

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

28ste jaargang, maart 2022

Bestuur John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
voorzitter telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie Thomas van Haaster, Annelies Moolenaar en Cees Timmermans;
de Duinrel Avenbeeck 87, 2182 RV, Hillegom
telefoon: 0252-516997 of mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
Duin- & Bollenstreek telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 40,50 over op NL32 INGB 00005 61947
t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Con-
tributie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook
het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateur-
schap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet
vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Thomas van Haaster
ontwerp logo Sarah Humphrey
foto's omslag Voorkant: "Ree bij de Leybeek in Leyduin", Thomas van Haaster
Achterkant: "Wipwatermolen Lageveense Molen", Adrie van Dam
Achterkant binnen: "Oude beukenhaag Wassergeest", Cees Timmermans

De volgende Duinrel ver-
schijnt half juni 2022.
De sluitingsdatum voor de
kopij is 15 mei 2022.

De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek,
onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met
aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de
vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 28ste jaargang, nr. 1, maart 2022

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	4
<i>Uitnodiging en agenda voor de 28ste Algemene Ledenvergadering</i>	5
<i>Jaarverslag van 2021</i>	6
<i>Financieel jaaroverzicht 2021</i>	7
<i>Gezocht: nieuwe voorzitter voor onze natuurvereniging!</i>	8
<i>Verandering in de redactie</i>	9
<i>De huiszwaluwtil in Hillegom is geplaatst</i>	10
<i>Eindrapport natuurinventarisatie Tespelduyn 2021</i>	11
<i>Wassergeest na meer dan 25 jaar opnieuw onder de loep</i>	13
<i>Herinneringen aan vogelinventarisatie Wassergeest 1990</i>	15
<i>Herinneringen aan de vlinderinventarisaties Wassergeest 1998</i>	18
<i>Inventarisatie Wassergeest 2022</i>	19
<i>De eerste ronde op Wassergeest</i>	21
<i>Nieuwe vogelsoorten op Wassergeest?</i>	23
<i>“Loneliness is on the dunes”</i>	25
<i>Natuurmomentje Oorlepelzwan</i>	28
<i>Gedicht: “Schaamsoorten en biodiversiteit”</i>	29
<i>Pestvogels in Noordwijk</i>	30
<i>Waarnemingen 1 november 2021 t/m 31 januari 2022</i>	31
<i>Activiteitenprogramma</i>	39

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Op de avond dat Eunice over het land raasde, geliefde bomen deed splijten en prille voorjaarsbloeiërs plette door omvallende schuttingpanelen, kwam de redactie bijeen per digitaal scherm. Er was veel kopij komen aanwaaien en wat we u nu hier presenteren is een prachtig geordend geheel.

We zijn een echte vereniging, en daarbij hoort vanzelfsprekend een financieel overzicht en een wervend jaarverslag. En wilt u dat er nog weer eens een frisse wind door de vereniging waait: bent u dan misschien die nieuwe voorzitter die we graag zouden zien komen?

Verder krijgt u een blik in de bijdragen die leden van onze vereniging leveren aan natuurinventarisatie in de eigen streek. Tespelduyn komt nu wat meer in de luwte, en een nieuw project maakte stormenderhand meteen veel energie los: Wassergeest. Met jeugdige lenigheid over de hekken klimmend, en balancerend op een knuppelpad in de dras is de overstap gemaakt: van het strak onderhouden golfterrein naar de chaos van “vallend hout”-bossen en zompige weiden doorzeefd met mollengangen. Met de vele bijdragen daarover is dit bijna een themanummer Wassergeest te noemen. Geniet vooral van de verhalen uit het analoge tijdperk, waarin geniaal veldwerk is verricht!

Verrassende inkijkjes in wat onze leden soms zomaar zelf tegenkomen in het veld, geven tenslotte een laatste vrolijke bries. Velen gaan alleen op pad, en voelen zich daarbij rijk en gelukkig, en willen dit met ons delen. En wie zich prettiger voelt in een groep met goede leiding, die geve zich op voor een of meerdere leuke excursies die nu ook weer gepland zijn!

Kortom onze activiteiten gaan als een groene tornado door de streek en we zeggen: doe mee!

Het Reebokje op de voorzijde kijkt achterom, maar is toch van plan weer verder vooruit te lopen. Zo kijken we terug op de afgelopen tijd, maar zetten ook vol verwachting koers naar een nieuwe lente!

We wensen u veel plezier bij het lezen van deze nieuwe Duinrel!

Uitnodiging en agenda voor de 28ste Algemene Ledenvergadering

Door: Maud van der Veen

Het bestuur van de natuurvereniging De Bollenstreek nodigt u uit voor de Algemene Ledenvergadering van 2022. De vergadering wordt gehouden op:

woensdag 13 april 2022 vanaf 20:00 uur in De Klister, Heereweg 105 te Lisse

In verband met de coronamaatregelen verzoeken wij u vriendelijk zich van te voren aan te melden bij de secretaris per mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl of per telefoon: 06-11098194. Het aantal bezoekers zal beperkt zijn tot 30.

Algemene ledenvergadering

1. Opening en vaststelling van de agenda;
2. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van woensdag 6 oktober 2021. Gepubliceerd in Duinrel nr. 4-2021 , blz. 119-121;
3. Jaarverslag van het bestuur;
4. Financieel verslag van de penningmeester;
5. Verslag van de kascontrolecommissie en verkiezing leden kascontrolecommissie. De kascontrolecommissie bestaat uit mevrouw S. Humphrey en de heer J. Moolenaar. De heer N. Groen is reservelid. Mevrouw S. Humphrey is aftredend kascontrolecommissielid. We zoeken nog een nieuw reservelid;
6. Herbenoeming bestuursleden. De periode van de bestuursfuncties van mevrouw A. Mesman en de heer J. Plomp verlopen dit jaar. Beiden hebben te kennen gegeven bereid te zijn beschikbaar te blijven voor een nieuwe periode voor de bestuursfunctie die zij reeds bekleeden. Het bestuur vraagt u in te stemmen met dit voorstel;
7. Mededelingen:
 - a. Vanuit het MODB;
 - b. Vanuit de activiteitencommissie;
 - c. Vanuit de redactie van de Duinrel;
 - d. Vanuit de webredactie en de beheerders van de facebookpagina;
8. Rondvraag;
9. Sluiting.

Fotopresentatie

Aansluitend aan de ALV zal er een fotopresentatie zijn, gemaakt door Jos van Schie en Rob Bel over hun natuurbelevingen van de laatste tijd.

Jaarverslag van 2021

Door: John van Velzen

Opnieuw was het in het afgelopen jaar een beetje behelpen geblazen.

Door Corona kwam het jaar slecht op gang. Pas in juni konden we weer echt los en mochten we weer wat buiten organiseren. Onder de inmiddels bekende voorwaarde van het houden van enige gezonde afstand. Maar een start in juni met een zonnetje, veel vogels in de wei en in de lucht maakte al snel veel goed.

Hillegom blijkt zowaar nog over heerlijke gebiedjes met natuurwaarden te beschikken. Lees de Duinrel van september '21.

Niet dat we vóór die tijd hebben stil gezeten. Onze leden hebben we aangenaam belaagd met raadsels van de week, verhalen over de ideale tuin of de aanleg van tiny bosjes daar in. Ook menige ervaring van onze leden zelf over natuur in de buurt en uitleg over vogeltellingen en natuurinventarisaties werden gedeeld. Tespelduyn, de oude vuilnisbelt van Noordwijkerhout en nu een prachtige golfbaan gelegen in een groen gebied werd qua natuurwaarden intensief onderzocht. Planten, vlinders, vogels, zoogdieren, libellen, vleermuizen, paddenstoelen enzovoort; elke m² lag onder een vergrootglas. Geen levensvorm is de dans ontsprongen en alles is geteld. Al die getallen zijn in de diverse Duinrellen van 2021 terug te vinden. Dezelfde leuke klus wacht onze onderzoekers dit jaar in het plasdrasgebied Wassergeest, het gebied tussen het Keukenhofbosch en de Leidse vaart. We doen dat samen als leden van de KNNV.

Onze leden en deelnemers hebben genoten van een wandeling door het ongeëvenaarde Jac. P. Thijssesepark in Amstelveen, een avondexcursie rond de Groene Jonker, een zomerwandeling in het Leyduin, een vlinderexcursie in de Amsterdamse waterleidingduinen en een strandexcursie bij de Langevelderslag. Stil gezeten hebben we zeker niet. We hebben zelfs onder leiding van onze Agaat een minicursus paddenstoelen herkennen mogen organiseren. Agaat, al weer 25 jaar hyperactief voor onze vereniging hebben we op onze ledenvergadering terecht in het zonnetje gezet.

We hebben vorig jaar ook weer e.e.a. kunnen organiseren in ons honk De Klister, al was dat vergeleken bij voorgaande jaren duidelijk beperkter.

Eind 2021 werd iedereen van overheidswege geadviseerd weer uit elkaar te blijven en werden er weer plannen gedwarsboomd. Een schrale troost is dat dit lot duizenden verenigingen trof die niet konden en mochten doen wat ze gebruikelijk waren om te doen. Het is een schrale troost maar het is gewoon niet anders.

Maar..., er schijnt licht aan de horizon. Wij zijn coronamoe maar het lijkt dat corona ons nu ook moe is. Haar effect wordt al wat flauwtjes en met warmere maan-

den voor de boeg kan haar rol wel eens uitgespeeld raken. Dus hop naar buiten allemaal! Wij zullen weer een aantrekkelijk programma samen gaan stellen met voor ieder wat wils. En gaat u toevallig niet vaak mee? Ik kan u van harte aanbevelen echt eens mee te gaan. Het is leerzaam, het is gezellig en u zult absoluut thuis komen met het gevoel van had ik dit maar eerder gedaan.

Ik hoop u op een van onze bijeenkomsten of excursies te mogen begroeten. We gaan er weer voor!!!

Financieel jaaroverzicht 2021

Door: Jan Plomp

Balans 31-12-2021

Activa		31-12-2021
Saldo ING		1.973,93
Spaarrekening		3.000,00
Totaal		4.973,93
Passiva		
Kapitaal 1-1-2021	2.091,56	
Resultaat 2021	690,87	
Kapitaal 31-12-2021		2.782,43
Vooruit ontvangen contributie 2022		2.191,50
Totaal		4.973,93

Begroting/realisatie 2021:

	Begroting 2021	Realisatie 2021	Begroting 2022
Inkomsten			
Contributies/donaties	3.300,00	3.598,15	3.750,00
Rente spaarrekening	pm	0,00	pm
Totaal	3.300,00	3.598,15	3.750,00
Uitgaven			
Afdracht K.N.N.V.	1.100,00	1.003,00	1.200,00
Drukkosten Duinrel	1.400,00	1.363,50	1.400,00
Porto/kantoorartikelen	100,00	17,28	100,00
Excursies/lezingen	700,00	0,00	600,00
Vergader/ bestuurskosten	200,00	6,22	200,00

Representatie	100,00	381,36	100,00
Website	0,00	0,00	0,00
Bankkosten	150,00	135,92	150,00
Totaal uitgaven	3.750,00	2.907,28	3.750,00
Resultaat 2021	-450,00	690,87	0,00

Tijdens de algemene vergadering van 6 oktober 2021 is de contributie van KNNV de Bollenstreek voor 2022 vastgesteld op € 40,50 en de donatie op € 18,00.

Gezocht: nieuwe voorzitter voor onze natuurvereniging!

Door: John van Velzen

Bent u toe aan een nieuwe uitdaging? Wellicht is bovenstaande functie dan iets voor u. Inmiddels ben ik 12 jaar voorzitter van deze mooie vereniging, en dat met heel veel plezier. Een periode van 12 jaar is voor een gemiddelde voorzitter vrij lang. Op die van premier Rutte na dan. Maar in mijn geval was het ook weer niet zo gek om het lang vol te houden. Omgeven door een gemotiveerde groep van enthousiaste vrijwilligers die zich hard maken voor ons clubblad de Duinrel, die lezingen en excursies organiseren en allerhande andere zaken regelen, is het fijn om voorzitter zijn. Ik heb de voorzittersrol dan ook beslist niet als zwaar ervaren en ben eerder vereerd dat ik deze rol voor de vereniging heb mogen vervullen.

Waarom dan toch stoppen? Dit jaar ga ik met pensioen. Ik heb vanuit mijn werkzame leven geregeld afscheid mogen nemen van collega's die ook met pensioen gingen. Daarvan heb ik geleerd dat je je daar goed op moet voorbereiden. Want vakantie hebben is heerlijk maar alle dagen de rest van je leven vrij zijn is toch weer wat anders. Dat heb ik dan ook gedaan en een scala van nieuwe activiteiten bedacht, die mij waarschijnlijk wel gaan vermaken. Kortom een nieuwe start op een mooi moment en dus het moment om de voorzittershamer over te dragen aan een nieuwe enthousiaste vrijwilliger.

Wat betekent dat precies, die rol van voorzitter. Is het veel werk? Om eerlijk te zijn niet. Wel een beetje afhankelijk van hoe je die rol zelf wil invullen. Ik heb de voorzittersrol alleen ingevuld in het belang van de eigen vereniging. Door bijvoorbeeld ook zelf een excursie of lezing te organiseren of af en toe iets te schrijven voor de Duinrel. Natuurlijk is er het feitelijke voorzitten van vergaderingen, dat,

gezien de aangename sfeer binnen onze vereniging, al helemaal niet ingewikkeld is. Een rol naar buiten, richting bollenstreekgemeenten, de KNNV of andere actieve natuurverenigingen was er niet of nauwelijks. Dat kan namelijk ook. Zorgen dat je netwerk in de regio sterk is, want samen sta je nu eenmaal sterker. Dit laatste hoeft echter niet, maar het mag wel en is afhankelijk van hoeveel tijd je daarvoor ter beschikking hebt en hoeveel waarde je daaraan hecht. Zoals eerder gesteld is de sfeer binnen bestuur en actieve vrijwilligers gelukkig erg goed. Dat maakt dat elke activiteit en elke functie op een ontspannen manier kan worden bedacht en uitgevoerd.

Kortom, hebt u nog wat tijd over, hoeft niet veel tijd te zijn en wilt u zich nuttig maken voor de natuur in eigen streek, dan bent u bij ons van harte welkom als nieuwe voorzitter. Twijfelt u nog een beetje? Belt u mij dan of kom langs voor een vrijblijvend gesprek, waarbij ik wellicht nog een en ander kan toelichten. Van deze nieuwe functie krijgt u absoluut geen spijt!

John van Velzen, jvvelzen@ziggo.nl, 06-54661288.

Verandering in de redactie

Door: Cees Timermans en Thomas van Haaster

Een situatie van letterlijk en/of figuurlijk opgesloten zijn, leidt vaak tot nadenken over wat je doet en hoe je daarbij voelt. Er komen ideeën op over andere en nieuwe situaties en activiteiten. Daarvoor is ruimte nodig en dat leidt soms tot het afbouwen van bestaande activiteiten. Zo is er nu bij twee leden van de redactie van de Duinrel het gevoel dat een periode afgesloten kan gaan worden.

Thomas ziet in 2023 voor hem mogelijk een vertrek uit het westen van het land naar een groener en landelijker gebied in het oosten. Daarom wil hij zijn redactiewerk voor onze Bollenstreekse Duinrel dit jaar gaan afbouwen. Voorlopig blijft hij wel het omslag verzorgen tot we daarvoor een goede oplossing hebben gevonden. Cees vindt 10 jaar in de redactie van de Duinrel nog steeds leuk, maar het digitale gedoe daarbij geeft hem nogal wat problemen. Ook daardoor ontstaat er ruimte voor andere leden om hun krachten hieraan te gaan wijden. Gelukkig zijn die er ook en in de volgende Duinrel stellen zij zich aan jullie voor. Deze Duinrel hebben Cees en Thomas nog de klus geklaard en hebben Adrie van Dam en Maud van der Veen meegekeken in de keuken hoe de Duinrel bereid wordt. De volgende Duinrel (juni) is dan het product van Adrie en Maud en kijken de "oude" bakkers nog even mee. Zo is de continuïteit gegarandeerd voor ons mooie product. Daarom het verzoek om vanaf nu alle kopij via de Gmail van de Duinrel te sturen en op-

merkingen en vragen daarover niet meer aan Cees en Thomas maar aan Adrie en Maud te richten en ook dit graag via de Gmail: deduinrel@gmail.com.

Wij kijken met genoeg terug op het werk van de afgelopen jaren en zijn trots op de ingrediënten die jullie ons steeds geleverd hebben om de Duinrel-taart te bakken. Wij hebben alle vertrouwen in de nieuwe koks en zijn ervan overtuigd dat de komende recepten ons allen goed zullen bevallen. Bij dit alles blijft ons trouwe derde lid van de redactie, Annelies, op haar post en zal de nieuwe producten aan een laatste controle onderwerpen en het tevens voorzien van haar altijd geslaagde "Van de redactie".

De huiszwaluwtil in Hillegom is geplaatst

Door: Cees Timmermans en Louis van Trigt

In de Duinrel van maart 2021 hebben we jullie bijgepraat over onze plannen om een huiszwaluwtil te realiseren bij een oude bollenschuur aan de Leidsestraat. In onze aflevering van juni hebben we verslag gedaan van onze actie om bij de Bed & Breakfast aldaar twee overstekgoten met kunstnesten voor de huiszwaluwen te monteren.

De plaatsing van de huiszwaluwtil in Hillegom (Cees Timmermans)

Nu kunnen we jullie met trots melden dat ook de huiszwaluwtil van VivaraPro door Miecon is geplaatst. Daarmee is het hele project gerealiseerd. Onze actie om uitbreiding van deze kolonie aan de Leidsestraat en in de wijk Elsbroek ruimte te

geven is hiermee voltooid. Er is een uitbreiding van 12 kunstnesten aan de Bed & Breakfast en een til met 18 kunstnesten in het veld geplaatst. In deze tijd van woningnood bij zowel mensen als Huiszwaluwen hebben we voor de tweede groep dit willen doen, in de hoop dat de eerste groep jongeren ook niet vergeten zal worden. Het is nu aan de Huiszwaluwen zelf om deze woningen te betrekken en/of er een eigen woning tegenaan te bouwen.

Eindrapport natuurinventarisatie Tespelduyn 2021

Door: Maud van der Veen

In 2021 inventariseerde een werkgroep van de KNNV Natuurvereniging de Bollenstreek elke maand de natuur op golfbaan Tespelduyn. We hebben daarvan elke maand verslag gedaan in de Duinrel. In december hebben we het eindverslag aan Tespelduyn aangeboden. Het rapport is te vinden op onze website:

<https://bollenstreek.knnv.nl/werkgroep/werkgroep-natuurinventarisatie-tespelduyn/>

Soortenrijkdom

We hebben geconstateerd dat er op Tespelduyn een rijke natuur aanwezig is. De soortenrijkdom is aanzienlijk. In 2021 telden we in totaal 999 verschillende soorten. Als we de vorige tellingen in 2017 en 2018 erbij betrekken kwamen we totaal op 1196 soorten.

Overzicht soorten gezien	Aantal in 2021	Aantal in 2017/2018	Totaal aantal
Planten en bomen	417	339	481
Vogels	89	74	110
Paddenstoelen	234	30	264
Mossen, korstmossen	61	17	63
Dagvlinders	22	19	24
Nachtvlinders	21	13	30
Libellen	12	15	16
Andere insecten	119	62	153
Zoogdieren e.a.	11	15	15
Overige dieren	13	7	13
	999	591	1169

Aanbevelingen

We hebben bij de inventarisatie geconstateerd dat veel van de aanbevelingen, die we in 2018 deden opgevolgd zijn. Zo zijn er inmiddels prachtige perken met veldbloemen ontstaan deels doordat ze nieuw aangelegd zijn, deels doordat het maai-beleid is aangepast. De reeds bestaande bosjes zijn inmiddels dichter geworden, waardoor de Nachtegaal er zijn plekje heeft weten te vinden. Ook de Patrijs profiteert van terughoudend maai-beleid. De nieuwe nestkasten worden goed bezocht. Bij de schoonmaakronde bleek dat zeker de helft bezet geweest was. De rietkragen worden regelmatig onderhouden, maar gelukkig blijft er hier en daar dan ook nog wat als schuilplaats staan. De Brede wespenorchis profiteerde van de ruige rand van de fairways. Door het met rust laten van de bodem in het bosgedeelte heeft de Spechtinkzwam inmiddels zijn groeigebied uitgebreid. De opgestapelde takkenrillen zorgen voor veel dood rottend hout en daarmee voor veel kleine paddenstoelen. En op de wildcamera's zagen we dat Bunzing, Wezel en Boommarter ook af en toe op het terrein te vinden zijn.

Kauwtjes bij het patrijzenvoer (wildcamera KNNV Bollenstreek)

Nieuwe aanbevelingen

Natuurlijk hebben we nog wel wat nieuwe wensen. De zwaluwen kunnen nog wel wat hulp bij het nestelen gebruiken, net als de vleermuizen. De oevers van de verschillende waterpartijen kunnen wellicht nog wat verbreed worden, zodat echte natuurvriendelijke oevers ontstaan. En in het bos kan nog wat staand dood-hout gecreëerd worden, zodat Boommarter en Specht nestplaatsen kunnen vinden. En probeer in samenwerking met de aangrenzende eigenaren de velden rondom Tespelduyn ook een nog wat groenere uitstraling te geven door heggen of

kruidranden te maken. We gaan over enkele jaren opnieuw kijken wat er van de aanbevelingen terecht is gekomen.

Inventariseren is leren

We hebben met 13 leden van de KNNV Bollenstreek de inventarisatie gedaan. Elke derde zaterdag van de maand zwierven we over Tespelduyn. We hadden allemaal een beetje verstand van een deel van de natuur. De een was goed in vogels, de ander in planten, of in paddenstoelen. Wat we niet op naam konden brengen ging mee naar huis om verder te determineren. En soms liep een echte expert mee, zodat we bijvoorbeeld de korstmossen goed op naam konden brengen. Door op deze manier samen te werken hebben we allemaal heel veel geleerd. Het is ontzettend leuk om te zien hoeveel kennis je met elkaar hebt. En hoe de seizoenen steeds weer nieuwe soorten laten zien.

We hebben er zoveel plezier in, dat we voor 2022 een nieuw inventarisatieproject hebben opgezet: Wassergeest (zie het artikel hierna).

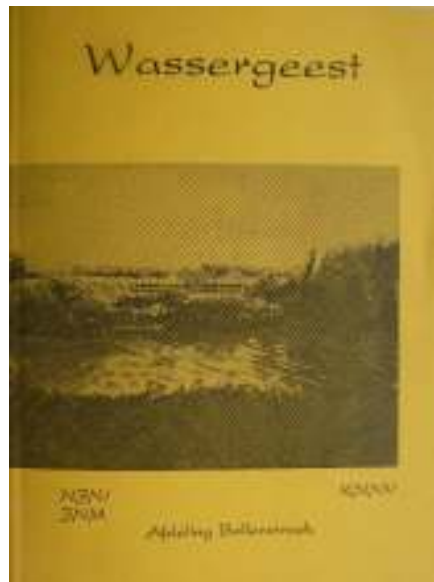
Wassergeest na meer dan 25 jaar opnieuw onder de loep

Door: Adrie van Dam en Maud van der Veen

Aanleiding

In de beginjaren van de KNNV Bollenstreek zijn er verschillende inventarisaties en onderzoeken gedaan op landgoed Wassergeest. De informatie over deze natuurinventarisatie is gebundeld in een boekje dat in 1995 is uitgegeven naar aanleiding van het vijfjarig bestaan van NJN/JNM afdeling Bollenstreek. Voor veel oud-leden zal dit boekje bekend voorkomen en misschien staat het nog ergens in de kast.

In het boekje staat de geschiedenis van Wassergeest en een beschrijving van het gebied "De Lageveense Polder". Wassergeest is de naam van een landgoed dat omstreeks 1660 werd gesticht. In die tijd

was de omgeving heuvelachtig en bosrijk. De polder ligt in een laagte tussen twee strandwallen. Hier kwam veen tot ontwikkeling en het is er nog altijd nat. Zo nat, dat de polder alleen kon worden gebruikt als weiland of voor de aanplant van hakhout.

Sloten en hakhoutpercelen (Adrie van Dam)

Het terrein Wassergeest (80 hectare) ligt in het zuidelijke deel van de Lageveense Polder ten westen van Lisse. In 1992 kwam de Lageveense Polder in handen van het Zuid-Hollands landschap. Sindsdien is het beheer van de graslanden gericht op verschraling: niet bemesten, wel hooien. Planten als Pinksterbloem, Ratelaar en Rietorchis houden van zulke schrale gronden. Op die bloemen komen weer vlin- ders af. De hakhoutbossen van Wassergeest zijn lange tijd niet gekapt. Daardoor zijn Els, Es en Eik flink doorgeschoten. Braam, Kamperfoelie en Hop slingeren zich als lianen rond de bomen. Het is een ideale plek voor bosvogels, die zich volop laten horen. Roofvogels en vleermuizen gebruiken het bos als uitvalsbasis om boven de weilanden te jagen. Op de vochtige bodem groeien onder meer Bos- veldkers, Moerasmuur en Moeraswalstro en een zeldzaam Sterrenkroos. Bij de watergangen kunt u met veel geluk een blauworanje glimp opvangen van de IJs- vogel!

Er staat verder ook een schat aan informatie in het boekje over de vondsten die toen gedaan werden van o.a. planten, vogels, vlin- ders, reptielen en zoogdieren. De broedvogelinventarisatie was uitgebreid en had een gedegen aanpak. In die

periode bestond het determineren van soorten voornamelijk uit speurwerk in verschillende naslagwerken. Moderne technieken zoals beeld- en geluidherkenning waren nog niet aan de orde. Er staat een leuk verhaaltje over de zang van een vogel die maar niet herkend en gedetermineerd kon worden, welke pogingen er ook gedaan werden. Helaas bleef het zonder resultaat. Tegenwoordig zijn vogelgeluiden met eenvoudige technische middelen te herkennen.

Het Zuid-Hollands Landschap had Landgoed Wassergeest in 1992 in bezit gekregen met behulp van subsidie van het Rijk. Een van de voorwaarden was dat na aankoop een beheersplan werd opgesteld. Voor het opstellen van een beheersplan was een inventarisatie van de flora en fauna nodig. De NJN-afdeling Bollenstreek en de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk zijn met vele vrijwilligers betrokken geweest bij deze inventarisatie. Ook de jaren erna zijn inventarisaties gedaan om de veranderingen in de samenstelling van planten en dieren te zien en zijn er door de KNNV en NJN/JNM aanbevelingen gedaan.

Opnieuw inventariseren

Nadat onze inventarisatieavonturen op Landgoed en Golfbaan Tespelduyn afgerond waren, gingen we op zoek naar een nieuw gebied om te inventariseren. Al zoekende kwamen we zodoende bij Wassergeest terecht. Met alle historische gegevens binnen bereik zal het interessant zijn om een vergelijk te trekken. Wassergeest is de afgelopen jaren op een andere manier ingericht en er is in wisselende maten onderhoud gepleegd aan de verschillende bossen, sloten en weilanden. We zijn reuze benieuwd welke verschillen we in flora en fauna zullen gaan ontdekken met onze nieuwe inventarisatie van de biodiversiteit. Welke planten en vogels er mogelijk verdwenen zijn en welke planten en vogels daarvoor in de plaats zijn gekomen. Welke verklaringen kunnen we vinden en op welke manier kan het beheer wellicht aangepast worden om de natuurwaarde van het gebied verder te verhogen.

Herinneringen aan vogelinventarisatie Wassergeest 1990

Door: Udo Hassefras

Een whatsappbericht van Annelies Moolenaar brengt mij terug naar 1990. Meer dan 30 jaar geleden inventariseerden Pim Edelaar, Martijn Kosterman en ik het voormalige landgoed Wassergeest. Wat vliegt de tijd. Ondertussen heeft het Zuid-

Hollands Landschap een groot deel van het telgebied aangekocht. Destijds was het grootste deel nog eigendom van de Gravin Van Rechteren.

Het zijn mooie herinneringen. Heerlijk genieten van de opkomende zon, het enorme vogelkoor en alle onverwachte ontmoetingen in de natuur. Het opzetten van een dergelijke telling was tijdrovend. Kaarten maken met de hand. Computerwerk was toen nog niet algemeen. GIS hadden we niet. Geen mobiele telefoons. Alle grondeigenaren achterhalen en bezoeken, want we wilden zowel de graslanden als de bollenvelden meenemen in de inventarisatie. We waren nieuwsgierig hoe de vogelbevolking in beide biotopen zou zijn. Iedereen heette ons welkom, was betrokken en ook nieuwsgierig. Toch mooi dat alle eigenaren zo positief waren om een paar jonge natuurliefhebbers de ruimte te geven hun gronden te tellen op vogels. De grens van ons telgebied werd grotendeels gevormd door de voormalige grens van landgoed Wassergeest. Wij kozen de Achterweg, Essenlaan, Spoordijk en de watergang aan de zuidkant van sportpark Ter Spekke als grenzen.

Pim en Martijn telden de Lageveense Polder met de hakhoutbossen en weilanden. Ik telde de bollenvelden met houtwallen en het Reigersbos. Voor ons was het een ontdekkingstocht. We kwamen op plekken waar we nog nooit waren geweest. De hakhoutbossen waren niet toegankelijk, evenals het Reigersbos. Tegenwoordig loopt er een mooie wandelroute door de hakhoutbossen en kan iedereen ervan genieten. Het Reigersbos, een stukje oud duin, is nog steeds privé en afgesloten. De hoge duintop in het Reigersbos bood mooi uitzicht en bevatte nog echte schrale duinvegetatie. Uniek in Lisse. Ook de vele oude grillige Zomereiken waren erg bijzonder. Hier broedde de Bosuil op de grond tussen de Rododendrons. Een Ransuil had zijn nest in een Zomereik. Nest kon je het niet noemen, het waren een paar takjes waar de eieren net niet naar beneden rolden. Er liepen geen paden door het Reigersbos en de rust was een weldaad voor de natuur.

Het uitzetten van een gebiedsdekkende route kostte nog wel enige tijd, omdat er weinig paden door de hakhoutbossen liepen en de planken over de sloten grotendeels de mogelijke route bepaalden. Toch lukte het allemaal om in 1990 de telling op tijd uit te voeren. Iedere telling en iedere waarneming was waardevol. Langzaam kregen we een steeds completer beeld van de broedvogelbevolking. De echte bollenvogels leerden we toen pas echt kennen: Gele Kwikstaart, Veldleeuwrik en Patrijs. Wat waren we blij dat we twee mogelijke territoria van de Zomertortel vonden. Dat hadden we eigenlijk niet verwacht. Ook bijzonder vonden wij het territorium van de Wielewaal, Kleine Bonte Specht en Watersnip. Weide-

vogels hadden we meer verwacht, maar met de kennis van nu kan je alleen maar terugverlangen naar de aantallen van 1990. Slobeend, Wintertaling, Grutto, Tureluur, Kievit, Scholekster en ook een paartje Zomertaling waren destijds nog aanwezig. Zelfs nog Slobeenden in de bollenvelden!

Wintertaling (Annelies Moolenaar)

Ik ben heel nieuwsgierig wat de tellingen voor 2022 gaan opleveren. Zitten er nog Matkoppen in de hakhoutbossen van de Lageveense Polder? Ik hoop van wel. Voor ons waren ze vanzelfsprekend destijds. Nu zijn ze in rap tempo een zeldzaamheid aan het worden. Sinds 1995 woon ik niet meer in Lisse. Ik kom er nog regelmatig en dan ben ik blij dat het landschap van Wassergeest nog grotendeels hetzelfde is. De jeugdherinneringen aan de tijden van de NJN en JNM zijn mooi, evenals de oprichting van de KNNV afdeling Bollenstreek. Het is goed om te zien dat de vereniging bloeit en tellingen opnieuw worden gedaan, zodat er met harde cijfers in beeld kan worden gebracht hoe de natuur ervoor staat in de Bollenstreek.

Ik wens alle betrokkenen heel veel plezier en succes!

Herinneringen aan de vlinderinventarisaties Wassergeest 1998

Door: Agaat Mesman

Co en ik hebben samen verschillende jaren op Wassergeest vlinders geteld. Dit doet mij herinneren aan een voorval in 1998. Zaterdag 9 mei 1998; het is prachtig weer, ideaal om vlinders te tellen. We gaan naar Wassergeest om daar twee routes te lopen. Co neemt zijn fototoestel mee want er is een kans dat we het Oranjetipje zien vliegen. En dat wil hij graag vastleggen op zijn diarolletje. Ja, het was nog in het analoge tijdperk.

Het Oranjetipje is een klein vlindertje en de mannetjes hebben heel mooie oranje vleugelpunten. Er vlogen die dag veel andere Witjes, maar helaas liet het Oranjetipje zich niet zien. Ik besluit om alleen verder te gaan met tellen en Co blijft hopen op het Oranjetipje.

In sectie 1 ontdek ik een Landkaartje en ik verbaas me erover hoe klein ze toch eigenlijk zijn. Als ik na een half uur terug kom is Co druk in de weer met zijn fototoestel en probeert een Landkaartje te fotograferen. Hij moppert dat ze niet wil blijven zitten en ze kruipt ook steeds naar de onderkant van het brandnetelblad. Dat kan maar een ding betekenen en ik roep enthousiast: *“Ze is eitjes aan het afzetten!”*. En de eitjes van het Landkaartje zijn wel erg leuk, want het vrouwtje stapelt ze op elkaar. Het zijn dan net staafjes en ieder staafje bevat vijf tot zeven eieren.

Eitjes en rupsen Landkaartje (Co Mesman)

We hebben geluk. Co gaat lang uit liggen, alle distels en brandnetels trotserend, toestel in de aanslag. En dan is het fotorolletje opeens vol. Ja, wat nu? Naar de

fotograaf voor een nieuw rolletje? *“Ze zal toch nog wel even bezig zijn”*, zegt Co hoopvol! Dan doet zich het volgende probleem voor want we hebben geen geld bij ons. *“Dan ga ik wel poffen bij Foto Engel”*. Zo gezegd zo gedaan. Na een kwartier is hij weer terug. Ik ben al die tijd bij de brandnetelplant blijven wachten want er staan er zoveel dat je net dat ene blad niet meer terug zou kunnen vinden. De eitjes zijn wel erg klein en als je niet precies zou weten waar ze zaten, hadden we ze nooit ontdekt. Het vrouwtje was al klaar met het eitjes leggen. Maar de eitjes hingen er prachtig bij. Ik hoop dat we deze vlinders weer tegen komen tijdens onze inventarisaties.

Over het Landkaartje wil ik nog wel even iets vertellen. Het Landkaartje vliegt in twee generaties die er totaal verschillend uitzien. De vlinders van de voorjaarsgeneraties vliegen in april en zijn geeloranje gekleurd op de bovenzvleugels. De nakomelingen van deze vlinders vliegen in augustus en hebben een zwartbruin getinte bovenzijde. De onderkant lijkt met een beetje fantasie op een landkaart en daar dankt het Landkaartje zijn naam aan.

Het Landkaartje: voorjaar, zomer en onderkant (Co Mesman)

Inventarisatie Wassergeest 2022

Door: Adrie en Dam en Maud van der Veen

Het Zuid-Hollands Landschap (ZHL) heeft positief op ons voornemen gereageerd. We hebben vergunning gekregen om met een groep van ongeveer 15 mensen het gebied door en door te verkennen. Het ZHL heeft een lijst met speciale aandachtspunten (SNL- soorten) meegegeven, omdat ze graag willen weten of het beheer van de afgelopen jaren effect heeft gehad en of hoe ze het beheer verder kunnen vormgeven. Voor het Zuid-Hollands Landschap zijn twee biotopen van belang op Wassergeest, namelijk “Haagbeuk- en Essensbos” en “Kruiden- en fauna-

rijk grasland". Ze hebben voor elk biotoop SNL soorten bepaald. SNL staat voor Subsiidiestelsel Natuur en Landschap. Via het Subsiidiestelsel Natuur en Landschap verlenen de provincies subsidie voor het behoud en de ontwikkeling van (agrari-sche) natuurgebieden en landschappen. We gaan natuurlijk speciaal op zoek naar deze soorten, omdat ze een indicator zijn voor het succes van de beheeracties en nieuwe plannen van ZHL. Maar verder zijn we van plan alle soorten, die we tegen komen, te noteren om een volledig beeld van de biodiversiteit te krijgen.

Het gebied

Het gebied Wassergeest is 80 hectare groot. Om het volledige gebied goed te kunnen inventariseren hebben we twee looproutes, die vanuit verschillende startpunten vertrekken. Een deel van het Laarzenpad loopt door het gebied Wassergeest. Dat deel is redelijk goed begaanbaar. Maar er zijn ook nog oude paadjes door de bosjes, die door de Essentaksterfte en kapwerkzaamheden wat lastiger toegankelijk zijn. Het wordt een uitdagende klus, waarbij laarzen en lenigheid hard nodig zijn.

Data

We gaan elke derde zaterdag van de maand een ronde lopen op Wassergeest. We starten om 9.30 uur en eindigen om 12.00 uur. De data zijn: 15 januari, 19 februari, 19 maart, 16 april, 21 mei, 18 juni, 16 juli, 20 augustus, 17 september, 15 oktober, 19 november en 17 december.

We maken dankbaar gebruik van de gastvrijheid, die Simone en Arjan Vergunst ons bieden. Zij wonen op een boerderij aan de rand van het gebied. Een heerlijke plek om met een kopje koffie na afloop even bij te praten en ervaringen uit te wisselen.

Meelopen?

Mocht je zin hebben om een keer mee te lopen, meld je dan een paar dagen van te voren aan bij Secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Dan krijg je te horen waar het startpunt van de inventarisatie is.

De eerste ronde op Wassergeest

Door: Maud van der Veen

Zaterdag 15 januari 2022 stonden we, 15 KNNV leden, als inventarisatiegroep Wassergeest klaar voor onze eerste officiële inventarisatieronde. Adrie en ik hadden in de weken daarvoor het terrein in kaart gebracht, nadat we in december met de hele groep al een keertje een stukje van het terrein hadden verkend. Omdat het terrein erg groot (80 hectare) is, hebben we het verdeeld in twee delen. Het Noordelijk deel, waar je vanaf de scouting makkelijk in komt. En het Zuidelijke deel, waar je vanaf de Loosterweg Zuid makkelijk inkomt. Bovendien zijn er veel sloten in het terrein, je kunt dus niet overal oversteken. We brachten in kaart waar de bruggetjes en overgangen waren. Ook hebben we de verschillende bosjes verkend. Ze zijn namelijk erg dicht en sommige bosjes zijn nu al ondoordringbaar. Dat belooft wat in de zomer.

Moslandschap (Adrie van Dam)

Vol goede moed vertrokken we op een mistige koude ochtend. Laarzen aan, mutsen op, handschoenen en nog veel meer warme kleren. De eerste groep vertrok vanaf de scouting, de tweede groep vanaf de Loosterweg Zuid. We hadden afgesproken dat we de invoer zoveel mogelijk direct in het veld in Waarneming.nl zouden zetten, waardoor de locatiegegevens meteen meegenomen worden. En wat we niet direct op naam konden brengen, werd later uitgezocht en ingevoerd.

De Noordelijke groep verkende vooral het bosgedeelte. De paden zijn ruig en vaak liggen er takken overheen. Overal zie je de Essentaksterfte. Maar voor paddenstoelen en mossen is al dat dode natte hout een weelde. We zagen bijvoorbeeld Geweizwammetjes, Bruine trilzwam, Eikenmos, Gedraaid knikmos en Kopjesbekerms. Overal zie je iets groeien op het hout, maar dat is niet altijd even makkelijk op naam te brengen. Dus fototoestel erbij om later uit te zoeken. We willen namelijk zoveel mogelijk waarnemingen met foto's uploaden om te zorgen dat ze gevalideerd kunnen worden.

Kopjesbekerms (Adrie van Dam)

De Zuidelijke groep liep langs de slootranden en over de weilanden. Sijsjes kwetterden er lustig op los, de Grote Bonte Specht timmerde volop op al dat dode hout en de Boomkruipers waren in bijna elke bosje aanwezig. Een enkele Houtsnip deed ons schrikken. Langs de randen van de sloten vonden we duizenden

Sneeuwkllokjes, nog niet in bloei, maar de volgende ronde belooft dat wat. Op de weilanden troffen we een groep Spreeuwen aan, waar enkele Kramsvogels zich gezellig tussen gemend hadden.

Na twee uren struinen door Wassergeest troffen we elkaar in de schuur bij Arjan Vergunst voor een heerlijk kopje koffie en deelden we onze ervaringen. Rode wangen, stoere verhalen over de hekjes, die we over moesten klauteren, enthousiaste reacties over het gebied. We brachten die ochtend uiteindelijk 51 soorten op naam via Waarneming.nl. Daarnaast brachten Jan en Riek ook nog 22 kleine paddenstoelen op naam en hebben Cees en Thomas wildcamera's geplaatst. Geen slecht resultaat voor de eerste keer.

Het leuke van Wassergeest is, dat iedereen toegang heeft tot het Laarzenpad. Dat betekent dat de waarnemingen van de individuele bezoekers ook meetellen. Dus als je zin hebt in een ommetje, neem vooral je telefoon mee en voer je waarnemingen in. Het helpt ons om een goed beeld te krijgen van alle soorten op Wassergeest. En wil je zien wat er al is ingevoerd? Kijk dan op:

<https://waarneming.nl/bioblitz/lisse-wassergeest-2022/#sg-1>

Nieuwe vogelsoorten op Wassergeest?

Door: Annelies Moolenaar

Op een van de schaarse zonnige dagen van januari liep ik een extra ronde met Adrie van Dam. Een tweetal Reeën bewoog zich langs de rand van het Keukenhofbosch. Die tellen nog niet mee voor Wassergeest, maar het is genoegzaam bekend dat er zich een leuke groep Reeën ophoudt in dit mooie landelijke gebied.

Ik hoopte op een leuke score aan wintervogels, en Adrie zocht naar de vroegbloeiërs van de flora, en richtte zich op de landschapsfoto's. Ineens hoorde ik vanuit de hakhoutbossen de heerlijke baltsroep van een roofvogel. Meteen riep dat in mijn herinnering de voor mij bekende voorjaarsroep van de Havik uit de duinen op. Zouden die hier nu ook zitten?

We liepen rustig door, zwikkend en zwalkend tussen de vele molshopen. Heerlijk dat dit zoogdiertje hier zoveel de ruimte heeft! Aan de slootkanten stak verschillende keren de hals van een Grote Zilverreiger omhoog. En er zat er zelfs eentje in een boom. Deze soort wordt nog niet genoemd of verwacht in de inventarisatie van 1996. Leuk dat deze prachtige vogel zich zo mooi heeft uitgebreid sinds toen!

Een ganzensoort, die ook nieuw is, is de Nijlgans. Daar lopen er ook aardig wat van rond op de weilanden; evenals de Grote Canadese Gans en Grauwe Gans. Op een foto die Adrie van deze nieuwkomers maakte, bleek op de achtergrond ook nog een Buizerd aan de bosrand op de uitkijk te zitten. Dit is nu een algemene soort maar in 1996 in onze streek nog een pionier, "het enige broedgeval in de wijde omtrek". De blauwe lucht spiegelde prachtig in het water. Een eerste bloeiende Paardenbloem werd vastgelegd en een Madeliefje, en ook Sneeuwklompjes aan de rand van het water. Een aantal hekjes verder hoorden we ineens weer een uitbundig "kekekekeke", wat nu toch echt wel als Haviksroep klonk. En daar kwam er warempel eentje aanzeilen: fors lijf (als een XXL-Houtduif, maar met lange staart) en met een tak bij zich! Hij/zij maakte aanstalten in de boomtoppen te landen. Bij dezen is het broedseizoen officieel geopend! De Havik wordt in de inventarisatie van 1996 niet genoemd. Zo slecht ging het in die tijd nog met de roofvogels.... Het was niet zo moeilijk om even verderop tussen de takken door ook een groot nest te vinden, hoog in de bomen. Of dat van een Havik is, zullen we gaan zien! Natuurlijk ben ik heel benieuwd of er werkelijk gebroed gaat worden.

Grote Zilverreiger (Annelies Moolenaar)

Op de terugweg ontdekten we nog een nieuwe broedvogelsoort, waar in 1996 ook geen sprake van was. Een paartje Halsbandparkieten zat flirterig bij een mooi nestgat in een dode boom. Deze schreeuwerige exoten zijn niet ieders favoriet. Maar een eerste constatering is dus dat er zich in Wassergeest nieuwe vogelsoor-

ten gevestigd hebben. Dat is dan een klein alternatief voor wat we vermoedelijk niet meer gaan zien en tellen zoals in 1996, laat staan in 1975/76, toen er nog minstens 40 paar Zomertortel en 66 paar Ringmus rond Wassergeest en Keukenhof geteld werden. De vogelstand is enorm veranderd. Soorten zijn verdwenen en nieuwe zijn gekomen – en ik ben razend nieuwsgierig wat we in de loop van het jaar allemaal tegen gaan komen!

Wassergeest (Adrie van Dam)

“Loneliness is on the dunes”

Door: Arie Dwarswaard

We wonen in een regio die in de Randstad ligt. Dat klinkt als een druk gebied met veel verkeer op de weg en in de lucht. Dat is zeker zo, als je 's morgen per auto naar Amsterdam of Den Haag of rijdt, of met oostenwind buiten zit. Zeker als je zoals ik, in Voorhout woont, dan maken de vliegtuigen net boven ons huis de draai naar de Kaagbaan. Soms vliegen ze zo laag dat te zien is van welke luchtvaartmaatschappij het toestel is. Maar gelukkig is er meer te beleven dat dit beeld. We zijn ook gezegend met een grote variatie aan natuurgebieden. Al heel lang favoriet voor mij zijn de Amsterdamse Waterleidingduinen. Maar liefst 3.400 ha natuur, waar je ook nog eens van de paden af mag. Alleen dat laatste is al een unicum in ons verder zo keurig aangeharkte land. Heel lang hield ik mij in de AWD ook aan

het padenstelsel, simpelweg omdat dit mij de gewenste veiligheid bood. Maar gaandeweg raakte ik nieuwsgierig naar de natuur buiten de paden. Dat geldt met name het meest zuidwestelijke deel, algemeen bekend als de Van Limburg Stirumsduinen. Ik kwam er in de zomer van 2012 voor het eerst. Het was een grijze, winderige dag eind augustus en ik liep het pad vanaf het Langeveld, links af, op de splitsing rechtsaf, einde rechts, langs de Kop van het Grote Vlak en weer terug. Ik vond er eigenlijk maar weinig aan. Door de jaren heen is dat nogal veranderd. Ik herinnerde mij namelijk dat ik in 1996 een keer aan het begin van het voormalige kanaal had gestaan bij toen nog de ingang langs de weg naar Langevelderslag. Het kanaal was nog maar net dichtgegooid, met een woestijnachtige wereld als resultaat. Op de kaart keek ik er nog eens goed naar, en zo ontdekte ik waar de vallei moest lopen. Ik ging telkens wat langer van het pad af. Inmiddels ken ik het gebied zo goed, dat ik er niet meer verdwaal. En dus trek ik er in elk jaargetijde wel een paar keer doorheen. De ene keer loop ik zus, de andere keer zo. Vorig jaar ben ik ook in het tweede gedeelte terechtgekomen en ontdekte dat daar was gelukt wat de eigenaar van het gebied met deze kanaaldichting voor ogen had: een vochtige duinvallei met bijzondere planten. In dat gedeelte is dat gelukt. Daar groeien onder meer Moeraswespenorchis en Parnassia. En het lijkt er op, dat de damhertenpopulatie inmiddels voldoende is gedecimeerd zodat beide soorten stand weten te houden.

Zandtulpje (Arie Dwarswaard)

Naast planten zijn paddenstoelen mijn passie en dan is het open duin een prachtig gebied. Tot mijn grote vreugde verscheen er zelfs enkele jaren geleden een speciale Veldgids van de KNNV voor dit type duinen. Uniek in Nederland: een boek voor een biotoop. En wat voor biotoop. In dit toch relatief onbarmhartige landschap tref je op het kale zand in het najaar het Zandtulpje aan. Een bekerzwam, maar wel een elegante, met puntige slippy's, die zijn naam alle eer aandoet. Elk jaar weer leuk om te vinden. Een echte specialiteit van dit gebied, is de Tepelaardster. Zeldzaam in Nederland, maar in de Van Limburgstirum-vallei komt hij veel voor. Afgelopen najaar vond ik meer dan twintig exemplaren.

Tepelaardster (Arie Dwarswaard)

Maar er is nog iets, waarvoor ik dit gebied maar al te graag bezoek: stilte. Zeker op doordeweekse dagen is het hier goed toeven, omdat ik geniet van de stilte. Wandelaars kom ik maar zelden tegen. Hier is nog het grote niets, de stilte, de leegte. Hier kun je nog alleen zijn zonder je alleen te voelen.

In het Terschellinger hotel Boschrijk, net buiten West-Terschelling, verblijven we al heel wat jaren. In een aantal kamers hangen foto's van de duinen, met ernaast een tekst van tekstschrijver Donald Fagan. Hij verwoordt waarom ik juist zo van dit gebied houdt: *"On the dunes, On the dunes, (Loneliness on the dunes), I'm pretty tough, But the wind is rough, On the dunes"*.

Natuurmomentje Oorlepelzwam

Door: Adrie van Dam

De Oorlepelzwam (*Auriscalpium vulgare*) is een bijzondere verschijning. Het is een saprofyt, dat betekent dat een paddenstoel van dood hout leeft en onder de groep van de opruimers valt. Hij groeit op kegels van dennen- en sparrenbomen in naald- en gemengde bossen vaak met een kalkhoudende zandige bodem. Dit betekent dat de paddenstoel niet overal in Nederland te vinden is. Echt zeldzaam is 'ie' niet, maar het zijn dingetjes van niks en door de goede camouflage is hij moeilijk te vinden. Afhankelijk van het seizoen varieert de kleur van de hoed van beige bij jonge exemplaren naar roodbruin tot zwartbruin bij oude exemplaren. Dit paddenstoeltje staat al heel lang op mijn lijstje met soorten die ik graag wil zien en het liefst zelf wil vinden. Al maanden zoek ik naaldbosjes af op zoek naar half ingegraven kegels waar ze op zouden groeien.

Oorlepelzwam (Adrie van Dam)

In december was ik aan de wandel in het grijze duin bij de Luchterduinen in de AWD. Een gebied waar hoofdzakelijk struiken groeien en nauwelijks bomen staan. Toch zie ik twee grote dennenbomen in een duinkommetje staan en ik denk; "Ik ga toch even kijken". Aanvankelijk zie ik niet zo veel kegels liggen, tenminste op het eerste gezicht. Je moet soms wat langer kijken en ja!! Daar zie ik een dennenkegel met twee paddenstoeltjes. Mijn eerste indruk was dat het 'gewone kleine bruine paddenstoeltjes' waren, maar ik buk toch maar even. Daar zijn ze dan. Met z'n tweeën op een dennenkegel. Het Oorlepelzwammetje heeft een steeltje dat niet netjes in het midden onder de hoed staat, maar er net naast. De hoed is niet rond maar niervormig en heeft een fluweelachtige laag. Onder de hoed zijn geen plaatjes of gaatjes maar stekels als kleine scherpe tandjes.

Gedicht: "Schaamsorten en biodiversiteit"

Door: Paul Venderbosch

Schaamsorten en biodiversiteit

Tjee zeg, zag jij nooit een Scharrelaar?
Een Smelleken heb ik nooit gescoord
Vergeet dat schaamrood! Het is niet raar
Typisch voorbeeld van een schaamsortwoord.

Zelf zag ik nog nooit een Hazelmuis
Jij aanschouwde nooit dat Edelweiss
Pulke wel een platje uit je kruis
Een lintworm at ooit mee met mijn spijs

Maar nog nooit zag ik een Zwarte wouw
Zelfs niet in een ver vakantieland
Terwijl ik dat toch wel heel graag wou
Maar schaamte verwerp ik faliekant.

Schaamteloos zoek ik wantsen in bed
Of de kakkerlak die daar niet hoort
Graag had ik ze op mijn lijst gezet
Zet mijn zoektocht naar schaamsorten voort.

Pestvogels in Noordwijk

Door: Sjaak Weijers

Op 28 december werd er een Pestvogel gemeld in Noordwijk, hij zat in een speelweitje in de wijk Vinkenveld. Toen hij de volgende dag wederom daar gemeld werd op Waarneming.nl, ben ik er ook maar even langsgegaan. Omdat er ondertussen al veel media-aandacht voor deze ontdekking was, stonden er, toen ik aankwam, al minstens 50 belangstellende klaar om een glimp op te vangen van deze prachtige soort. De vogel was erg onrustig, vloog af en toe uit het zicht of bleef een tijd lang boven in een boom zitten. Zo af en toe nam hij dan een duikvlucht om wat bessen te eten. Zelf heb ik al een aantal maal deze soort mogen bewonderen, zelfs in grote groepen van 15 en 30 vogels. In 2011 zag ik voor het eerst 2 Pestvogels, ze zaten in de boom naast het huis en een jaar later zat er zelfs een groep van 15 vogels bij het veldje achter het huis. Toen we in 2016 op de Zuidpier in IJmuiden waren, kwam er een melding van een groep van 30 vogels die in de buurt zaten; natuurlijk zijn we daar ook even langs gegaan, zo'n grote groep is wel een hele belevenis om te zien.

Pestvogel (Sjaak Weijers)

De Pestvogel is een soort die normaal gesproken in Scandinavië en Rusland voorkomt en daar ook zijn broedgebied heeft. In sommige jaren vinden ze daar niet voldoende voedsel en zakken ze af naar het zuiden. Zo af en toe komen ze met grote groepen ook in Nederland en zelfs België terecht. Ze zien er prachtig uit, hun kleuren en vormen zijn alsof ze ontworpen zijn op de tekeningtafel. Zacht beigebruin in scherp contrast met een zwart oogmasker en een helder geel uitende van staart en vleugelveren. Daarnaast hebben ze ook nog zwart-witte vlakken en rode details. Hun voedsel bestaat hoofdzakelijk uit bessen van Meidoorn, Gelderse roos, Wilde liguster en Dwergmispel. In de Late Middeleeuwen dacht men dat deze soort de Pest meebracht omdat de aankomst van de vogels toevallig wel eens samenviel met een pestuitbraak; vandaar dat ze de naam "Pestvogel" kregen.

Waarnemingen 1 november 2021 t/m 31 januari 2022

Door: Sarah Humphrey

De afgelopen periode zijn er weinig wintertaferelen geweest, het weer was zacht en grijs. Storm Corrie is net achter de rug en als ik dit schrijf komen nog twee nieuwe stormen op ons af. Een heel ander weertype dan februari vorig jaar! Dit betekent ook weinig van de traditionele wintergasten, maar toch zijn er een aantal bijzondere waarnemingen gedaan. Wat dacht u van een Alk in Lisse, een IJsdruiker in Noordwijkerhout en twee Pestvogels in Hillegom? Er is altijd iets te beleven in de vogelwereld van de Bollenstreek!

Op 23 januari hoort een waarnemer een roepende Roerdomp op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR).

Gaaf is de waarneming op 28 december van een IJsdruiker op het Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout. De vogel is er kortstondig aanwezig (RJA).

27 Foeragerende Futen zijn op 17 december te zien op het Oosterduinse Meer te Noordwijkerhout (JVD). Op 19 december zijn er 5 Dodaarzen ter plaatse op de Klinkebergerplas (MDG).

30 Aalscholvers zijn op 19 december ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (MDG).

Een Grote Zilverreiger vliegt op 1 november in westelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS). Twee vogels vliegen op 12 november in zuidelijke richting over de Heemtuin te Hillegom, waarschijnlijk al bekijkend of de omgeving veilig is zodat ze gebruik kunnen maken van de slaapplek daar (PVE).

Op 12 november is er een Kleine Zilverreiger ter plaatse in de Lageveense Polder te Lisse (WNL).

Blauwe Reigers bezetten op 28 januari al drie nesten in het bos op het terrein van Huys te Warmond (WNL).

Tijdens de jaarlijkse wintertelling van Ooievaars in het weekend van 22 en 23 januari tellen vijf waarnemers in totaal 12 vogels op zes verschillende locaties in Lisse, Sassenheim en Warmond. Een van de vogels, een vaste wintergast in Lisse, is geringd en is volgens de gegevens in 1989 in Wassenaar uit het ei gekropen en heeft dus nu de respectabele leeftijd van 33 jaar bereikt (AMO)!

Vier Lepelaars vliegen op 10 december over de wijk Elsbroek in Hillegom (TVH).

Ooievaars (Sarah Humphrey)

Op 13 januari zijn 86 Knobbelzwanen geteld bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR).

Een groep van 130 Toendrarietganzen is op 19 december ter plaatse in de Kooipolder te Sassenheim (HVS). Een Kleine Rietgans is op 12 december ter plaatse bij de St. Bavo in Noordwijkerhout (MWI). Een groep van circa 500 Kolganzen vliegt op 16 december in zuidelijke richting over de Kooipolder in Sassenheim (EBO). Zo'n 100 Brandganzen vliegen op 28 januari in oostelijke richting over de Kagerbuurt in Sassenheim (JDR). Op 21 december zijn er ongeveer 300 Grauwe Ganzen ter plaatse in de Lageveense Polder te Lisse (WNL).

Op 6 januari zijn er 2 ♂ en een ♀ Casarca te zien in de Oosteinderpolder te Hillegom (WNL).

Op 19 december zijn er 338 Krakeenden ter plaatse op de ijsbaan in Sassenheim (HVS). 200 Van deze vogels zijn op 3 januari aanwezig in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL).

100 Wintertalingen zijn op 22 december ter plaatse bij Nieuw Leeuwenhorst (WNL).

40 Slobeenden zijn op 7 november aanwezig op de Klinkenbergerplas (JDR). Hier zijn op 13 november 1200 Smienten ter plaatse (WNL) en op 22 december zijn er 7 ♀ Tafeleenden te zien (JDR).

Een ♂ Pijlstaart is op Tweede kerstdag ter plaatse op de Klinkenbergerplas (JDR).

Middelste Zaagbek (Thomas van Haaster)

Alle waarnemingen van Brilduikers zijn op het Norremeer gedaan. Het eerste exemplaar van de winter is hier op 10 november te zien, dat is twee weken eerder dan vorig jaar (HVS). Op Nieuwjaarsdag zijn er een ♂ en een ♀ aanwezig (HVS).

Een ♀ Middelste Zaagbek is op 29 december ter plaatse op het Oosterduinse Meer (CZU).

Op 12 januari zijn er 2 ♂ en 2 ♀ Grote Zaagbek te zien bij Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). Twee ♂ exx. zijn op 29 januari ter plaatse in de Oosteindepolder te Hillegom (LBU).

Op 30 december rust een Havik in de slaapboom van de Aalscholvers op Nieuw Leeuwenhorst, met het gevolg dat er geen Aalscholver meer te zien is (JVD).

Op 3 november vliegt een ♂ Sperwer een tijdje mee met een Zwarte Kraai over het centrum van Sassenheim (HVS). Een andere Sperwer doet op 14 november vanuit een boom tevergeefs een poging om een vogel te pakken op Nieuw Leeuwenhorst (WNL). Op 21 januari jaagt een ♂ ex. op een groep Veldleeuweriken en Groenlingen in de Beekpolder te Voorhout (WNL). In Lisse ziet op 29 januari een waarnemer een Sperwer met een Meerkoet als prooi in de achtertuin (WNL).

Een ♀ Smelleken is op 23 november ter plaatse in de Lageveense Polder te Lisse. Zij vliegt plotseling op vanuit de braamstruiken (TVH).

De Sassemsse ♀ Slechtvalk is de afgelopen periode regelmatig te zien op haar vaste plek op de kerktoren in Sassenheim (VWA). Op 19 december zijn er twee vogels ter plaatse in de Elsgestepolder te Voorhout (MDG). Op Oudejaarsdag vliegen twee exx. in zuidelijke richting over de Klinkenbergerplas (JDR). Een paartje is op 30 januari te zien in de omgeving van het Leeuwenhorst Congrescentrum in Noordwijkerhout. Hier hebben de afgelopen jaren Slechtvalken met succes gebroed (WNL).

Totaal onverwacht is de waarneming op 22 november van een Alk in Lisse! De waarnemer hoort een vreemd roepje, kijkt omhoog en opeens vliegt er een Alk over in noordnoordoostelijke richting (TVH).

Waarnemingen van Patrijzen komen uit Hillegom, Noordwijkerhout en Voorhout. Op 14 november zijn er 6 vogels ter plaatse in het westelijke bollengebied te Hillegom (WNL). 8 Vogels zijn op 21 januari aanwezig in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (RGE). Op 29 januari zijn er nog eens 9 exx. te zien in de Mottiger polder te Voorhout (JWI).

Een Waterral is op 2 januari ter plaatse bij het Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (CZU).

Op 3 november vliegen 250 Goudplevieren over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS).

278 Kieviten zijn 13 november ter plaatse in de Elsgestepolder te Voorhout (JVD).

3 Scholeksters zijn op 6 november te zien in Polder Elsgest (WNL).

Leuk is de waarneming van 2 Bokjes op 25 januari in een weiland langs de Schelftweg in Noordwijkerhout. Ze zitten al een paar dagen tussen de pollen vegetatie (WNL).

Op 19 december zijn er 5 Watersnippen ter plaatse in de Kooipolder te Sassenheim (HVS). Twee exx. zijn op 22 december aanwezig in het Heempark te Hillegom (WNL). Een vogel is op 21 januari te horen roepend in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout (RGE).

Op 15 november treft een waarnemer een dode Houtsnip in haar tuin. De vogel blijkt niet gewond te zijn (WNL).

Een roepende Wulp vliegt op 11 december over het Norremeer ter hoogte van de Hemmeerpolder in Warmond (SHU).

Op 6 december zijn er 2 Witgatten ter plaatse op Oud Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL).

Smienten (Maud van der Veen)

Op 25 november vindt een waarnemer een dode eerste kalenderjaar Grote Mantelmeeuw in de Beekpolder te Voorhout (TVH).

Een groep van 100 Holenduiven is op 3 december te zien in de Warmonderdam en Alkemadepolder (WNL).

Een Kerkuil is op 6 november ter plaatse in het Lokhorsterduin te Hillegom (WNL).

Een roepende Bosuil is op 28 november te horen roepend in het centrum van

Voorhout (MDG). Nog een roepende vogel is op 1 december ter plaatse in het centrum van Warmond (WNL). Op weg naar huis op 10 december hoort een waarnemer een roepend ex. in Park Rusthoff te Sassenheim (SHU).

Twee Ransuilen zijn op 7 december ter plaatse op het terrein van Landgoed & Golfbaan Tespelduyn in Noordwijkerhout (VWA). Op 4 januari zijn er 2 exx. te zien in Warmond (WNL).

Een roepende Ijsvogel is op 22 november te horen in de Lageveense Polder te Lisse (TVH). Op 8 januari is een vogel ter plaatse in de wijk Elsbroek te Hillegom (WNL). Leuk is de waarneming op 24 januari van een ex. op de 1^e Poellaan in Lisse, voor het eerst na de strenge vorstperiode van februari vorig jaar. De vogel zit even op de stok die vanaf het tuinhek over de sloot uitsteekt (AMO).

Hier is er op 20 november een Groene Specht te zien, foeragerend op het gazon in de achtertuin (AMO).

De eerste roffelende Grote Bonte Specht van het jaar is op 9 januari te horen in Park Rusthoff te Sassenheim (SHU).

Een groep van 120 Veldleeuweriken is op 28 januari ter plaatse in de Mottigerpolder te Voorhout (JDR).

Op 2 november vliegt een Roodkeelpieper in zuidwestelijke richting over Polder Het Langeveld in Noordwijkerhout (RGE).

De Grote Gele Kwikstaart is de afgelopen periode regelmatig te zien in de Bollenstreek. Bijzonder is de vogel zonder staart, gezien op 29 december in de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR).

20 Witte Kwikstaarten zijn op 9 januari in de Elsgeesterpolder te Voorhout (MDG).

Verrassend is de waarneming op 28 december van 2 Pestvogels op het terrein van een hoveniersbedrijf in het westelijke bollengebied te Hillegom. De vogels scharrelen circa 10 dagen rond op de struiken van de Liguster en de Gelderse roos, smullend op de bessen (WNL).

De eerste zingende Mere! van het jaar (voor zover ingevoerd op Waarneming.nl) is op 19 januari te horen in de omgeving van de Geestburg in Sassenheim (SHU).

Op 13 januari zijn er 300 Kramsvogels ter plaatse bij Huys te Warmond (WNL).

Een groep van 20 Koperwieken is op 20 december te zien in Park Rusthoff te Sassenheim (WNL).

Ook in Park Rusthoff te Sassenheim is op Nieuwjaarsdag de eerste zingende Zanglijster van 2022 te horen (JWI).

Een ♂ Zwartkop is op 5 november te zien foeragerend in het centrum van Voorhout (MDG).

Op 18 januari is er een Siberische Tijftjaf fraai te zien bij de brug Piet Gijs op de Leidse Vaart (MWI).

Dit jaar zijn er twee waarnemingen van overwinterende Tijftjaffen binnengekomen. Op 13 december geniet een waarnemer van deze leuke late tuingast (HVS).

Een zingend ex. is op 28 januari te horen in de Heemtuin van Lisse (TVH).

Een roepende Cetti's Zanger is op 14 november aanwezig bij de Klinkenbergerplas (WNL).

10 Goudhanen zijn op 4 januari ter plaatse in het Lokhorsterduin te Hillegom (WNL).

Op 1 november zijn er 5 Vuurgoudhanen ter plaatse op het terrein van Huys te Warmond (WNL). Een vogel is op 19 november te zien in de Oranjebuurt te Sassenheim (JDR). Op Nieuwjaarsdag zijn er 2 exx. aanwezig in Park Rusthoff te Sassenheim (JWI).

Een Glanskop is op 28 januari ter plaatse in het Lokhorsterduin te Hillegom (WNL).

Op 12 november is een Zwarte Mees ter plaatse bij Nieuw Leeuwenhorst (WNL).

Een waarnemer is op 27 november blij verrast met 2 Startaar in zijn tuin, want deze soort is zelden in tuinen te zien (EBO).

Van 7 december tot en met 20 januari is er een Boomklever te horen en te zien in Park Rusthoff in Sassenheim (VWA).

Op 1 december ziet een waarnemer een Boomkruiper op de Magnolia in zijn tuin (EBO).

Vijf Boomleeuweriken zijn op 30 januari ter plaatse in de Oosteinderpolder te Hillegom (LBU).

Op 4 november telt een waarnemer 30 Huismussen in de wijk Elsbroek te Hillegom (WNL).

Een Ringmus foerageert op 29 december op een voedersilo in een tuin op het Sollasi bungalowpark in Noordwijkerhout (RIA).

Een groep van 150 Vinken is op 29 december te zien in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout (PSP).

Op 4 december foerageren 50 Putters in een Amberboom in de wijk Elsbroek te Hillegom (TVH).

25 Groenlingen en 50 Kepen zijn op 3 januari ter plaatse in de Oosteinderpolder te Hillegom (WNL). Hier zijn op 29 januari ook 80 Sijzen te zien (LBU).

Een roepende Appelvink is op 14 januari te horen op het terrein van de Sancta Maria in Noordwijkerhout (WNL).

Op 20 december is er een Rietgors ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR).

Vier Geelgorzen zijn op 4 december te zien in de Noordzijderpolder (WNL).

Met dank aan de waarnemers:

AMO	Annelies Moolenaar	MWI	Maarten Wielstra
CZU	Casper Zuyderduyn	PSP	Peter Spierenberg
EBO	Erik Boekhoven	PVE	Paul Venderbosch
HVS	Hans van Stijn	RGE	Reinder Genuit
JDR	Job de Ridder	RJA	Rob Jansson
JVD	Jelle van Dijk	SHU	Sarah Humphrey
JWI	Jan Wierda	TVH	Thomas van Haaster
LBU	Lars Buckx	VVA	Vele waarnemers
MDG	Mariska de Graaff	WNL	Waarneming.nl

Waarnemingen voor de periode 1 februari t/m 30 april kunnen doorgegeven worden via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email aan Sarah Humphrey: vogelsbollenstreek@gmail.com.

Activiteitenprogramma

Zaterdag 19 maart: Vogelexcursie Kop van Noord-Holland

De Kop van Noord-Holland is een interessant vogelgebied; vooral door het 2x per dag droogvallen van de Waddenzee. In de winter is het een belangrijk doortrek- en overwinteringsgebied. Vele duizenden steltlopers proberen hier hun vetreserves aan te vullen. Het vogelleven op Balgzand/Noordkant van Wieringen is zelfs het rijkste van Noord-Holland. Er zijn meerdere uitkijkpunten en kijkschermen. Vanuit het "Waddenbelevingspunt" in Den Oever kijk je uit over de Waddenzee, natuurgebied 't Schor, de Bak, de Leidam (met Iepelaarskolonie) en de haven. Wij vertrekken met de auto om 8.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Graag opgeven voor 17 maart bij Jan Bischoff Tulleken per mail: jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag ook het aantal beschikbare plaatsen opgeven) of dat u liever met een ander meerijdt. Meerrijders betalen €15,00 aan hun chauffeur.

Woensdag 23 maart: Eindpresentatie Natuurinventarisatie Tespelduyn 2021

Op woensdagavond 23 maart 2022 zal de werkgroep Natuurinventarisatie Tespelduyn een presentatie verzorgen over hetgeen ze in 2021 hebben gevonden op Tespelduyn. In de Duinrel zijn de maandelijkse verslagen al gepubliceerd, maar nu laten we een totaal overzicht zien van al het geen er bloeit en groeit op Tespelduyn aan de hand van de vele foto's, die we het afgelopen jaar hebben genomen. Ook zullen wij iets vertellen over de aanbevelingen die we drie jaar geleden hadden en wat de resultaten daarvan nu zijn.

De presentatie wordt gehouden in het Koetshuys van Landgoed & Golfbaan Tespelduyn (Tespellaan 53, 2211 VT, Noordwijkerhout) en begint om 20.00 uur en duurt naar verwachting tot ongeveer 22.00 uur. In verband met de coronamaatregelen zal, zoals het er nu naar uitziet, een controle op het Coronatoegangsbewijs (in de CoronaCheck-app of een geprint bewijs) nodig zijn. Graag voor 21 maart opgeven per mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl.

Zaterdag 26 maart: Minicursus Vogels 1ste dag

Natuurvereniging de Bollenstreek organiseert een tweedaagse Minicursus Vogels op zaterdag 26 maart en zaterdag 23 april 2022 van 9.30 tot 15.30 uur. De cursus is bedoeld voor beginnende vogelaars, die graag iets meer willen leren over vogels. Hoe herken je ze aan hun vorm, kleuren, gedrag en zang. De eerste dag behandelen we veel voorkomende water- en weidevogels en de tweede dag de al-

gemene bos- en tuinvogels. In de ochtend behandelen we de theorie, die we 's middags in het veld in de praktijk gaan brengen.

De cursus wordt gegeven door Annelies Moolenaar, Sarah Humphrey en Maud van der Veen. Het ochtenddeel van de cursus start om 9.30 uur en vindt plaats in de Klister, Heereweg 105, 2161 AE Lisse. Het middagdeel op 26 maart zal plaatsvinden in Polders Poelgeest in Oegstgeest. Het middagdeel op 23 april zal plaatsvinden in het Keukenhofbosch in Lisse. Voor koffie en thee wordt gezorgd, voor de lunch moet iedereen zelf wat meenemen. Het maximum aantal deelnemers is 20. U kunt zich opgeven voor deze cursus per mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Graag ontvangen wij uw naam, adres, telefoonnummer en e-mailadres. We nemen dan contact met u op.

Zaterdag 2 april: Voorjaarswandeling Tespelduyn

De golfbaan van Landgoed Tespelduyn ligt midden in de bollenvelden. Door de unieke ligging en de hoge terp kun je vanaf de baan de regio prachtig bekijken. Op de baan zelf zijn ook veel bollen aangeplant. Er zijn diverse grote narcissenvelden en daarnaast leuke stinzenplanten tussen de oude eikenbomen.

Om u mee te laten genieten van al het moois dat groeit en bloeit op Tespelduyn, organiseren we zaterdag 2 april weer een natuurwandeling. We starten om 9.30 uur vanaf het terras bij Tespelduyn (Tespellaan 53, 2211 VT, Noordwijkerhout). We verwachten rond 12.00 uur terug te zijn. Er kunnen maximaal 20 mensen deelnemen. Graag voor 1 april opgeven per mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl.

Woensdag 13 april: Algemene Ledenvergadering en fotopresentatie

Het bestuur van Natuurvereniging de Bollenstreek nodigt u uit voor de 28ste Algemene Ledenvergadering. De vergadering wordt gehouden op woensdag 13 april vanaf 20.00 uur in De Klister, Heereweg 105 te Lisse. In verband met de mogelijk nog geldende coronamaatregelen verzoeken wij u vriendelijk zich van te voren aan te melden bij de secretaris per mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl of per tel.: 06-11098194. Het aantal bezoekers zal beperkt zijn tot 30 personen. De stukken zijn gepubliceerd in deze Duinrel.

Aansluitend aan de ALV zal er een fotopresentatie gegeven worden door Jos van Schie en Rob Bel over hun natuurbelevingen van de laatste tijd. De avond duurt tot ongeveer 22.00 uur.

Zaterdag 16 april: Excursie naar De Zandmotor in Den Haag

Bij Ter Heijde zijn de duinen angstaanjagend smal en daarom is hier in 2011 door Rijkswaterstaat een kunstmatig schiereiland van 128 hectare opgespoten, genaamd De Zandmotor. De gedachte achter De Zandmotor is dat de zeestroming,

de wind en de golven het zand langs de kust verspreiden en daarmee de vijfjaarlijkse suppleties overbodig maken. De Zandmotor is een succes, groter zelfs dan berekend was en trekt veel internationale belangstelling. Twee gidsen zullen deze excursie begeleiden: Bert van der Valk, een van de bedenkers en coördinator van De Zandmotor zal ons tekst en uitleg geven over dit waterbouwkundig hoogstandje. Piet Veel was indirect betrokken via zijn functie toentertijd van duinbeheerder en recent rapporteur over het nabijgelegen natuurcompensatieproject Spaanse Duin. Voor meer informatie: www.dezandmotor.nl.

Wij vertrekken vanaf het gemeentehuis in Lisse om 9.00 uur. De excursie zelf begint om 10.00 uur bij de duiningang bij de parkeerplaats aan de Machiel Vryenhoeklaan 175 in Den Haag. Graag voor 14 april opgeven bij Jan Bischoff Tulleken per mail: jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag ook het aantal beschikbare plaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen €3,00 aan hun chauffeur.

Zaterdag 23 april: Minicursus Vogels 2^e dag

Het vervolg van zaterdag 26 maart. Het theoretische ochtenddeel start 9.30 uur in De Klister, het aansluitende veldbezoek in de middag voert naar de Polders Poelgeest in Oegstgeest en duurt tot ongeveer 15.30 uur. Neem zelf, naast een verrekijker en/of camera, ook een lunchpakketje mee!

Zaterdag 30 april: Bollenvogelexcursie

Al jarenlang tellen wij (Hanneke ten Brinke en Arie van der Lans) de verschillende bollenvogels zoals Kievit, Scholekster, Veldleeuwerik, Patrijs en Visdief op een groot bollenteeltperceel in Noordwijkerhout. In april is dat dubbel feest: enerzijds de prachtige kleuren van de bollen, anderzijds het zingen van de Veldleeuwerik, het roepen van de Kievit en het '*piet, piet, piet*' van de Scholeksters. Wil je dat ook eens rustig aanschouwen tijdens een wandeling door de bollenvelden?

Ga dan mee op zaterdag 30 april vanaf 8.30 uur. We verzamelen met de auto op het terrein van Uittenbogaard (JUB), Robijnslaan 43 in Noordwijkerhout. Graag voor 28 april opgeven bij Arie van der Lans per mail: vanderlansarie@gmail.com.

Zaterdag 7 mei: Birdwatching Day op Tespelduyn

De Nederlands Golf Federatie en Vogelbescherming Nederland organiseren op zaterdag 7 mei 2022 weer Birdwatching Day. Op deze vogelteldag brengen alle golfclubs in kaart hoeveel vogelsoorten er zijn op de eigen golfbaan. Ook Landgoed & Golfbaan Tespelduyn doet weer graag mee met deze bijzondere ochtend. Zaterdagochtend 7 mei om 7.00 uur gaan we in alle vroegte op pad. We gaan zo

vroeg, omdat de vogels dan volop zingen. De kans voor een prachtige natuurervaring! Neem je verrekijker mee en doe stevige wandelschoenen aan, want we pakken ook de wat minder goed begaanbare paden. We verzamelen op het terras van Tespelduyn (Tespellaan 53, 2211 VT, Noordwijkerhout). We verwachten hier weer om 9.30 uur terug te zijn van de Birdwatching Day. Graag voor 6 mei opgeven per mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl.

Zaterdag 14 mei: Plantenexcursie in De Horsten in Wassenaar

De Horsten bestaat uit bossen, weilanden en parkland. Het is al eeuwenoud en heeft een Koninklijke status. Wanneer zijn De Horsten op zijn mooist? In de zomer? In de zomer is het park een lust voor het oog met zijn verscheidenheid aan bomen. In de herfst? In het najaar zijn er grote aantallen paddenstoelen te vinden onder de oude bomen. Of in het voorjaar? In de lente, wanneer de bomen nog nauwelijks in blad staan, zijn er veel bloeiende planten te vinden. Sedert 1791-1792 is er een 20 meter hoge heuvel beplant met paarse Seringen, van het soort dat ook nog eens lekker ruikt. Ook genieten van dit moois? Meldt u zich dan aan voor deze zeker twee uur duurende wandeling.

We verzamelen om 8.45 uur bij het gemeentehuis van Lisse. Graag voor 10 mei opgeven bij Lidy v.d. Salm per mail: vdsalm@hotmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag ook het aantal beschikbare plaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerijders betalen €3,00 aan hun chauffeur.

Let op: voor het parkeren bij De Horsten moet u een parkeerkaart aanschaffen. De parkeerkaart kost €3,00 en kunt u ter plaatse regelen met uw smartphone via de QR-code op de daar aanwezige borden of voorafgaand aan de excursie via de website: www.landgoederendehorsten.nl.

Zaterdag 28 mei: Rondwandeling over Wassergeest

Wassergeest is het gebied waar de inventarisatiegroep van KNNV de Bollenstreek maandelijks een natuurinventarisatieronde loopt. In deze Duinrel zijn daar een aantal artikelen over geschreven. Om u te laten zien wat er zoal te vinden is in dit bijzondere gebied, organiseren we een rondwandeling op zaterdag 28 mei 2022. We verzamelen bij de boerderij van Arjan Vergunst (Loosterweg Zuid 17, 2161 DT, Lisse) en vertrekken hier lopend om 9.30 uur. Op het erf is voldoende parkeergelegenheid. We verwachten rond 12.00 uur hier weer terug te zijn. Graag voor 27 mei aanmelden per mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl.

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

28ste jaargang, juni 2022

Bestuur John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
voorzitter telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie Adrie van Dam, Annelies Moolenaar, Maud van der Veen
de Duinrel en Thomas van Haaster
mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
Duin- & Bollenstreek telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 40,50 over op NL32 INGB 00005 61947
t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Con-
tributie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook
het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateur-
schap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet
vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Thomas van Haaster

ontwerp logo Sarah Humphrey

foto's omslag Voorkant: "Gewone snuitvlieg in Wassergeest", Adrie van Dam
Achterkant: "De Zandmotor bij Den Haag", Adrie van Dam
Achterkant binnen: "Grote ratelaar in Wassergeest", Adrie van Dam

De volgende Duinrel ver-
schijnt half september 2022.
De sluitingsdatum voor de
kopij is 15 augustus 2022.

De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek,
onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met
aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de
vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

Inhoudsopgave

<i>Van de nieuwe redactie</i>	48
<i>Concept verslag algemene ledenvergadering</i>	50
<i>Vlinders in Viroinval</i>	52
<i>Minicursus "Vogels kijken"</i>	53
<i>Wandeling Meijendel</i>	56
<i>Korstmossen en Mossenexcursie Tespelduyn</i>	58
<i>Vogelexcursie Kop van Noord-Holland</i>	60
<i>Eindpresentatie Natuurinventarisatie Tespelduyn 2021</i>	62
<i>Voorjaarswandeling Tespelduyn</i>	65
<i>Excursie naar de Zandmotor</i>	67
<i>Verslag Birdwatchingday Tespelduyn</i>	70
<i>Bijpraten Wassergeest</i>	72
<i>Natuurmomentje Hollands Duin</i>	74
<i>Gedicht: "Een tweet over de Kanariepiet"</i>	75
<i>Hulp gevraagd Werkgroep Paddentrek KNNV de Bollenstreek</i>	76
<i>Waarnemingen 1 februari t/m 30 april 2022</i>	76
<i>Activiteitenprogramma</i>	85

Van de nieuwe redactie

Door: Annelies Moolenaar, Adrie van Dam en Maud van der Veen

Bij deze stelt de vernieuwde redactie zich aan u voor:

Ik ben Annelies Moolenaar, geboren Lisser. Ik heb bijna 30 jaar op Walcheren gewoond en gewerkt. Een vacature in Lisse bracht mij in 2015 terug in de Bollenstreek. Iets geheel anders naast het werk te kunnen doen leek me heel gezond en zo vond ik aansluiting bij de KNNV Bollenstreek. Ik stapte in bij een excursie naar de Groene Jonker en was meteen enthousiast! Ik ben echt een vogelaar en fotografeer ook graag. Met het schrijven van excursieverslagen of een presentatie houden bij de van-leden-voor-leden vergadering vond ik verder mijn weg in de vereniging. En zo duurde het niet lang of het vorige redactieteam klopte bij me aan met de vraag om 'af en toe wat te schrijven' en te willen meehelpen de Duinrel vorm te geven. Dat doe ik met plezier! En nu samen met Maud en Adrie (en ook Thomas nog) het nieuwe redactieteam te vormen en dit gaat vast helemaal goed komen!

Mijn naam is Adrie van Dam en ik ben nieuw op de redactie van de Duinrel. In juni 2014 maakte ik kennis met de KNNV tijdens een Libellen excursie in de AWD. Ik mocht gelijk al een stukje over de excursie voor de Duinrel schrijven. Sindsdien ga ik regelmatig met excursies mee. Mijn kennis van natuur was in het begin minimaal en in de loop der tijd ontdekte ik steeds meer nieuwe dingen. De loepjeswereld was toen voor mij nog onbekend. Wat begon met interesse voor planten en vlinders werd gevolgd door paddenstoelen, mossen en korstmossen. Mijn belangstelling voor de natuur is breed en breidt zich nog steeds als een olievlek uit. Ik werd steeds actiever in werkgroepen, eerst bij Tespelduyn en nu in Wassergeest en raakte meer betrokken bij de vereniging. De stap naar de redactie van de Duinrel is dan ook niet zo groot. De ontvangst, het verzamelen en ordenen van de kopij voor de Duinrel ga ik van Cees overnemen. Ik wil een goede bijdrage leveren en samen met Maud die de make-up van de Duinrel gaat verzorgen en Annelies die de inhoud van ons kwartaalblad van een sprankelend sausje voorziet ervoor zorgen dat we ieder kwartaal weer een mooi blad kunnen afleveren.

Ik ben Maud van der Veen. De meeste van jullie zullen mijn naam wel herkennen, want ik ben secretaris en ledenadministrateur van KNNV Bollenstreek. Ik ben sinds 2015 lid van KNNV Bollenstreek. Na mijn pensionering was er tijd om actiever te worden. Toen er de vraag kwam of iemand de secretaris wilde worden en enige tijd later de ledenadministratie wilde doen, heb ik ja gezegd. Ik ging al regelmatig

mee met excursies en schreef af en toe een verslag voor de Duinrel. Daardoor neemt je kennis al flink toe, omdat je noteert wat je zo al tegenkomt. Ook de werkgroep natuurinventarisatie Tespelduyn was een prima leerschool. Ik weet veel van vogels, maar heb door alle activiteiten steeds meer geleerd van planten en paddenstoelen. KNNV Bollenstreek is wat dat betreft echt een leuke leerschool. Er zijn veel leden waar je wat van kunt leren. Voor de Duinrel ga ik nu alle stukken, die diverse leden hebben geschreven, netjes tot een boekje omvormen. Deze taken neem ik van Thomas over die dit voorheen verzorgde. Ook weer een administratief klusje, maar wel leuk om er mede voor te zorgen dat er elk kwartaal weer een prachtig nummer bij iedereen bezorgd kan worden.

Thomas van Haaster, Cees Timmermans, Maud van der Veen, Annelies Moolenaar, Adrie van Dam

Met de komst van nieuwe redactieleden, hebben we ook afscheid genomen van een redactielid. Cees Timmermans heeft 10 jaar lang zich met redactietaken bezig gehouden. Tijdens de Algemene Ledenvergadering werd door de voorzitter John van Velzen hier aandacht aan besteed om Cees te bedanken voor zijn jarenlange inzet. Indrukwekkend was het rekensommetje dat Cees maar liefst zo'n 1600 pagina's voor de Duinrel heeft gemonitord en dit op heel consciëntieuze wijze heeft

gedaan. Door de lezers van de Duinrel is de mate van tevredenheid over het blad van een acht of hoger gewaardeerd. En dit zegt genoeg over zijn inbreng. John haalde ook nog een paar leuke anekdotes aan waarin het enthousiasme en de betrokkenheid van Cees goed naar voren kwam. De redactievergaderingen werden bij Cees thuis gehouden waar zijn vrouw Ria voor de uitnodigende muffins zorgde.

Ook de nieuwe redactieleden willen Cees hartelijk danken voor zijn jarenlange bijdrage en de overdracht van zijn redactietaken. Tja, en nu moeten wij naar een andere taartenbakster op zoek. Gelukkig blijven we Cees zelf nog heel lang bij de werkgroepen, de excursies en de KNNV-avonden zien. En Thomas van Haaster blijft ons voorlopig ook nog helpen met de lay-out van de Duinrel.

Heb je ook een leuk natuurmomentje of iets bijzonders gezien of ontdekt dat je wilt delen met natuurliefhebbers? Stuur je verhaal met eventuele foto's naar de redactie via deduinrel@gmail.com.

Concept verslag algemene ledenvergadering

Door: Maud van der Veen

Datum: Woensdag 13 April 2022
Aanvang: 20:00 uur
Locatie: De Klister, Heereweg 105 te Lisse
Aanwezig: 20 leden

1. Opening en vaststelling van de agenda

John van Velzen opent de vergadering en heet iedereen hartelijk welkom. Het is fijn dat we elkaar weer gewoon kunnen ontmoeten. Er zijn 20 leden. De agenda wordt conform het voorstel vastgesteld.

2. Notulen van de algemene ledenvergadering van woensdag 6 oktober 2021

De notulen worden vastgesteld met dank aan Maud van der Veen

3. Jaarverslag van het bestuur

Het jaarverslag roept geen verdere vragen op.

4. Financieel verslag van de penningmeester

Jan licht toe dat we een gezonde financiële vereniging zijn. Door corona hebben we weinig uitgegeven. De contributie inning verloopt voorspoedig, voor het eind van het jaar was al 60% van de contributie binnen. De rest komt nu

goed binnen. Op de vraag hoeveel een Duinrel tegenwoordig kost geeft Jan aan dat dit rond de € 3,10 per stuk is.

5. Verlag van de kascontrolecommissie en verkiezing leden

Sarah deelt mee dat ze samen met Jan Albert Moolenaar de kas heeft gecontroleerd en dat deze in orde is bevonden. Jan Albert is verhinderd, maar heeft dit per email bevestigd. Zij adviseren de penningmeester te dechargeren en hem te bedanken voor zijn nauwkeurige inzet voor de vereniging.

Volgend jaar zal de kascommissie bestaan uit mevrouw de heer J. Moolenaar en de heer N. Groen. De heer J. Bischoff Tulleken wordt reserve lid.

De leden verlenen de penningmeester en het bestuur decharge.

Herbenoeming bestuursleden

De leden (her)benoemen mevrouw Agaat Mesman als algemeen bestuurslid en de heer Jan Plomp als penningmeester voor een periode van vijf jaar.

6. Mededelingen

a) Vanuit het MOBD

Nico Groen is betrokken bij het MOBD. Hij geeft aan dat er niet zoveel is gebeurd. Er wordt nu een nieuwe visie geschreven voor de diverse gemeenten in de Bollenstreek. De oude visie was 30 jaar oud. Er is nu gekozen voor Hot spots van kleine natuurgebieden, een soort "stepping stones" idee. Gedacht wordt aan 5 per gemeente. Daarvoor worden nu mensen gezocht. Nico zal een oproep schrijven voor de Duinrel.

b) Activiteitencommissie

De commissie deelt mee dat het programma goed gevuld is. Ze vragen naar ideeën voor nieuwe excursies. Een vleermuizenexcursie zou leuk zijn. De nachtvlinderexcursie zal deze zomer ad hoc georganiseerd worden, omdat het het liefst mooi en windstil weer moet zijn.

c) Duinrel

Cees Timmermans legt zijn functie neer. John van Velzen zet hem met een dankwoord in de bloemen (zie blz. 48). Adrie van Dam zal hem opvolgen. Daarnaast heeft Thomas van Haaster een deel van zijn taken overgedragen aan Maud van der Veen. De nieuwe redactie bestaat dus nu uit Adrie van Dam, Annelies Moolenaar, Thomas van Haaster en Maud van der Veen.

De Duinrel is het afgelopen jaar weer met diverse bijdragen van leden gevuld als vervanging van de excursies. Dat was leuk en we hopen dat leden daarmee doorgaan. Verder verwachten we ook dat er weer verslagen van de excursies gemaakt worden door een van de deelnemers. Neem dus pen en papier mee als u dat wel een keertje wilt doen.

d) Website

De website en de Facebookpagina worden bijgehouden. Zodra excursies bekend zijn worden zij op de website gezet. Kort van te voren wordt er nog via Facebook en Twitter ook nog aandacht aan besteed. De Facebookpagina zou meer bekendheid moeten krijgen. Leden kunnen hierbij helpen door de pagina te liken en door te sturen naar hun vrienden.

7. Rondvraag

- Peter Verbruggen vraagt aandacht voor de opening van de nieuwe Bijenstallen in de heemtuin van Hillegom. De officiële opening vindt 14 mei plaats. Verdere informatie is te vinden op de website van de heemtuin: <https://heemtuinhillegom.nl/>.
- Arie van der Lans vraagt aandacht voor de Paddenwerkgroep. Met 6 vrijwilligers helpen ze al vele jaren de padden in het voorjaar (van februari tot half april) veilig oversteken. De werkgroep is actief sinds 2000. Het aantal padden dat oversteekt wordt geschat op 400 – 600 per jaar.
- Er heeft zich nog geen opvolger voor John als nieuwe voorzitter gemeld. Het bestuur zal zich hierover beraden.

8. Sluiting

John sluit om 21 uur de vergadering. Er was veel te bespreken en dat geeft weer nieuwe inspiratie voor de komende tijd. Hij bedankt iedereen voor zijn/haar inbreng.

Vlinders in Viroinval

Door: Maud van der Veen

Na de algemene ledenvergadering hielden Rob Bel en Jos van Schie een presentatie over hun vlinderavonturen in België. Natuurpark Viroin-Hermeton (*Parc Naturel Viroin-Hermeton*) is een natuurpark in Wallonië van 20.000 ha groot, opgericht in 1998. Het is gelegen in de provincie Namen tussen Couvin en de Franse grens, langs de rivier de Viroin. Het omvat ongeveer vierhonderd kleine kloven, kalkheuvels en een bijzondere vegetatie met veel wilde orchideeën. En daar komen natuurlijk veel vlinders op af. En dat is de reden dat Rob en Jos al enige jaren daarheen trekken. Elke ochtend om vijf uur trekken ze erop uit. Beladen met allerlei fotoapparatuur, eten en drinken zwerven ze door de verschillende dalen en heuvels van het gebied. Vroeg in de ochtend is er nog mooie dauw om te fotograferen en zitten de vlinders nog wat stiller. Met eindeloos geduld maken ze prachtige vlinderfoto's.

Koninginnenpage (Rob Bel)

Verschillende soorten Blauwtjes, Bruintjes en Witjes werden opgevolgd door Parlemoervlinders, Dambordjes en Landkaartjes. Je gelooft je ogen haast niet zo rijk is de kleurschakering op die kleine vleugels. Hier en daar werd natuurlijk gediscussieerd over de juiste naam, maar dat heb je altijd met vlinderexperts in je publiek. De verhalen over ondoordringbare braamstruiken waar een vlinder in schuilt, beurse knieën en natte broeken van de dauw en valpartijen zorgen dat je al dat moois wel in perspectief kunt zetten. Het is hard werken en veel geduld hebben.

Minicursus “Vogels kijken”

Door: Annelies Moolenaar

Als natuurvereniging willen we graag veel mensen enthousiast maken voor de natuur. Zo kwam Maud van der Veen op het idee om, na een eerder goed geslaagde minicursus Paddenstoelen, nu ook een instapcursus Vogels kijken te organiseren. Samen met Sarah Humphrey werd ik ‘gestrikt’ om dat plan te realiseren. Gedrieën overlegden wij, welke vogelsoorten een goed behapbaar begin konden vormen voor de startende vogelaar. We kozen voor de weide- en watervogels

voor de eerste dag, en voor de tweede, een maand later, de bosvogels en hun zang. De opzet werd om eerst in de ochtend een theorieles te geven en dan meteen daarna met elkaar het veld in. Wat kan helpen om tot herkenning te komen? Letten op de poten, de vorm van de snavel, de manier van lopen, vliegen... en vooral proberen een bepaald opvallend detail in te prenten. Dat kan helpen bij het zoeken in de vogelgids met vele, vele plaatjes van op elkaar lijkende vogels. Blij verrast waren we, dat er zich 23 personen voor onze tweedaagse theorie- en praktijkcursus aanmeldden! Op zaterdag 26 maart was de eerste cursusdag die begon in De Klister. Maud had een uitstekende PowerPoint gemaakt ter ondersteuning van wat we zouden gaan vertellen.

Veel mensen kennen de Kievit wel, die laat zich zo rond de bollenvelden echt wel zien. Maar de Grutto, de koning van de Nederlandse weidevogels? Je moet ze maar net weten te vinden... In de 'Polders Poelgeest' (een klein plassengebied tussen Oegstgeest, de Leidse Merenwijk en Warmond in gedrukt) is in maart een verzamelpaats voor Grutto's die daar een tussenstop maken op weg naar hun broedgebied. Daar was onze ochtendcursus op gericht en op alle andere water- en weidevogels die je daar in maart vinden kunt.

Grutto's en Slobeend Polders Poelgeest (Annelies Moolenaar)

Het voordeel van water- en weidevogels voor de beginnende vogelaar: ze zijn behoorlijk goed van elkaar te onderscheiden, laten zich goed zien en maken meestal ook een karakteristiek geluid. Voor wie nog maar weinig soorten kent, zou daar de smaak van het vogelen goed te pakken kunnen krijgen. Hoe leuk was dat! Na 's ochtends verteld te hebben over de 'eendenbek' van de Slobeend, de groene wenkbrauw en het gele kontje van de Wintertaling, de sierlijke kleuren en de rode knobbelsnavel van de Bergeend en hoe klein een Watersnip eigenlijk is: dat al deze soorten zich inderdaad ook heel goed lieten zien!

Grauwe Ganzen en Grote Canadese Ganzen waren de eerste blikvangers – en voor wie deze vogels nieuw zijn, is dat een openbaring dat deze daar in zo grote getale rondzwemmen, vliegen en waggelen. En vervolgens kwamen we ze allemaal tegen die 's ochtends op het scherm hadden gestaan: Tafeleend, Kuifeend, Slobeend, Bergeend, Wintertaling, Krakeend, Wilde Eend... en dan de enorme rij met Grutto's die stonden te rusten in het lagere water van het gedeelte 'Veerpolder'.... Een prachtige bonussoort maakte zich ook ineens los uit het riet: een mooie mannetjes Pijlstaart! De deelnemers genoten van al die verschillende soorten en werden er natuurlijk ook een beetje dizzy van. Maar aan het eind van de wandeling rond de twee plassen was goed te merken dat de cursisten zich bepaalde kenmerken al goed ingeprent hadden en zelf de soorten gingen benoemen. Zelfs een Watersnip werd nog gevonden tussen het riet en daar moet je toch eigenlijk al best 'gevoorderde' blik voor hebben.

Het was daarom ook erg leuk, dat zo'n beetje de hele groep een maand later op vrijdagavond 22 april, opnieuw present was voor deel 2. Nu zouden de zingende bosvogels aan de orde komen. En dat is meteen lastiger! Gewoon omdat ze zo klein zijn, en in deze tijd van het jaar allemaal door elkaar zingen, en het blad op de bomen het zicht vermindert. We presenteerden een aantal mogelijk te ontdekken soorten in het theoriegedeelte. Ezelsbruggetjes over kleur of gedrag, of manier van zingen werden erin gepompt – zoals 'de Boomkruiper is bruin, lijkt op en piept als een muis, en kruipt tegen de stam omhoog' en 'de Boomklever is kleurig en kleeft aan de boomstam met z'n kopje naar beneden.' Sarah vertelde over de verschillende genres vogelgeluiden: contactroep, zang, alarmroep. En dat het zingen niet voor de lol of vanuit een goed humeur gebeurt, maar pure noodzaak is om een territorium af te bakenen en een vrouw te versieren. Na het broedseizoen is het bij de meeste vogels daarom ook klaar met het gezang. Dus deze tijd van het jaar zouden we goed gaan benutten!

De excursie werd gehouden op zaterdag 23 april in het bos Nieuw-Leeuwenhorst, 's ochtends van 8.00 uur tot 10.00 u. En het was ook nu zo leuk, dat veel van de

vorige avond beschreven soorten zich die ochtend ook werkelijk lieten horen en zien! Boomkruiper, Koolmees, Pimpelmees, Vink, Zwartkop, Zanglijster, Tjiftjaf, Fitis, Grote Bonte Specht, Roodborst en zelfs de Nachtegaal, en heel veel zingende Winterkoninkjes. Heel leuk was dat een paartje Zwartkoppen (het vrouwtje met bruin petje, niet zwart) zich ook goed lieten zien. Als bonus kregen we bij deze wandeling een mooi laag vliegende Buizerd en later nog een paar Holenduiven, die we in het theoriegedeelte niet genoemd hadden.

Vrouwtje Zwartkop (Annelies Moolenaar)

Ik denk dat we met deze minicursus echt wel een aantal mensen een goede start of aanmoediging hebben kunnen geven, zich verder in het vogelen te verdiepen. En in ieder geval: om er van te genieten!

Wandeling Meijndel

Door: Lidy van der Salm en Maud van der Veen

Op 26 februari 2022, een zonnige zaterdagmorgen, vertrokken 20 enthousiaste wandelaars richting Wassenaar. Bij de Boerderij de Tapuit werden we verwelkomd

door twee gidsen van de KNNV-afdeling Den Haag. We spraken af dat we allemaal onze ogen en oren open zouden houden, zodat we elkaar konden wijzen op de bijzonderheden, die we tegen zouden komen.

De gidsen vertelden eerst iets over het gebied. Het duingebied in Meijndel staat bekend om de grote afwisselingen in landschapjes. Door de invloed van de wind zijn er veel hoogteverschillen ontstaan. Hoe dichterbij de zee komt, hoe lager de begroeiing wordt. "Meijndel" betekent "het dal der Meidoorns". Die zie je er dan ook heel veel. De duinen van Meijndel zijn ook een belangrijke schakel in de waterwinning, wat je merkt aan de grote hoeveelheid plasjes en poelen.

We vertrokken door een kronkelig bospaadje met veel kromme bomen. De wind en de natuur hadden hun werk gedaan. Er was genoeg dood hout voor de spechten, die al roffelend en roepend achter elkaar aanvlogen. De vinken oefenden hun vinkenslag. De lente was begonnen. De mossen en korstmossen lieten hun prachtige kleur en vorm zien. Haarmos, Melig takmos en Groot dooiermos gaven de takken en de grond een levendige kleur. We klommen een uitzichtpunt op en zagen Scheveningen opeens heel dicht bij liggen. Een Roodborst hield ons nauwlettend in de gaten. In de verte zagen we de zon al glinsteren in diverse poelen. En we hoorden de eerste Boomleeuweriken met hun "lulla lulla"-roepjes.

Boomleeuwerik Meijndel (Sjaak Weijers)

Aangekomen bij de poelen zagen we dat de watervogels het prima naar hun zin hadden: Slobeend, Dodaars, Kuifeend, Tafeleend, Grauwe Gans en Grote Canadese Gans lagen rustig te dobberen tussen de Wilde Eend, Meerkoet en Knobbelswaan. Even verder lagen prachtige zandverstuivingen te glimmen in de zon. Langs het pad streden de Heggenmus en de Graspieper om onze aandacht. In de Libellenvallei, waar in de zomer diverse Orchideeën, Parnassia en Libellen te vinden zijn, vonden we in het water, waar nog ijs op lag, allerlei slakkenhuisjes, zoals de Posthoornslak en de Gewone poelslak. En op het kale zand vonden we de kleine witte dopjes van de Gesteelde stuifbal. Een Torenvalk zat in een boom zijn terrein te inspecteren en vloog vervolgens op, om al biddend zijn prooi van bovenaf uit te kiezen.

Daarna liepen we door naar de zee. En daar stonden 12 Scholeksters in de branding uit te rusten. Ze zijn er weer! Kokmeeuwen en een kleine Mantelmeeuw vlogen langs de branding op jacht naar voedsel. Op de terugweg liepen we al kronkelend over kleine paadjes nog verschillende kleine valleitjes in. Opeens was daar een Citroenvlinder, die van de beschutting en de zon genoot. Ondertussen hoorden we steeds weer het voorjaarsgeluid van de Boomleeuwerik. Hoog in de lucht zagen we een Buizerd rondjes draaien, al snel gevolgd door een tweede. Ook die hadden het voorjaar in het hoofd. In een van de volgende valleien stonden weer veel kronkelende bomen. Zwarte populier en Witte abelen. Bij enkele bomen was onderin de stam een deel van de bast weggezaagd. Dat doen ze om te zorgen dat de boom dood gaat, maar wel blijft staan, zodat de holenbroeders er makkelijk een nestplaats uit kunnen uithakken.

Aan het eind van de wandeling werden we nog getraakteerd op een groep Koperwieken, die tussen de oude bladeren op de grond kennelijk een feestmaal vonden. Je zag het oude blad omhoog vliegen door het pikken van de vogels. De Boomklever keek vanuit de bomen belangstellend toe. De Gaai voegde zich bij de groep om een graantje mee te pikken. Geheel voldaan bedankten we onze gidsen en maakte de afspraak dat zij ook eens bij ons komen buurten.

Korstmossen en Mossenexcursie Tespelduyn

Door: Agaat Mesman

Op 6 maart stonden we om tien uur dik ingepakt op het terras van Tespelduyn klaar. Thijs van Trigt, een mossen- en korstmossenspecialist en onze excursieleider gaf al gelijk tekst en uitleg op al onze vragen. Na verloop van tijd gingen we op pad naar de achterkant van het terras. Het was daar een stuk kouder door de harde

wind. En aangezien er bij ieder paaltje of boomstam veel te vertellen was maakte we weinig meters.

Korstmossentafel Tespelduyn (Joop Kortselius)

Waarom zit de ene korstmoss op hout en de andere op steen? Omdat een korstmoss en ook een mos geen voedingsstoffen opnemen van de plek waar ze op zitten, geeft dit wel te denken. Als ze bijvoorbeeld op kalksteen zitten en de regen op de kalksteen valt spettert het ook op de mos of korstmoss. En daar kunnen ze hun voedingsstoffen uithalen en dat geldt ook voor boomschors of ander materiaal. Mossen zijn dus plantjes. Ze zijn eenvoudig gebouwd en bestaan uit een stengel met blaadjes of uit een plat lobvormig lichaam. Sommige soorten zijn slechts enkele millimeters lang, maar de meeste mossen bereiken een lengte van twee tot tien centimeter. Mossen hebben geen vaatstelsel en zijn in staat om direct via hun blad vocht op te nemen. Deze eigenschap maakt dat deze plantjes in principe kwetsbaar zijn voor luchtverontreiniging. Mossen hebben bladgroen en ze vormen sporen. Korstmossen zijn eveneens sporenplanten. Een korstmoss is een samenlevingsverband tussen een alg en een schimmel. Beide partners hebben profijt van elkaars aanwezigheid: ze leven in symbiose.

Als we allemaal op onze knieën hebben gelegen bij een aantal keien waar verschillende korstmossen op zitten gaan we naar de parkeerplaats. En daar vinden we op hout heel mooie en bijzondere korstmossen zoals Struikkorstmos, Kapjesvingermoss, Melig takmos, Waaiertakmos en het bijzondere Purper geweimoss dat een zeer zeldzame soort is. Het was een zeer leerzame ochtend en we bedankten Thijs voor zijn goede uitleg. We gaan de warmte op zoeken, want koud was het.

Vogelexcursie Kop van Noord-Holland

Door: Sarah Humphrey

Op een zonnige, maar frisse, zaterdagochtend (19 maart) onder het genot van een zingende Zanglijster in de buurt, vertrokken uit Lisse negen mensen in drie auto's richting Den Oever in de Kop van Noord Holland. Het was hartstikke leuk om weer samen op pad te gaan na al de coronaperikelen van de afgelopen twee jaar. De Kop van Noord-Holland is een belangrijk overwinteringsgebied voor duizenden vogels en ook voor trekvogels om op te vetten en tot rust te komen tijdens de migratie, dus de verwachtingen van mooie waarnemingen waren hoog.

Wij begonnen in de Waddenhaven bij Den Oever en liepen door tot het nieuwe 'Waddenbelevingspunt', een uitkijkpunt over de Waddenzee welke een onderdeel is van het programma '[Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen](#)' en is tot stand gekomen in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer, de provincie Noord-Holland en De Nieuwe Afsluitdijk. Vanaf deze acht meter hoge toren heb je een uitzicht over natuurgebied 't Schor, de Leidam met in de zomer de grootste lepelaarskolonie van Europa (Vogelsandt), het voormalige eiland Wieringen, de haven van Den Oever en de Afsluitdijk.

Eidereend (Sarah Humphrey)

Onderweg naar het uitkijkpunt zagen wij in de Waddenhaven een prachtig mannetje Middelste Zaagbek, een Dodaars en een paartje Krakeenden. Ondanks de tamelijk harde wind uit het oostnoordoosten, liepen wij door tot het eindpunt van de dijk, de zogeheten 'Bak'. In de luwte van de dijk zagen wij een mannetje Eider-eend en een groep van 25 Kluten, de meeste vogels met de kop onder de veren. Van dichtbij konden wij ook foeragerende Graspiepers fotograferen. Wij liepen terug om langs de Noordoeverdijk te gaan wandelen. Vanaf hier hadden wij uitzicht over 't Schor, een buitendijkse natuurlijke kwelder van ongeveer 100 hectare. Toen wij er waren was het laag water en al waren de vogels ver weg toch konden wij duizenden Wulpen en honderden Goudplevieren en Scholeksters waarnemen. Ook waren er Steenlopers en Drieteenstrandlopers ter plaatse. In de verte vlogen twee Rotganzen in westelijke richting over en twee mannetjes Pijlstaarten waren te zien op het wad.

Na een heerlijk visje te hebben gegeten bij Viscentre 't Wad, reden wij door naar de Zuiderhaven. Er werd besloten niet naar Balgzand te gaan kijken, wij hadden bij 't Schor een vogelaar gesproken die ons vertelden dat vanwege de combinatie van aflandige wind en laag water de vogels nog verder weg zaten.

In de Zuiderhaven zaten er drie Brilduikers, twee mannetjes en een vrouwtje, en heel veel Kuifeenden. In een plasje langs de Stontelerweg zagen en hoorden wij baltsende Futen.

Onze laatste stop was natuurgebied 'De Wielen' langs de Noorderdijkweg ten zuiden van de Robbenoordbos. De Wielen heeft een ontzettend interessante geschiedenis. Vlak voor de bevrijding op 17 april 1945 werd door de Duitsers de noorderdijk opgeblazen met het gevolg dat de pas 15 jaar oud polder Wieringermeer onderliep. Door het kolkende water dat destijds door de opening stroomde, zijn twee grote gaten of 'wielen' ontstaan die nu een natuurgebied vormen. Het water is meer dan 20 meter diep en de wielen zijn inmiddels uitgegroeid tot kleine natuurgebiedjes met rietkragen en moerasbosjes. Op beide plassen zaten er honderden Kuifeenden en er moest een Topper of twee (of meer) tussen gezeten hebben want dit is een bekende plek voor deze eendensoort. Helaas heb ik die er niet kunnen uithalen. Wel zagen wij vijf mannetjes en drie vrouwtjes Grote Zaagbekken, een mooie waarneming om de excursie af te sluiten.

Dank aan onze excursieleider Jan Bischoff-Tulleken en hartelijk dank aan Otto en Marijke voor de gezelligheid in de auto! Tot de volgende keer!

Eindpresentatie Natuurinventarisatie Tespelduyn 2021

Door: Adrie van Dam

De presentatie van het Eindrapport Natuurinventarisatie Tespelduyn 2021 werd op woensdagavond 23 maart 2022 gegeven in het Koetshuys van Landgoed & Golfbaan Tespelduyn. Het Eindrapport is in december al overhandigd aan het management van Tespelduyn, maar de presentatie van het rapport werd een paar keer uitgesteld wegens de bekende redenen. Vanavond gaat het echt gebeuren. Verschillende leden van de werkgroep Natuurinventarisatie die in 2021 iedere maand over het golfterrein gestruind hebben geven per onderwerp een presentatie. Ze hebben allemaal iets opmerkelijks te melden over planten, vogels, vlinders, mossen en korstmossen, zoogdieren, paddenstoelen groot en klein.

Inventarisatiewerkzaamheden Tespelduyn (diverse tellers)

De avond begint met een ontvangst in het Koetshuys met koffie en lekkers. Een groot scherm staat gereed. De opkomst is groot en er is een gevarieerd publiek: golfers, KNNV leden en nog andere belangstellenden. Bij elkaar een opkomst van ruim 50 personen. De show kan beginnen.

Maud van der Veen deed verslag van de planten. Per maand gaf ze een overzicht van de bloeiende planten. Dit gaf tevens een mooi beeld van de seizoenen en de seizoenen kunnen per jaar ook weer anders zijn. Het viel op dat de Dotterbloem in voorgaande jaren in maart volop in bloei stond en dit jaar is er nog helemaal niets te zien. De nieuwe trots onder de planten is de Brede wespenorchis. Als deze zich nou eens net zo veelvuldig als de Rietorchis zou uitbreiden. Dat zou wel heel mooi zijn!

Annelies Moolenaar liet de opmerkelijkste vogels zien. Dit begon met de 'gewone' Wilde Eend in zijn oorspronkelijke kleuren, vrouwtje egaal bruin, man sierlijk gekleurd met groenblauwe kop. Veel halftamme eenden in steden en dorpen vertonen witte vlekken in hun verenpak. Dat komt door kruisingen van Wilde Eend met gefokte witte eenden. Gelukkig blijft er nog altijd een grote populatie Wilde Eenden die dat witte niet in de genen heeft. Deze 'echte' Wilde Eenden zie je het meest in natuurgebieden en reageren ook niet op aanbod van brood. Zo blijven ze gezond en ook waakzamer over hun kleintjes.

De meest verrassende vogelsoort op de golfbaan was de Ransuil, die in het inventarisatiejaar twee keer gezien is in de naaldbomen. Blijkbaar is de sfeer op de baan zo vredig dat een Ransuil daar rustig overdag slapen kan!

Twee Torenvalken zijn gesignaleerd bij de nieuwe nestkast, die nu nog bij het nieuwe panoramapunt staat. Die zal verplaatst worden naar een rustiger plek en wellicht wordt de nestkast dan dit jaar wel in gebruik genomen. Op Tespelduyn hebben vele andere vogels gebroed, waaronder ook een Buizerdpaar.

Agaat Mesman liet kleurrijke en witte dagvlinders zien. Vooral de uitleg over de verschillen tussen de koolwitjes kwam goed in beeld. Het heeft te maken met de verschillende patronen op de vleugels. De verrassing dit seizoen was een witje met een heel ander patroontje. Het is het Scheefbloemwitje en een nieuwkomer in Nederland die er pas sinds enkele jaren is en nu ook al op Tespelduyn is gezien. En gelukkig mogen de brandnetels op Tespelduyn blijven staan. Dit zijn namelijk de waardplanten van een aantal vlinders waar ze eitjes op af zetten en ze zijn daardoor noodzakelijk voor een volgende generatie.

Zelf mocht ik de mossen en korstmossen onder de loep nemen. En dat is het, loep-

jeswerk. Er hoorde wel een beetje uitleg bij wat mossen en korstmossen precies zijn. Mossen en korstmossen zijn pioniers en groeien vaak op plekken waar planten niet kunnen groeien. Op Tespelduyn zijn veel en mooie soorten vooral op de parkeerplaats te vinden. Dit zou je misschien niet verwachten.

Een bijzondere ontdekking was het Purper geweimoss dat zeldzaam is en op de Rode lijst als kwetsbaar staat. Deze is pas twee weken geleden op de parkeerplaats gezien en staat dus niet in het Verslag Natuurinventarisatie Tespelduyn 2021 vermeld.

Cees Timmermans gaf een presentatie over de zoogdieren. Vooral de nachtelijke struikrovertjes zijn voor de wildcamera gesnapt. Niet alleen verschillende soorten muizen, maar ook een vos is voor een fotoshoot langs geweest. Een Bruine rat maakt acrobatische toeren om bij een voedselton te komen. De camera heeft het allemaal vast gelegd. In voorgaande jaren zijn er met de camera nog marterachtigen vast gelegd zoals de Boommarter, Bunzing en Wezel, maar deze zijn in 2021 niet gezien. De vlermuizen met scherpe tandjes, die worden dan weer met de batdetector gesnapt.

Arie Dwarswaard deed een presentatie over de paddenstoelen. De Spechtinktzwam is een soort van de Rode lijst en waar we heel trots op zijn. In 2017 waren er nog maar een paar exemplaren te zien en dit jaar waren ze er in groten getale. Hoe deze zich zo snel en veelvuldig uitgebreid hebben. Ook bij de dennen stonden paddenstoelen zoals de Smakelijke melkzwam die in symbiose leven met de bomen en dus alleen bij dennen voorkomen. De Zwartwordende wasplaat en de Dooiergele mestzwam staan naast elkaar in het gras wat ook apart is omdat beide soorten van een heel ander type grond houden. Er is een stille hoop dat het Vuurzwammetje zich ook eens laat zien.

Jan Bischoff Tulleken liet de allerkleinste paddenstoelen, slijmzwammen, korstjes, vaagjes, veegjes en vliesjes zien die wonderlijke namen en vormen hebben. Op een flinterdun stukje hout ter grootte van een twee Euro muntstuk kunnen gerust 6 soorten voorkomen. Ze zijn slechts enkele millimeters groot en zonder microscoop zie je ze niet goed, dat is wel duidelijk. Met speciale macro- en stackfotografie werden deze micro's voor ons zichtbaar gemaakt. Van deze kleine paddenstoelen zijn er ruim 200 soorten gevonden en gedetermineerd. Dit verklaart ook waarom er in 2021 zoveel soorten paddenstoelen gevonden zijn ten opzichte van de jaren ervoor.

Paul Venderbosch gaf een samenvatting van onze nieuwe aanbevelingen en dro-

men voor de toekomst. Er werd ook even stilgestaan bij de aanbevelingen die in 2018 gedaan zijn en wat daar het resultaat van is. De aanbevelingen gaan over het maaibeleid, de aanplant van begroeiing, het plaatsen van nestkasten, het laten staan van dode bomen en over de communicatie en samenwerking met burens en gemeenten.

Ro Wempe, hoofd Greenkeeper bij Tespelduyn, vertelde over de plannen die Tespelduyn heeft zoals het maai- en snoeibeleid. Hij wilde met name kijken wat bijvoorbeeld het verschil is tussen het wel of niet opruimen van het maaisel. Ro vertelde ook dat er in het begin met enige verwondering naar de natuurgroep werd gekeken en dat dit in de loop der tijd is veranderd naar meer belangstelling en bewondering voor de natuur door zowel de greenkeepers als de golfers van Tespelduyn.

Peter Duivenvoorde bedankte iedereen en met name Jos Ploeg die de kartrekker is geweest van het hele project voor de GEO certificering en Maud als frontvrouw van de natuurinventarisatie. Hij was ook onder de indruk van het enthousiasme en de parate kennis van iedereen. En dat was wel een borrel waard.

Het volledige Eindverslag natuurinventarisatie is na te lezen op de site van de KNNV Afdeling Bollenstreek. Mocht je de presentaties en de prachtige foto's nog eens willen bekijken, dan zijn deze daar ook te vinden. [Werkgroep Natuurinventarisatie Tespelduyn - KNNV | Afdeling Bollenstreek](#)

Nawoord: de inventarisatie heeft wederom zijn nut gehad; Tespelduyn heeft opnieuw het Geo certificaat ontvangen.

Voorjaarswandeling Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

Nadat op vrijdag 1 april 2022 opeens de winter was teruggekeerd in de Bollenstreek met een flink pak natte sneeuw, was het de vraag hoe de volgende dag de bollen op Tespelduyn en omgeving erbij zouden staan. De zon scheen gelukkig weer en de meeste sneeuw was al verdwenen. Dik ingepakt gingen we met z'n tienden op pad. Rob Bisschops en Andre Beijk leidden ons rond en vertelde allerlei wetenswaardigheden over de bollenteelt.

Bijvoorbeeld dat de kopjes van de narcissen naar de zon gedraaid staan omdat de stampers dan kunnen drogen en er nectar geproduceerd kan worden. Dat trekt weer bijen aan voor hun voedsel. En die bijen zorgen dan weer voor bevruchting en verspreiding van het stuifmeel. Dat er sprake was van wisselteelt op het land weten we natuurlijk wel, maar dat de wortelteelt daar ook onderdeel van uitmaakt was voor mij weer nieuw. Hyacinten mogen in verband met ziekterisico's maar eens in de vijf jaar op hetzelfde stukje grond geteeld worden. Dus de andere vier jaar moet er wat anders groeien. Dan worden er op dat perceel de volgende jaren narcissen of tulpen opgezet, maar ook dahlia's en wortels doen mee in deze carrousel.

Tespelduyn zelf staat vol met narcissen. Langs de paden heeft de firma André Geerlings met een speciale machine op de meest schuine plekken narcissen geplant. En die blijven het elk jaar maar weer doen. Dat komt vooral doordat er in de rassen, die gebruikt worden, nog steeds "oude genen" zitten, die zorgen voor een goede bolvorming en weer nieuwe bloei. De nieuwere soorten hebben dat veel minder.

Hoogeveenepolder vanaf de terp van Tespelduyn (Sjaak Weijers)

Boven op de terp was het uitzicht weer spectaculair. We zagen de vroege hyacinten al weer volop roze en paars bloeien. Door de bollen voor te bewerken kun je ze eerder in bloei krijgen, zodat we met Kerst ook al hyacinten hebben. Maar je kunt er dus ook voor kiezen om ze wat later in bloei te laten komen, zoals nu.

Alhoewel we een vroeg voorjaar hadden, hebben de koude nachten ervoor gezorgd dat we dit jaar eigenlijk een hele lange bloeiperiode hebben.

De tulpen begonnen ook al te bloeien, rijen vroege oranje, licht rode en gele tulpen gaven een prachtig kleurenpallet. En daar weer dwars op stonden groenige en gelige narcissenbedden. Het blijft elk jaar weer uniek dat je van deze hoogte zo ver over de Hoogeveense polder kunt kijken.

Naast al dat “bollengeweld” zagen en hoorden we ook weer veel vogels. Rob vertelde dat de bollenvogels, zoals Kievit, Gele Kwikstaart, Scholekster en Veldleeuwrik het de laatste jaren hier prima doen. Ze lijken de weilanden, waar al vroeg gemaaid worden, in te ruilen voor de bollenvelden. Omdat bollen pas laat gerooid worden, hebben de kinderen van deze vogels zodoende wel voldoende tijd om groot te worden en uit te vliegen. De eerste Zwartkop werd al zingend gespot. Witte Kwikstaarten, Kneutjes en Winterkoninkjes zochten bescherming in de bossen op de terphelling tegen de kou. En op de andere terphelling liet de eerste Blauwborst zich tussen het riet ook al weer horen. De Grauwe ganzen lagen al weer te broeden, zo waar naast de Meerkoeten. En ook de Fazant liet zich luidruchtig horen.

Onder de eikenbomen rond de parkholes in het zonnetje troffen we nog heel veel scilla's aan, zoals *Scilla mischtschenkoana*, *Scilla siberica*, *Scilla forbesii* en *Scilla bifolia*. En bij het bloemenperk bij Hole 7 stonden de Kievitsbloemen weer volop te bloeien. Kortom de lente is weer begonnen en de bollen blijken best goed tegen een beetje sneeuw te kunnen.

Excursie naar de Zandmotor

Door: Maud van der Veen

Zaterdag 13 april begonnen we om tien uur aan onze excursie naar de Zandmotor. Bovenop de oude duinenrij bij Ter Heide begon Bert van der Valk aan de uitleg over de Zandmotor. Bert was als geoloog bij Deltaris, medebedenker van en betrokken bij de realisering van de Zandmotor. 10 jaar geleden begon Rijkswaterstaat met de aanleg van de Zandmotor. In 2008 was gebleken dat de Oude Zee-reep aldaar een zwakke schakel was in de kustbescherming. De oude oplossingen van een extra kustduin aanleggen en zandsuppletie waren niet meer adequaat.

Door de zandsuppletie werd de biodiversiteit bovendien teveel verstoord. Na een lange voorbereiding werd in 2011 voor de kust van Kijkduin een schiereiland van 21,5 miljoen kuub zand aangelegd. Nu na 10 jaar kijken we al lang weer naar een ander landschap dan 10 jaar geleden. De wind en het getij hebben hun invloed gehad op het zand. Bert laat ons dat gedurende de wandeling steeds weer zien. Met een schep graaft hij meerdere malen een gat in de grond en laat ons de diverse zandlagen zien, waaruit je kunt afleiden wat er in de loop van de jaren is gebeurd. Zand heeft namelijk verschillende kleuren en korrelgrootte. Bovendien zijn er lagen met schelpen en lagen zonder schelpen. Hier en daar zie je dat er al weer een kleine strandwal is gevormd en we zien kleine duintjes met Helmgras erop.

Zandmotor Infographic (Rijkswaterstaat)

De oude Zandmotor is inmiddels “verplaatst”. 70% van het opgespoten zand is in de loop van de tijd naar het noorden verplaatst, 30% naar het zuiden. En de breedte van de Zandmotor is afgenomen. De ontwikkelingen rond de Zandmotor worden geobserveerd met behulp van allerlei apparatuur in de Argusmast. Een hoge mast, die een goed oriëntatiepunt is bij je wandeling. Ooit lag hij midden in de Zandmotor, inmiddels ligt hij aan de rand. De indertijd gebruikte modellen om te voorspellen hoe de Zandmotor zich zou ontwikkelen hebben het niet goed voorspeld. Achteraf bleken de data waarop de voorspelling was gebaseerd toch niet goed genoeg. Met andere woorden, de Zandmotor was in veel opzichten een

heel goed leerobject. De Zandmotor heeft het namelijk beter maar anders gedaan, dan indertijd voorzien.

Er zijn twee meren binnen de Zandmotor. De eerste is de Lagune, die ooit een verbinding met de zee had, maar inmiddels niet meer. Het is daar nog wel zout water, maar het gehalte wisselt er wat. Aan de rand vinden we veel verschillende soorten schelpen (Amerikaanse scheermessen, Filipijnse tapijtschelp, kokkels, nonnetjes, Tapijtschelpen). Er is sprake van een wadfauna. De kleur is wat licht groenig, wat erop duidt dat er diatomeeën (kiezelwieren) in drijven. We vinden er ook een Platte slijkgaper. Die kan goed tegen de wisseling van het zoutgehalte.

We lopen verder naar de oorspronkelijke Zandmotor. Daar zijn de kleine duintjes te vinden en zien we ook veel oude stenen die meegekomen zijn met het opspuiten. Met enige vaardigheid analyseert Bert waar de stenen vandaan komen. IJ-zeroer uit de IJsselregio, waar vroeger ijzergieterijen ontstonden, Revinien-kwartsiet uit de Maas en Taunus-kwartsiet uit de Rijn. Ook laat hij verschillende schelpen zien. Oude fossiele schelpen, die met het opspuiten zijn meegekomen kunnen wel 100.000 jaar oud zijn. Je kunt er niet doorheen kijken en ze zijn heel hard. Een nieuwkomer is de Otterschelp. Die komt sinds 2002 steeds meer aan de Nederlandse kust voor omdat de bodemtemperatuur met 1,5 graden gestegen is.

Het duinmeer (Adrie van Dam)

Bij de kustlijn van de oude Zandmotor ter hoogte van de Argusmast vinden we een soort klifkust. Je kunt goed zien hoe het zand indertijd met grote kracht is opgespoten. De schelpen liggen dicht op elkaar en vormen verschillende lagen die langzaam afbrokkelen. Na de mast lopen we weer langzaam naar de oude kust toe en komen bij het Duinmeer. Het is indertijd 4 meter diep gegraven. Voor Dunea, dat de duinen achter deze kust gebruikt voor waterwinning, was het Zandmotor project een uitdaging. Voorkomen moest worden dat het zoute water het duingebied in zou stromen. Het Duinmeer is na tien jaar de helft kleiner geworden en minder zout. Af en toe is er wat plantvorming te zien en rondom het meer groeit Zeepostelein, Zeeraket en diverse Helmsorten.

Langzaam lopen we weer terug langs de Lagune. Het is prachtig weer en er zijn inmiddels veel strandgasten, die het gebied gebruiken om te wandelen, zonnen, surfen en zelfs al om te zwemmen. Bert blijft enthousiast vertellen over alles wat we onderweg tegenkomen. Zijn betrokkenheid bij het project gekoppeld aan zijn kennis over de bodemsamenstelling en geologie maken dat we een hele bijzondere en veelomvattende indruk hebben gekregen van de Zandmotor. Bert, veel dank daarvoor.

Verslag Birdwatchingday Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

Op bijna alle golfbanen in Nederland worden op de eerste dag van de Nationale Vogelweek een vogeltelwandeling georganiseerd in samenwerking met plaatselijke natuurorganisaties. De wijze waarop een golfbaan ingericht is en beheerd wordt, bepaalt welke (vogel)soorten er floreren. KNNV Bollenstreek heeft op 7 mei in de vroege ochtend deze vogelwandeling begeleid. Met een tiental vogelaars, deels golfers en deels andere belangstellenden, hebben we alle soorten, die we tegen kwamen in kaart gebracht. We telden uiteindelijk 60 verschillende soorten vogels. Dat Tespelduyn veel verschillende soorten vogels heeft was al bekend. Dat komt omdat Tespelduyn veel verschillende biotopen kent. Zo is er een oud eikenbos, zijn er verschillende dichte struik- en jonge boomgebiedjes, zijn er veel waterpartijen en ligt het midden tussen de bollenvelden. In de ruige gebieden leven ook veel muizen en insecten. Dat zorgt ervoor dat veel verschillende soorten vogels er nestelen en foerageren.

In twee groepen hebben we de soorten geteld en aan het eind van de wandeling vergeleken. En dan is het toch altijd leuk dat de ene groep toch net wat andere

vogels heeft gezien dan de andere groep. Zo was de Koekoek, de Tapuit en de Buizerd maar door een van beide groepen gezien en hebben we stevig gediscussieerd over de vraag of er een Spotvogel zat of dat het toch een Bosrietzanger was. Uiteindelijk werden we het eens over de volgende soorten:

Aalscholver	Grote Bonte Specht	Koolmees	Spreeuw
Blauwe Reiger	Grote Canadese Gans	Krakeend	Tapuit
Boerenzwaluw	Halsbandparkiet	Kuifeend	Tjiftjaf
Boomkruiper	Heggenmus	Lepelaar	Turkse Tortel
Bosrietzanger	Houtduif	Meerkoet	Veldleeuwerik
Buizerd	Huismus	Merel	Vink
Ekster	Huiszwaluw	Nachtegaal	Visdief
Fazant	Kauw	Nijlgans	Waterhoen
Fitis	Kievit	Oeverzwaluw	Wilde Eend
Fuut	Kleine Karekiet	Pimpelmees	Winterkoning
Gaai	Kleine Mantelmeeuw	Putter	Witte Kwikstaart
Gele Kwikstaart	Kneu	Rietgors	Zanglijster
Grasmus	Knobbelzwaan	Rietzanger	Zilvermeeuw
Grauwe Gans	Koekoek	Roodborst	Zwarte Kraai
Groenling	Kokmeeuw	Scholekster	Zwartkop

Grasmus (Sjaak Weijers)

Bijpraten Wassergeest

Door: Adrie van Dam

Dit jaar zijn we met het project Wassergeest begonnen. Ieder kwartaal willen we in de Duinrel over de werkgroep Wassergeest een update geven en even bijpraten over onze inventarisatierondes.

In januari waren er verkennende rondes om een beeld te krijgen van het gebied. Er is een WhatsApp groep aangemaakt voor bijzonderheden. En er is een Bioblitz in Waarneming.nl aangevraagd om alle waarnemingen te registreren. Het doel is 500 soorten te gaan zien. Voor de cameraval werd een goede plek gezocht. De voorbereidingen zijn klaar en het project kan beginnen. De maand januari was nat, koud en zeer modderig. De bospercelen waren vooral na de Essentakziekte rommelig en moeilijk begaanbaar. De natuur was nog kaal en dan is het de perfecte tijd om naar mossen en korstmossen te kijken. Die houden van vocht en licht en ze waren goed zichtbaar nu de bomen zonder blad zijn. En de aandacht ging niet uit naar de planten die nog in een vegetatieve toestand waren.

Februari was de maand van de stormen waardoor we de bospercelen niet in konden wegens gevaar voor omvallende bomen en takken. Er zijn heel wat bomen gesneuveld en sommige bospercelen lijken op een mikadospel. De vogelaars konden hun pret niet op met de Havik die gesignaleerd werd en mogelijk een nest aan het bouwen is. Het zou toch wel mooi zijn als er hier gebroed gaat worden. Voor de heel kleine paddenstoelen is deze periode ook uitermate geschikt. Een aantal soorten die voor een groot deel uit water bestaan zijn alleen in bepaalde periode van het jaar te zien.

In maart kwamen duizend-en-één sneeuwkllokjes tevoorschijn als een wit tapijtje tussen de omgevallen bomen in de bospercelen. Narcissen in verschillende kleurcombinaties bloeiden in kleinere groepjes. Waarschijnlijk escapes van de omliggende bollenvelden. Het is bekend dat er een groepje reeën huist in Wassergeest. Sporen van reeën kwamen we wel tegen, maar de reeën zelf worden zelden gezien. De wildcamera heeft een ree vastgelegd en die staat er mooi op. De eerste Ooievaar werd gesignaleerd en tot ieders verbazing vlogen er drie Kraanvogels over. Helaas zijn ze niet geland en ze tellen dus niet mee.

De maand april begon koud, maar daarna ging de zon schijnen. ZH-Landschap heeft de groep voorzien van groene jassen. Als herkenbare groene kikkertjes kunnen we op pad. Nieuw fris blad in alle gradaties van groen kwam aan de bomen. De Vogelkiers en de voorjaarsbloemen kwamen in bloei en vlinders lieten zich al zien. Het gebied begon steeds meer kleur te krijgen. ZHL heeft de omgewaide bomen die de paden blokkeerden opgeruimd en nieuwe bordjes voor het Laar-

zenpad gezet. De paden in de bospercelen zijn opgeruimd en weer begaanbaar. We merkten ook op dat er buiten onze werkgroep meer mensen actief aan het waarnemen zijn. En er meldde zich ook liefhebbers aan om eens een rondje mee te lopen.

Oievaar tussen de Pinksterbloemen (Adrie van Dam)

Begin mei kleurt het weiland lila van de honderden Pinksterbloemen en rood van de Veldzuring. De komst van de Koekoek zorgde voor een kettingreactie in de WhatsApp groep: “Wie heeft ‘m gehoord?”. Daarna volgde er in de WhatsApp een mysterieus hoog en schril geluid en dit kwam binnen als een quizvraag. “Wie weet wat dit is?”. Niemand wist het. Via een geluidsapp en waarneming.nl bleek het uiteindelijk de baltsang van een Veenmol te zijn. De schrik van iedere groentetuin. De meeste hebben de Veenmol wel eens gezien, maar nog nooit gehoord. Andere zeer hoge geluiden van verschillende vleermuizen werden met de batdetector onderschept.

Voor de Bioblitz hadden we als doel 500 soorten. Begin mei waren al bijna 500 soorten in Waarneming geregistreerd. De lat kan dus veel hoger. Het soortenaantal zegt iets op de biodiversiteit van dit gebied. Ook zijn er naast de werkgroep Wassergeest andere waarnemers zeer actief. Wil je weten wat er allemaal al gezien is? Neem eens een kijkje op waarneming.nl via de volgende link:

[BioBlitz Lisse - Wassergeest 2022 - Waarneming.nl](#)

Natuurmomentje Hollands Duin

Door: Adrie van Dam

Het natte najaar is bekend om zijn paddenstoelenexplosie. Begin april lijkt het ook najaar met natte sneeuw, maar veel paddenstoelen hoef je nu niet te verwachten. Of toch wel? Morieljes zijn paddenstoelen van het voorjaar. Ze komen specifiek voor in een kalkrijk gebied en zijn niet overal in Nederland te vinden. Met de paddenstoelenwerkgroep van Noordwijk gaan we begin april naar het Hollands duin in de hoop deze voorjaarspaddenstoelen te vinden. Er is een koude wind en eerst moeten we nog een hagelbui trotseren. De beloning is des te groter als we een plek vinden waar er zo'n twintig morieljes staan. Dus toch nog een kleine explosie.

Hersenkronkelmorielje (Adrie van Dam)

Ze staan er in alle stadia. Van kleine knotsjes grijs met witte randjes tot prachtige rijpe exemplaren die een oranje tint krijgen. De wereld van de morieljes staat niet stil. De laatste jaren zijn de morieljes onder de aandacht van de specialisten. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat er meer soorten morieljes zijn dan gedacht werd. Met nieuwe technieken zijn de soorten opnieuw bekeken. Wat voorheen gezien werd als de Gewone morielje blijkt vaak een ander soort te zijn. In Nederland komen vier soorten morieljes voor. Ze leven samen met een waardplant of waardboom, zoals: Es, Iep en soms met Meidoorn.

Twee soorten, de Gewone morielje en de *Morielje americana* hebben een sponsachtige hoed. De twee andere soorten, de Hersenkronkelmorielje en de Duinmorielje hebben meer een hersenstructuur als hoed. Wat wij gevonden hebben is de Hersenkronkelmorielje die samen leeft met Es en veel lijkt op de Duinmorielje. De Duinmorielje is nog niet zo lang in Nederland bekend en komt voor in een open terrein en heeft vermoedelijk een relatie met Kruiwilg. Deze twee zijn op basis van habitat niet te verwarren. Laat het voorjaar nu maar komen. De voorjaarspaddenstoelen zijn er al!

Gedicht: "Een tweet over de Kanariepiet"

Door: Paul Venderbosch

Een tweet over de Kanariepiet

Ult de Scholekster
knalt scherp zijn levensliedje
Het is een akkefietje
maar zijn keiharde tweet
is daarom niet mijn favoriet

En dan de Grasmus
kraakt scherp zijn eigen lied
Mijn ogen schieten dan ook vol
Want echt zingen
dat lukt hem niet

Dan de Karekiet
Hier wat minder verdriet
Want als mijn oog dat keeltje ziet
dan slaat hart ietwat op hol
Krr krr klet klet klet
kraakt dan lieflijk uit het riet

Maar mijn aller favorietste tweet
komt van de gele kanariepiet
Veel mooier zijn al zijn klanken
dan die van Karekiet, Grasmus of ekster Schol
Ik noem hem daarom Bonte Piet

Paul Venderbosch – 18 mei 2022

Foto: Jetty Koedema – 19 mei 2022

Hulp gevraagd Werkgroep Paddentrek KNNV de Bollenstreek

Door: Arie van der Lans

Hulp gevraagd bij het overzetten van padden op de Van Lyndenweg in Lisse van begin februari – half april 2023 voor een avond/ochtend per week.

Zoals op zoveel plekken in Nederland kunnen de padden, die overwinteren in het Keukenhofbos, niet zonder gevaar de Van Lyndenweg oversteken op weg naar het water om te paren en eieren af te zetten. Om te voorkomen dat een autoband een pad raakt of plet wordt van begin februari – half april de Van Lyndenweg in Lisse 's avonds afgesloten met twee draaihekken. 's Ochtends worden de hekken weer geopend. De werkgroep Lisse zet de Van Lyndenweg op deze wijze al zo'n 20 jaar af voor al het autoverkeer. Dit jaar (2022) waren er zes personen betrokken bij het overzetten van de padden. Omdat de hekken zeven dagen in de week gezet kunnen worden en er een vrijwilliger afhaakt zijn we op zoek naar twee vrijwilligers die ons willen helpen om de padden over te zetten. Het gaat daarbij om de zondagavond/maandagochtend en de woensdagavond/ donderdagochtend. Wil je ons helpen? Stuur een mail aan Arie van der Lans via vanderlansarie@gmail.com. Alvast bedankt namens de padden.

Waarnemingen 1 februari t/m 30 april 2022

Door: Sarah Humphrey

Wij beginnen deze waarnemingenperiode met vier stormen die kort na elkaar over Nederland razen. De eerste, die 'Corrie' heet, levert een Zeekoet op in Lisse. Daarna krijgen wij begin april een koude periode met wat sneeuw en vervolgens droog en relatief rustig weer. De lente is altijd een leuke periode om vogels te gaan kijken, sommige wintergasten zijn er nog en de zomergasten keren terug uit hun winterverblijven. De afgelopen drie maanden zijn er 5200 waarnemingen ingevoerd, men is kennelijk vaak op pad geweest, en daarom is het onmogelijk om alle waarnemingen op te nemen in dit overzicht. Voor het volledige overzicht kijk op https://knnvbollen.waarneming.nl/observations_by_day.php?groep=1.

Op 27 februari ziet een waarneemster de eerste jonge Futen van het jaar, de kleine vogels proberen te schuilen op de rug van een van de ouders. Gezien dat het een paar dagen later sneeuwt, rijst de vraag: Hebben ze het koude weer overleefd? (SHU). Een Roerdomp is op 28 maart 'hoempend' te horen op de Oude Vuilnisbelt

in Sassenheim (HVS, JDR, JWI). Op 5 februari vliegt er een Kleine Zilverreiger over het centrum van Sassenheim (HVS). Een vogel vliegt op 23 april in noordelijke richting over het zuidelijke deel van de Zwetterpolder in Noordwijkerhout (PSP). Tijdens een slaaplaatstelling van Grote Zilverreigers op 11 februari op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim zijn er 57 vogels te zien (HVS).

Ontzettend leuk is de waarneming op 14 maart van een Koereiger in de Floris Schouten Vrouwenpolder te Sassenheim, de vogel blijft een dikke twee weken in de omgeving (VVA). Op 16 april zijn er hier twee adulte vogels in zomerkleed ter plaatse (JWI). Een waarnemer telt op 10 februari minstens 16 bezette nesten van Blauwe Reigers in de bekende kolonie op het terrein van Huys te Warmond (WNL). Dit voorjaar brengen Ooievaars weer een bezoek aan de nestpaal in Park Rusthoff te Sassenheim. Op 1 februari zijn er twee vogels te zien. Een vogel zit op 12 maart bovenop de paal (VVA). Op 13 maart zijn er twee vogels ter plaatse in de Floris Schouten Vrouwenpolder Noord (HVS).

Lepelaar (Annelies Moolenaar)

De eerste 6 Lepelaars van het voorjaar vliegen op 28 februari in noordelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS). Op 22 maart vliegt een groep van 10 vogels in noordelijke richting over de Kagerbuurt in Sassenheim (JDR). Op 7 maart zijn er 48 Knobbelzwanen aanwezig in de Groot Hemmeerpolder te Warmond, dit

is de laatste grote groep van de winter (SHU). Een mannetje Knobbelzwaan probeert op 16 april drie vrouwtjes te versieren op Landgoed Wassergeest in Lisse. Geen van de dames is onder de indruk (WNL). Een groep van 50 Kleine Rietganzen vliegt op 4 februari in noordelijke richting over de Oosteinderpolder te Hillegom (LBU). Op 4 februari zijn er 400 Kolganzen ter plaatse in de Oosteinderpolder te Hillegom (LBU).

Tijdens de maandelijkse inventarisatie van Landgoed Wassergeest op 16 april, zien een aantal waarnemers het prachtig met dons bekleed nest van een paartje Grote Canadese Ganzen. Er zit een ouder op het nest, die schrikt als ze voorbij lopen en verlaat het nest heel even. Er liggen zes grote blauwe eieren. Twee weken later krijg ik een bericht van een collega-waarnemer dat een ouder dood naast het nest ligt, de kop en nek is eraf gehaald en de eieren en de restanten daarvan zijn nergens te vinden. Het lijkt een bewuste beroving van het nest, helaas zullen wij de waarheid nooit te weten komen (VWA). 90 Brandganzen vliegen op 29 maart in noordelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS). Rotganzen zien wij niet vaak in de Bollenstreek, toch is er op 1 april een exemplaar ter plaatse in de Roodemolenpolder te Voorhout. Dit is zeker geen grap, de waarnemer heeft de nodige foto's weten te maken (WNL).

Drie Casarca's vliegen op 14 april in zuidelijke richting over de St. Bavo in Noordwijkerhout (MWI). 200 Smienten zijn op 12 februari te zien in de Lisser Poelpolder (WNL). Op 5 februari zijn er 300 Krakeenden ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). De eerste kuikens van de Wilde Eend zijn op 13 april te zien in de wijk Oosthout te Voorhout (SHU), het zijn er acht. Een Pijlstaart vliegt op 11 april over de St. Bavo in Noordwijkerhout (MWI). Een ♂ Krooneend is op 27 april ter plaatse in het westelijke bollengebied te Hillegom (WNL). Hier is op 1 april een paartje Zomertalingen te zien (WNL). Nog een ♂ en een ♀ zijn op 6 april ter plaatse in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout (WNL). Een ♂ Tafeleend is op 29 april te zien op de Klinkenbergerplas (JDR). 64 Kuifeenden zijn op 5 februari te zien bij Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). Leuk is de waarneming van een ♂ Topper op 5 maart op de Klinkenbergerplas (JWI, RGE). De Topper lijkt op een Kuifeend maar is forser qua bouw en zijn rug is grijs van kleur (die van een Kuifeend is zwart).

De laatste waarneming van de winter van Brilduikers komt vanaf het Norremeer, op 2 maart is er een ♀ ter plaatse (HVS). Hier is er ook op 2 maart een ♀ Middelste Zaagbek aanwezig (HVS, JWI). Aan het eind van de maand, op 29 maart, is er een ♂ vogel te zien (JWI). Van 4 tot en met 21 februari zijn er drie Grote Zaagbek-

ken ter plaatse bij Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout, het zijn twee ♂ en een ♀ (WNL).

Op 19 maart vliegt er een Zwarte Wouw over het Sollasi bungalowpark in Noordwijkerhout (RJA). Een Rode Wouw vliegt op 12 april over het centrum van Warmond (JST). De eerste Bruine Kiekendief van 2022 is op 11 maart vliegend te zien over het westelijke bollengebied van Hillegom (WNL). Het is een ♂. Op 14 april vliegt er een ♂ over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS). Hier is er op 23 maart een ♀ Blauwe Kiekendief te zien, en na enige tijd ook cirkelend boven de Floris Schouten Vrouwenpolder Zuid (HVS). Op 2 maart vliegt er een Havik met een geslagen Houtduif over de Zanderij in Hillegom (WNL). Een Sperwer jaagt op 4 februari door de tuintjes in het centrum van Voorhout (MDG). Nog een vogel komt zo goed als dagelijks langs in de wijk Elsbroek te Hillegom, jagend op de plaatselijke vogels (TVH). Een groep van 8 Buizerds vliegt op 2 maart over Sassenheim (HVS, JDR). De eerste Boomvalk van het jaar is op 25 april vliegend te zien in noordelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS). Op 27 april is er een exemplaar in Polder Elsgeest te Voorhout (WNL). Op 14 april vliegt er een Visarend in noordelijke richting over de Eerste Poellaan in Lisse, de vogel is samen met een Slechtvalk (AMO). Een exemplaar vliegt op 23 april ook in noordelijke richting over de Kagerbuurt in Sassenheim (JDR).

Net als de afgelopen twee jaar broedt een paartje Slechtvalken met succes in een nestkast op de toren van de NH Hotel Leeuwenhorst in Noordwijkerhout. Via de webcam welke is te bekijken op de website van de Vereniging van Natuur en Vogelbescherming Noordwijk zijn er twee eieren te zien. Op 19 april kwam het eerste ei al uit. Ook in Sassenheim hebben wij ons eigen Slechtvalk paartje op de toren van de Pancratiuskerk. Op 2 april zijn ze parend te zien (WNL). Het vrouwtje heeft een kleurring met de inscriptie E/JB en is op 3 mei 2019 als nestjong geringd op de Maximacentrale in Lelystad. Het mannetje heeft een aluminium ring die op afstand niet te lezen is. Helaas blijkt het dat er dit jaar in Sassenheim niet wordt gebroed. Het vrouwtje dat nu in haar derde kalenderjaar is, werd op 16 april waargenomen op de Watertoren van Scheveningen. Ik ben Wim van Yperen zeer dankbaar voor zijn uitgebreide informatie over het vrouwtje in het bijzonder. Laten wij hopen dat het in 2023 wel komt tot broeden op de kerktoeren!

Waarnemingen van Patrijzen komen van verschillende locaties in de Bollenstreek: De Zilk, Hillegom, Lisse, Noordwijkerhout en Voorhout. Er zijn geen grote groepen gezien, het gaat meestal over twee vogels bij elkaar (VWA). Tijdens een inventarisatieronde op Landgoed Wassergeest op 5 maart is er een Waterral roepend te

horen (AMO, SHU). De eerste 3 jonge Meerkoeten van de lente zijn op 16 april gezien in Warmond (WNL).

Op 5 maart vliegen er drie Kraanvogels over Landgoed Wassergeest in Lisse. De waarnemster heeft het niet meteen in de gaten en realiseert zich pas later dat het Kraanvogels zijn. De vogels komen ineens van achteren voorbij over de boomtoppen en zijn ook zo weer uit het zicht, ze vliegen zwijgzaam met een flink gangesje noordwaarts. De waarneming klopt met de vogels van Voorhout (JWI) en Haarlem, te zien rondom hetzelfde tijdstip (AMO).

In de Warmonderdam en Alkemaderpolder te Warmond is er op 7 april een kleuringdragende Scholekster ter plaatse. De vogel heeft een zwarte ring met een witte letter 'P' op de linker poot, en een gele ring met een zwarte letter 'H', samen met een groene ring op de rechterpoot. De ringgegevens zijn helaas niet bekend (WNL). Op 15 april ziet een waarnemer een nest van een Scholekster in de omgeving van de Achterweg in Lisse. Er liggen daar drie eieren (WNL).

De eerste Kleine Plevier van het jaar is op 11 maart in de omgeving van de Achterweg aanwezig (WNL). Op 12 april zijn er drie vogels ter plaatse op een bollenveld in de Floris Schouten Vrouwenpolder Zuid te Sassenheim (HVS). Op 6 maart is er een groep van 200 Kieviten aanwezig bij Oud Leeuwenhorst te Noordwijkerhout (WNL). 45 Goudplevieren zijn op 4 maart in de Elsgeesterpolder te Voorhout. Hier is er op 10 april een Bontbekplevier ter plaatse (WNL). Twee Houtsnippen zijn op 24 maart ter plaatse bij Klein Leeuwenhorst (WNL). Op 12 februari zijn er 8 Watersnippen aanwezig in de Oosteinderpolder te Hillegom (LBU). Een maand later op 12 maart vliegen 5 vogels op vanuit het slootrand in de Berg en Daalpolder te Voorhout (PVE). De eerste Grutto van 2022 is op 26 februari roepend te horen boven Landgoed Wassergeest in Lisse (AMO). Op 29 maart foerageren er 30 vogels in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). Een IJslandse Grutto is op 12 maart ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (RGE).

Tien Regenwulpen zijn op 23 april ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (REG). Ook op 23 april is er een exemplaar foeragerend te zien op een brak weiland op de hoek Teylingerlaan/Oude Herenweg in Sassenheim. Ondanks het verkeer dat voorbij raast, trekt de vogel zich er niks van aan (SHU). Op 30 april foeraert een Zwarte Ruiter in het westelijke bollengebied te Hillegom (WNL). Drie Groenpootruiters zijn op 30 april aan het foerageren in het westelijke bollengebied te Hillegom (WNL).

Grutto's (Annelies Moolenaar)

Een Witgat vliegt op 24 april over de Rommelhoek van de Oosthoutlaan in Sassenheim (HVS). Een Oeverloper is op 28 april op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (JWI). Op 27 maart is er een Zwartkopmeeuw ter plaatse in de Floris Schouten Vrouwenpolder Noord te Sassenheim (WNL). Een maand later op 27 april vliegen er twee vogels in noordelijke richting over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR). De eerste Visdief van het jaar is op 16 april roepend te horen in de Berg en Daalpolder te Voorhout (SHU). Twee dagen later op 18 april vliegen er 2 vogels over de Kagerbuurt in Sassenheim (JDR). Een Zwarte Stern vliegt op 28 april over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (EBO, JDR).

Echt verrassend is de waarneming op 1 februari om 13:00 van een Zeekoet liggend in de slootkant langs de Heereweg in Lisse, de eerste ooit voor de Bollenstreek! De vogel is een slachtoffer van Storm Corrie die over Nederland raast en is kennelijk het land opgeblazen door de storm. Hij is makkelijk benaderbaar zodat de waarnemer prachtige foto's kan maken, om 17:00 is hij weer verdwenen – hopelijk richting zee (WNL). Op 24 februari hoort een waarnemer een alarmerende Bosuil in de wijk Oostergeest te Warmond (JST). Om 02:35 op 2 maart is er een roepende

vogel te horen in het centrum van Sassenheim (HVS). Een ♂ exemplaar roept op 16 maart op bungalowpark Sollasi in Noordwijkerhout (RJA).

De eerste Gierzwaluw van de zomer vliegt op 28 april over het westelijke bollengebied te Hillegom (WNL). Op 29 april vliegt er een eenzame vogel over de Geestburg in Sassenheim (SHU). De 'Gierzwaluwtrek' komt dit jaar moeizaam op gang, waarschijnlijk vanwege slecht weer in Spanje en Frankrijk. Er zijn opvallend weinig waarnemingen van Ijsvogels binnengekomen de afgelopen periode, ze zijn op een hand te tellen terwijl wij niet eens een strenge winter hebben gehad. Op 12 maart vliegt er een exemplaar over de wijk Poelpolder in Lisse (WNL). Een exemplaar is op 21 maart ter plaatse langs een sloot in de Eerste Poellaan te Lisse (AMO). Op 1 maart is er een Groene Specht ter plaatse in Park Rusthoff te Sassenheim (HVS, JWI). Acht Boomleeuweriken zijn op 23 februari ter plaatse in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout (RGE). 60 Veldleeuweriken foerageren op 12 maart in Polder Boekhorst te Voorhout (JVD).

De eerste Oeverzwaluw van 2022 is op 8 april ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (JWI). Op 19 april zijn er 9 vogels terug op het vastgestelde territorium op de gemeentedepot langs de Steengracht Kanaal in Noordwijkerhout (TVH). De eerste Boerenzwaluwen van het jaar zijn op 7 april te zien in de Rooversbroekpolder te Lisse (WNL) en in de Noordzijdepolder (Kraaierslaan) (WNL). Pas op 12 april komt de eerste Huiszwaluw binnen, een vogel vliegt over het noordelijke bollengebied te Hillegom (WNL). Een dag later zijn de eerste twee vogels van de broedkolonie in de wijk Elsbroek te Hillegom terug (TVH).

Op 29 april vliegt er een Roodkeelpieper in noordoostelijke richting over het zuidelijke deel van de Zwetterpolder (PSP). Een ♀ Engelse Kwikstaart is op 13 april ter plaatse in Polder Het Langeveld (RGE). De eerste Gele Kwikstaart van het voorjaar is op 18 maart ter plaatse op Landgoed Wassergeest in Lisse, twee weken eerder dan vorig jaar (TVH). Op 17 april zijn er 20 vogels aanwezig in de Zwetterpolder Fagelsloot te Noordwijkerhout (PSP).

De laatste Grote Gele Kwikstaart van de winter is op 15 maart te zien in de Kagerbuurt te Sassenheim (JDR). Op 11 april zijn er 3 Rouwkwikstaarten ter plaatse in de Noordzijdepolder (Kraaierslaan) (RGE). Een ♂ is op 30 aanwezig in de Vossen Weerlanerpolder te Hillegom (WNL).

Net als vorig jaar heeft Noordwijkerhout weer de primeur wat betreft de eerste zingende Nachtegaal van 2022, op 13 april is er een vogel zingend te horen op Oud Leeuwenhorst te Noordwijkerhout (RGE). Op 16 april zingt er een exemplaar uitbundig in de omgeving van de Achterweg in Lisse (PVE, SHU, TVH). Nog een

vogel zingt op 27 april langs het fietspad bij Jachthaven Jonkmans in Sassenheim (HVS). Op 2 april is er een zingende Blauwborst te horen langs het Steengracht Kanaal in Noordwijkerhout (SWE, TVH).

Zwarte Roodstaart (Sjaak Weijers)

De eerste Zwarte Roodstaart van het jaar is op 19 maart ter plaatse op Landgoed Wassergeest (SWE). Op 22 april is er een zingend exemplaar te horen in de Lissese Heemtuin (TVH). Een Zwarte Roodstaart is op 20 april ter plaatse op Landgoed Wassergeest (WNL). Een adult ♂ Paapje is op 30 april ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (HVS, JWI). De eerste doortrekkende Tapuit is op 2 april te zien op Wassergeest in Lisse (AMO).

Gaaf is de waarneming van een ♂ Beflijster op 6 april ter plaatse in een achtertuin in de Oranjebuurt te Sassenheim, de prachtige foto's laten er geen twijfel over (WNL). 70 Kramsvogels zijn op 1 maart te zien in Polder De Bonte Kriel te Sassenheim (WNL). Een groep van 50 Koperwieken is op 20 februari ter plaatse bij Klein Leeuwenhorst te Noordwijkerhout (WNL).

Grote Lijsters zijn te zien op zowel Oud als Nieuw Leeuwenhorst, meestal is er een enkele vogel ter plaatse (VWA). Op 24 maart is er een Cetti's Zanger ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (HVS). Vroeger was deze soort een zeldzaamheid in Nederland, echter de laatste jaren neemt het aantal toe doordat de winters niet meer zo streng zijn.

De eerste twee Rietzangers van het jaar laten zich op 14 april horen bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (EBO). Een Kleine Karekiet is op 17 april aan het zingen bij het Oosterduinse Meer (WNL). 4 vogels zijn op 24 april zingend te horen bij de Klinkenbergerplas (HVS).

De eerste zingende Braamsluiper van het jaar is op 17 april te horen in de Klinkenberger en Voorhofpolder te Warmond (SHU). Twee Grasmussen zingen op 24 april bij de Klinkenbergerplas (HVS). Hier is ook de eerste zingende Tuinfluiter te horen (HVS). De eerste zingende Zwartkop van het jaar laat zich op 14 maart horen in Noordwijkerhout (WNL). Op 20 februari is er een zingende Tijftjaf te horen bij de Klinkenbergerplas (WNL). De eerste Fitis van 2022 zingt op 23 maart bij de Piet Gijs brug langs de Leidse Vaart in Voorhout (JWI).

De eerste 'vinkenslag' van een Vink is op 28 februari bij de Oosterduinse Meer te horen (WNL). Twee Kepen zijn op 2 maart ter plaatse in Park Rusthoff te Sassenheim (WNL). Op 23 maart vliegt er een Sijs over het centrum van Sassenheim (HVS). Een groep van 22 foeragerende exx. is op 13 februari ter plaatse in de Lokhorsterduin te Hillegom (WNL). Op 5 februari is er een Glanskop ter plaatse in het Lokhorsterduin in Hillegom (WNL). Een Boomklever is op 22 februari ter plaatse in Park Rusthoff te Sassenheim (JWI). Een Raaf wordt op 29 maart weggejaagd door een paartje Zwarte Kraaien op bungalow park Sollasi in Noordwijkerhout (RJA). De eerste uitgevlogen jonge Huismussen zijn op 19 april te zien in de wijk Elsbroek te Hillegom, het zijn er drie (WNL). Op 18 maart is er een zingende Appelvink te horen op Landgoed Wassergeest (CZU).

Met dank aan de waarnemers:

AMO	Annelies Moolenaar	MWI	Maarten Wielstra
CZU	Casper Zuyderduin	PSP	Peter Spierenburg
EBO	Eric Boekhoven	PVE	Paul Venderbosch
HVS	Hans van Stijn	RGE	Reinder Genuit
JDR	Job de Ridder	RJA	Rob Jansson
JST	John Stigters	SHU	Sarah Humphrey
JVD	Jelle van Dijk	SWE	Sjaak Weijers
JWI	Jan Wierda	TVH	Thomas van Haaster
LBU	Lars Buckx	VWA	Vele waarnemers
MDG	Mariska de Graaf	WNL	Waarneming.nl

Waarnemingen voor de periode 1 mei t/m 30 juli kunnen doorgegeven worden via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email aan Sarah Humphrey: vogelsbollenstreek@gmail.com

Activiteitenprogramma

Zaterdag 18 juni: Wandeling Noordhollands Duinreservaat

Naar aanleiding van de vele positieve berichten over de excursie in september 2021, gaan we nogmaals een bezoek brengen aan het Noordhollands Duinreservaat. Wederom onder leiding van de gids Petra Kuyper, die het gebied als jong meisje bezocht. Ze heeft veel kennis over de planten die daar groeien en bloeien en wil ons daar graag meer over vertellen. De datum hebben we gezet op zaterdag 18 juni. We verzamelen om 08.00 uur bij het gemeentehuis te Lisse. Of als je op eigen gelegenheid gaat verzamelen we in Heemskerk op het parkeerterrein Kraaiennest aan de Kruisbergweg om 09.00 uur. Aanmelden kan bij Jos van Schie, via e-mail jf59vanschie@hotmail.com of via WhatsApp naar 06-13561481. Wilt u daarbij opgeven of u mee wilt rijden of dat u zelf rijdt en meerijders mee wil nemen. Meerijders betalen dan € 7,50 aan de chauffeur. Zelf dient u een toegangkaartje ad 2,00 euro te kopen.

Zaterdag 9 juli: Zomerplantenwandeling Tespelduyn

De golfbaan van Tespelduyn bestaat uit veel meer dan strak geschoren fairways en afslagpunten. Tussen de holes liggen stroken grond waar veel wilde planten te zien zijn. Bijzonder op Tespelduyn zijn de vele waterpartijen met een grote variatie aan water- en oeverplanten. Een deel hiervan is aangeplant, maar nog meer soorten hebben zich hier spontaan gevestigd. We verzamelen bij het restaurant van de golfbaan: Tस्पellaan 53 , 2211VT, Noordwijkerhout. Aanvang rondleiding 9.30 uur, eind ongeveer 12.00 uur. Geef je op bij Maud van der Veen vóór 2 juli per e-mail: m.veen@hccnet.nl.

Zaterdag 23 juli: Zomereditie van de Pannenkoekenwandeling

Onze traditionele wandeling op de eerste zaterdag van het jaar werd verstoord door de coronarestricties, daarom deze zomerwandeling in het Vogelenzangse Bos. Onze gids is wederom Clarence Wever. Na afloop van de wandeling (rond 12.00 uur) gaan wij in de Boshut van Panneland genieten van een heerlijke pannenkoek. De vereniging biedt een gratis drankje aan, de pannenkoek is voor eigen rekening. Wij vertrekken om 9.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven voor 21 juli bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag aantal opgeven) of dat u liever met een ander meerijdt. Meerijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur.

Zaterdag 30 juli: Zweefvliegenexcursie in het Middenduin in Overveen

In het mooie Middenduin gaan wij op zoek naar zweefvliegen. Zweefvliegen zijn op wespen lijkende insecten, waarvan er ongeveer 300 soorten in NL voorkomen. Alfons Vaessen, onze gids, bestudeert deze insecten al vele jaren en kan zeer enthousiast over deze fraai getekende diertjes vertellen. Wij vertrekken om 9.15 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven voor 28 juli bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag aantal opgeven) of dat u liever met een ander meerijdt. Meerrijders betalen € 3,00 aan hun chauffeur.

Juli-augustus: Nachtvlinderexcursie op Tespelduyn

Dit wordt een ad-hoc excursie omdat de weersomstandigheden alles bepalend zijn voor het slagen van de excursie. Bij harde wind en/of regen vliegen de nachtvlinders niet. Bij volle maan reageren zij nauwelijks op onze lampen. Ideaal is dus een donkere, windstille, droge nacht. Te zijner tijd volgt er meer info.

Zaterdag 6 augustus: Vlinderexcursie Nieuwe Wetering

We gaan dit jaar wederom naar Nieuwe Wetering. Hanneke Duivenvoorden en Agaat Mesman zullen ons rondleiden op de Bult. Soorten die we mogelijk tegen kunnen komen zijn o.a. Kleine vuurvlieder, Bruin Zandoogje, Atalanta, Groot en Klein koolwitje en Klein geaderd witje. We verzamelen bij de brug van Lisse nabij de Kanaalstraat/Lisserdijk om 11.00 uur om dan per fiets naar Nieuwe Wetering te gaan. Maar je mag ook rechtstreeks gaan naar de Natuurbelevingstuin De Bult, 2376 BH, Nieuwe Wetering. We beginnen bij de ingang tegenover Regenboogweg 102 om 11.30 uur. Opgeven verplicht want we zijn natuurlijk van het weer afhankelijk. Bij Agaat Mesman via mail: agaat@quicknet.nl of tel: 0655061112. Tip: neem een verrekijker mee. Deelname is gratis.

Zaterdag 3 september: Vleermuizenexcursie "Op jacht in het donker"

Het is altijd spannend om in het donker op zoek te gaan naar vleermuizen. Cees Timmermans beschikt over een professionele bat-detector en is geoefend in het herkennen van hun tikgeluiden. Omdat we met de detector richting kunnen bepalen waar ze op dat moment zijn, krijgen we vleermuizen vaak ook goed te zien. De excursie wordt gehouden op Wassergeest, waar veel vleermuizen zijn te vinden. We starten bij het invallen van de duisternis om 21.00 uur 's avonds. Het adres is Loosterweg Zuid 17 2161 DT Lisse. Op het erf van Arjan Vergunst is voldoende parkeergelegenheid. Aanmelden kan bij timmermansca@snelnet.net. Mocht het weer tegen zitten, dan verplaatsen we de excursie naar 10 september. Als u zich heeft aangemeld, nemen wij in dat geval contact met u op.

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

28ste jaargang, september 2022

Bestuur John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
voorzitter telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie Adrie van Dam, Annelies Moolenaar, Maud van der Veen
de Duinrel en Thomas van Haaster
mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
Duin- & Bollenstreek telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 40,50 over op NL32 INGB 00005 61947
t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Con-
tributie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook
het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateur-
schap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet
voór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Thomas van Haaster
ontwerp logo Sarah Humphrey
foto's omslag Voorkant: "Close-up van rups Rietvink", Adrie van Dam
Achterkant: "Kleine hermelijnvlinder", Sjaak Weijers
Achterkant binnen: "Dambordje op Blauwe knoop", Rob Bel

De volgende Duinrel ver-
schijnt half december 2022.
De sluitingsdatum voor de
kopij is 15 november 2022.

De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek,
onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met
aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de
vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 28ste jaargang, nr. 3, september 2022

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	92
<i>We gaan verhuizen naar 't Onderdak in Sassenheim</i>	93
<i>Ger van Zanen-voucher</i>	93
<i>Bollenvogelexcursie bij JUB in Noordwijkerhout</i>	94
<i>Plantenexcursie in de Horsten in Wassenaar</i>	96
<i>Rondwandeling op Wassergeest</i>	99
<i>Zomerplantenwandeling op Tespelduyn</i>	103
<i>Zomerse Pannenkoekenwandeling</i>	105
<i>Zweefvliegenexcursie in het Middenduin</i>	109
<i>Vlinderexcursie De Bult in Nieuwe Wetering</i>	111
<i>Bijpraten over Wassergeest</i>	114
<i>Inventariseren oeverplanten op Koudenhoorn</i>	119
<i>Natuurmomentje: "Vogels tellen bij zonsopkomst"</i>	122
<i>Waarnemingen 1 mei t/m 31 juli 2022</i>	123
<i>Gedicht "Biodiversiteit II"</i>	127
<i>Activiteitenprogramma</i>	128

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Hier het zomernummer van de Duinrel!

Zodra de bollen uitgebloeid zijn begint in de streek een lange zomertijd. Een mooi verslag over hoe vogels een veilig domein vinden tussen het tulpengeel, roept daarom de lente nog weer even terug op het netvlies.

En toen ging de zomer los! Hoge temperaturen, stoffige en verdroogde landschappen.... Maar de natuurvereniging zocht de koelte van golfbaanstruwelen en van duin- en oevervegetatie. Zelfs op een terp van overbodig geraakt hogesnelheidszand bleek een weelderig nieuw bos schaduw te geven! Op allerlei plekken is weer een verrassende diversiteit aan leven gevonden. En daarbij biedt het laagveen van Wassergeest ook een weldadige bloemenweide. Lees en geniet van de verslagen van de verschillende excursies in de afgelopen maanden!

En ook onze huisdichter is weer losgegaan met een prachtige bijdrage, die, zoals gewoonlijk, ook weer stof tot nadenken geeft.

Wie door de hitte hallucineert, gaat roze olifanten zien. Maar deze Duinrel lezend, kan het gebeuren dat je volkomen helder oog in oog staat met een roze sprinkhaan of een rups die zich als olifant gedraagt. Zweverig door de warmte voegt zich een bromvlieg bij u met een rode baard. Op de omslag komt een mysterieus roodharig wezen als een leeuw uit het groen, en blijkt Rietvink te heten. Een nachtvlinder doet zich voor als Hermelijn, en ziet u daar nou een dambord vliegen? Geen paniek, u mankeert niets, dit is wonderlijke werkelijkheid!

We kijken er naar uit om de komende tijd weer lekker veel op pad te gaan. Er staan prachtige excursies in de planning – en hoe leuk is het als je daar de datum meteen van noteert en een aanmelding verstuurt. De organisatoren van de excursies zien er naar uit om u weer naar de mooiste plekjes in de streek te begeleiden! En ook ziet de redactie uit naar kleurige verslagen van die excursies. En naar spontane bijdragen, over een natuurmomentje dat u had, een bijzondere ervaring of juist iets heel gewoons. Heb je een mooie foto gemaakt met een leuk verhaal erbij? Stuur het op; de redactie ziet ook de toekomstige nummers weer graag voorzien van al uw mooie ervaringen in de natuur.

Wederom veel leesplezier!

We gaan verhuizen naar 't Onderdak in Sassenheim

Door: Maud van der Veen

Nadat we vele jaren gebruik hebben gemaakt van de Klister, het zaaltje van de Gereformeerde Kerk in Lisse, moesten we vanwege de fusie van de Hervormde Gemeente en Gereformeerde Kerk helaas afscheid nemen van dit onderkomen. Gelukkig hebben we een goed alternatief gevonden in Sassenheim: **'t Onderdak**

Buitenkant van 't Onderdak in Sassenheim (Website 't Onderdak)

Het adres van ons nieuwe onderkomen is: **J.P. Gouverneurslaan 40d, 2171 ER te Sassenheim**. Er is voldoende gratis parkeergelegenheid rondom het gebouw.

Ger van Zanen-voucher

Door: Maud van der Veen

Het bestuur heeft een Ger van Zanen-voucher aangevraagd voor de twee minicursussen, die we dit jaar (paddenstoelen) en begin volgend jaar (vogels) weer willen organiseren. Het voucher is goedgekeurd.

Met deze bijdrage kunnen we het cursusmateriaal in hogere kwaliteit printen en de huur van de cursusruimte betalen.

Op 22 oktober 2022 organiseren we de minicursus paddenstoelen.

Bollenvogelexcursie bij JUB in Noordwijkerhout

Door: Arie van der Lans

Hanneke ten Brinke en ik vogelen nu een aantal jaren tussen de bollen en vinden dat een hele belevenis. Wij zijn, in navolging van onze voorganger Piet Muller, luie vogelaars. Wij vogelen vanuit de auto met verrekijker en telescoop onder het genot van het gezang van vele Veldleeuweriken. Wij tellen een aantal percelen (totaal 50 ha) voor de Agrarische Natuurvereniging bij Uittenbogaard (JUB) in Noordwijkerhout. Een bedrijf dat hart heeft voor de natuur doordat zij de rijpaden laten begroeien met (on-)kruiden, de slootkanten minder maaien en op braakliggend land (on-)kruiden laten groeien totdat ze het voor een teelt nodig hebben. Een ideale plek voor de vogels en pullen om te foerageren. Na half mei worden op de braakliggende percelen dahliastekken geplant. Eventuele nesten van Scholekster en Kievit worden dan voor de bewerking letterlijk op de schop genomen en 10 meter verder op het bewerkte land weer neergelegd. Uit ervaring weet men dat een broedse vogel onverstoord op de nieuwe locatie verder broedt. Tevens heeft JUB afgelopen jaar een strook grond beschikbaar gesteld die is ingeplant met struiken voor beschutting en foerageerplek voor de aanwezige Patrijzen

Het gevoel bij het vogelen op dit bedrijf wilden wij graag delen met meerdere personen. Onze inschatting was dat er deze zaterdagochtend 30 april, zo'n 10 á 12 mensen met ons mee zouden willen lopen, maar wat schetst onze verbazing? We waren uiteindelijk met 36 personen! Dat zijn er uiteraard te veel om in 1 groep rond te lopen, dus hebben we de groep in tweeën gesplitst.

Een deel liep de excursie van ongeveer 4 kilometer rond de bollenvelden met Maud, Sarah en Hanneke, ondersteund door Martin (werkzaam bij JUB die desgevraagd achtergrondinformatie gaf over de bollenteelt), het andere deel liep met mij mee.

Bij de inleiding kregen de mensen de vraag mee: hoeveel Veldleeuweriken zag je onderweg en hoeveel daarvan zongen de sterren van de hemel? Uiteraard hadden Hanneke en ik een dag van tevoren voorbereiden zodat we globaal wisten waar de nesten lagen van Kievit en Scholekster (goed zichtbaar op braakliggend land).

Onderweg werden er vele vogels gespot waaronder de eerdergenoemde Kieviten en Scholekster op het nest. Het pas ingerichte nest met 2 eieren van een Scholekster midden op het rijpad.

Leuk is dan te horen dat de meer ervaren vogelaars aanwijzingen geven aan de beginners waar men de vogel kan zien. Ja, kijk op de achtergrond zie je die kas en 5 meter links van de kas zie je.... Of op 12 uur een Gele Kwikstaart. Of links van dat witte paaltje. Of hoog in de hemel een zingende Veldleeuwerik: ja iets meer naar mij toe, daar zie je hem. Meestal werd de betreffende vogel ook daadwerkelijk gespot en anders was de vogel volgens de tipgever net weggevlogen. En de kers op de taart, op een mooi met onkruid begroeid rijpad, pulletjes van minstens drie Kievit ouders.

Eieren Scholekster (Sarah Humphrey)

Gele Kwikstaarten op helaas gele tulpen (op de rode tulpen waren ze nog mooier geweest), Kneu, vele foeragerende, vliegende en zingende Veldleeuweriken.

Aanpalend aan ons bollenperceel is nog een groot stuk land onder water gezet (inundatie). In het waterperceel werden Tureluurtjes, een Grutto, vele Mantelmeeuwen, Visdiefjes, baltsende Slobeenden, stelletjes Krakeenden en Bergeenden gespot. En onderweg zagen we nog een overvliegende Lepelaar en een overvlie-

gende Kleine Plevier. Ondertussen waren de Hazen ook drukdoende tussen de bollen, rammelen noemen ze dat.

Gele Kwikstaart (Adrie van Dam)

Na ruim twee uur waren we weer terug bij het parkeerterrein. Op de vraag: hoeveel Veldleeuweriken heeft u gezien was het antwoord: tussen de 9 en 30 maar eerlijk gezegd weet ik het niet, ik heb zo genoten dat ik vergeten ben om te tellen. Een ander antwoord: gisteren hoorde ik geen enkele Veldleeuwerik maar dat is nu definitief over. Ik hoor en zie ze nu graag, evenals de andere bollenvogels. Dus beste lezer, tot volgend jaar bij de volgende bollenvogelexcursie!

Plantenexcursie in de Horsten in Wassenaar

Door: Jan Albert Moolenaar

Zaterdag 14 mei stonden we met 11 deelnemers op het parkeerterrein, waar alleen digitaal een parkeerplaats kon worden geregeld. De Horsten zijn ooit gekocht door koningin Wilhelmina en daardoor bleef alles bij elkaar en kon de Leidse Baan naar Den Haag eind jaren 60 niet worden verdubbeld! Er zijn enkele landhuizen “verstopt” in het terrein, maar de boerderijen zijn wel zichtbaar. Er zijn ver-

schillende routes uitgezet. Wij volgen een groot deel van de rode route, die door Maud en Lidy 10 dagen ervoor was bezocht toen de 230 jaar oude Seringenberg nog heel mooi in bloei stond.

Seringenberg De Horsten (Lidy van der Salm)

Op het parkeerterrein klonk de roffel van de Grote Bonte Specht en lieten Zanglijster, Vink en Koolmees hun aanwezigheid blijken. Eerst liepen we richting het theehuis, waar door enkelen na de excursie nog wat genuttigd is. Terwijl de Zwartkop zich uitbundig liet horen, zagen we het Robertskruid en de Gewone smeerwortel in verschillende kleuren en de Prachtframboos. Ineens zag iemand de Zwartkopvuurkever. Een enorme blikvanger was een familie Tonderzwam in een al wat uitgeholde Beuk, die toch in blad stond! We kwamen langs een weiland waar aarzelend de eerste Boterbloemen zichtbaar waren. Enkele Brandganzen en een Blauwe Reiger stonden in het weiland. Ereprijs en Boshyacint in drie kleuren stonden langs de rand. In de verte zagen we enorme Beuken en Eiken. Daarna liepen we langs een Wilde kardinaalsmuts die bezoek had gekregen van de Kardinaalsmutsstippelmot. Gelukkig dat de plant zich na een week of wat weer herstelt! Ernaast staan enkele Rododendrons vol in bloei. We komen nu meer in het parkgedeelte terecht met Hondsdraf, Look-zonder-look, Pinksterbloem, Raapzaad, Radijs en Lelietje-van-dalen in bloei. Op de Seringenberg was nog “wat” blauws te

zien. Naar boven kijkend zagen we twee Gierzwaluwen, twee Buizerds, een Merel en hoorden we de Tuinfluiter. Daarna weer planten langs het pad: Smalle weegbree, Reukgras, Wilde cichorei en beginnend Duizendblad, Agrimonie, Hoornbloem en Veldzuring. Toen we weer in een stuk bos liepen, hoorden we de Boomkruiper.

Rododendrons op de Horsten (Maud van der Veen)

Sommigen wilden de Japanse duizendknoop niet zien. We gingen verder over een smal pad met aan weerszijden een rijk gevarieerd bloeiend weiland. Langs de rand was er veel te zien: Dagkoekoeksbloem, Gele lis, Kleefkruid, Harig wilgenroosje, Valeriaan en Koninginnenkruid. Met de verrekijker konden enkele Ooievaars, een Visdiefje en een Aalscholver worden gespot. De Viervlek en het Lantaarntje kwamen voorbij. Vlak bij de slootrand groeide een Speerdistel en een Karper was zichtbaar toen we op het bruggetje stonden. Iemand zag nog een Grutto. In korte tijd hoorden we op twee plaatsen een Koekoek, terwijl in de weilanden een familie Grote Canadese Gans voorbij kwam en een Grauwe Gans mooi zat te poseren. Ook de Krakeend met diens herkenbare geluid kwam voorbij. Lisodde en Oeverzegge met driekantige stengel, maar ook Wilde kamperfoelie brachten ons weer

op een bospad met Essen(-hakhout). En had Koekoek 3 het daar voor het zeggen? Ook hier essentaksterfte met daarnaast een nieuw stukje bos in wording na vermoedelijk gedeeltelijke kap. Hier stond nog wat Amerikaanse vogelkers te domineren, anderen keken gauw naar de Gewone vogelmelk.

Vievlek (Annelies Moolenaar)

Ineens kwamen we op een stuk laarzenpad aan de noordoostgrens van de Horsten. Aan de overkant werd mest geïnjecteerd, waar veel soorten meeuwen, een Haas en een Kievit nog iets van diversiteit vertoonden.... Nu weer richting parkeerterrein waar we nog Gewone salomonszegel en Wilde akelei in verschillende kleuren zagen. Wat een mooie ochtend hadden we met elkaar en wat is er veel te zien! Lidy en Maud hartelijk dank voor de organisatie van deze wandeling.

Rondwandeling op Wassergeest

Door: Maud van der Veen en de deelnemers

Zaterdag 28 mei was het prachtig voorjaarsweer en stonden 28 mensen te trappelen op het erf van Arjan Vergunst om Wassergeest te verkennen. Gewapend met

verreijkers en foto toestellen gingen we in verschillende groepjes op weg. De meeste kenden het gebied wel van “ooit eens het laarzenpad gelopen” tot “er regelmatig langskomen” of “van horen zeggen”. We liepen langs de randen van de hakhoutbosjes, de oevers van de sloten en langs de volop bloeiende weilanden. Sommige hekken gingen goed open met de sleutel, maar anderen hadden teveel roest, zodat iedereen er overheen moest klimmen. Tijdens het lopen werd veel informatie uitgewisseld over al die verschillende soorten planten, vogels en insecten die we tegen kwamen. Na ruim twee uur werd de wandeling afsloten met een kop koffie en nog wat achtergrond informatie over de boerderij en het gebied.

Kruidrijk weiland Wassergeest (Jan Plomp)

We waren benieuwd wat het meest bij de deelnemers bijgebleven was. Hieronder de diverse reacties, die wij na de excursie ontvingen:

- Heerlijk ochtendje struinen in nog onbekend stukje polder, met leuke ontdekkingen tussen het groen.
- Een vliegende Boomvalk over de bollenvelden grenzend aan Wassergeest, een Haviksjong in een havikshorst: het gebied blijkt veel rijker aan roofvogels dan gedacht.
- Een zingende Spotvogel!

- We genoten van de door de zonovergoten geel met rode velden van de Rate-laar en de Veldzuring. Maar dan plots staat daar een miniplantje die door zijn blauwe kleur en schoonheid ook alle aandacht verdient: de Beekpunge.
- Het was een prachtige wandeling door het bos van Wassergeest, heel veel vogels gehoord en een Fuut gezien met visje in zijn bek voor de kleintjes. Schitterende graslanden met een rozige gloed van de zuring en grassen door de zon.
- Bij al het moois dat wij gezien en gehoord hebben was de stilte in dit stukje van de Randstad misschien wel het mooiste.
- Het was een "Natuurbeleving met wuivende grashalmen in vele tinten". Het was zeer zeker de moeite waard.
- Ik vond het een leuke wandeling, waarbij ik genoten heb van veel dingen die ik onderweg tegenkwam. Erg bijzonder vond ik de Kraamwebspin, die met een buidel eitjes rond liep.
- Leerzaam was het Lieveheersbeestje in twee stadia, van larve tot volmaakt beestje.

Lieveheersbeestje pop en volwassen (Jan Plomp)

- Een enerverende wandeling door een onverwacht en zeer afwisselend bos- en weidegebied. Soms door heel hoog gras, langs sloot met familie Fuut aan het diner, langs wuivend riet en een kleurig veld vol zuring en andere grassen.
- Van mini Lieveheersbeestje tot de mooiste Libellen, van (soms) klauteren over één van de vele hekken of dikke takken speciaal neergelegd zodat wij droge voeten hielden.

- Zo leuk om de voorstadia van het Lieveheersbeestje te zien! Van Ratelaar naar Libel tot Nachtegaal. Wat leuk om op die manier iets van ieders expertise te horen.
- De weidse rustgevende blik over de omzoomde, schier eindeloze weiden; met door de wind gedreven, golvende beweging van de hoge roze bloeiende Grassen, rode Zuring, gele Boterbloemen en de diepe purperkleuren van Klaverbloemen.
- Na afloop vertelde Arjan iets over de geschiedenis van de boerderij en Wassergeest. Dat vond ik heel erg interessant.
- Geweldig breed verrassend!
- De belangstelling voor de wandeling was erg goed en de sfeer zeer betrokken en gezellig.
- Al die dwarrelende vlinders! Het Icarusblauwtje en de Grote roodogjuffers vond ik mooi.
- En dat alles begeleid door steeds veranderende vogelconcerten en met zeer bewkame gidsen van de KNNV. Top dag!

Groot dikkopje en Icarusblauwtje (Maud van der Veen)

Dank iedereen voor hun bijdrage; we vonden het erg leuk om jullie het gebied te laten zien en hopelijk hebben we jullie “aangestoken” om vaker Wassergeest te bezoeken!

Zomerplantenwandeling op Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

Wat is het toch boffen als het mooi weer is bij een plantenwandeling. Alle bloemen staan dan open en laten hun kleurenpracht volop zien. Zaterdag 9 juli was zo'n ochtend. Met wel dertig belangstellenden zijn we in twee groepen over Landgoed en Golfbaan Tespelduyn in Noordwijkerhout gelopen. Voor meerderen niet de eerste keer, voor anderen een mooie kennismaking. Tespelduyn heeft de afgelopen jaren hard gewerkt om de groei van veldbloemen te stimuleren. Het maai-beleid is aangepast en er zijn diverse plekken vrijgemaakt om nieuwe veldbloemenperken te creëren. Voor degenen, die er vaker geweest zijn, is die verandering goed te zien. Voor degenen, die er voor het eerst waren, was het een verrassing hoeveel natuur er rond en op een golfbaan te vinden is.

Zuidhelling de Terp Tespelduyn (Maud van der Veen)

Gewapend met een fotolijst met wel 85 verschillende planten, die op Tespelduyn in de zomer voorkomen, gingen we op pad. Namen onthouden is bij planten altijd

een probleem. En bij het determineren zijn veel verschillende delen van de plant van belang: de vorm van het blad, de steel en natuurlijk de bloem zelf. Hoeveel bloemblaadjes, de vorm van de knop, de kleur. Gelukkig waren er diverse mensen met plantenkennis, dus met elkaar kwamen we er wel uit.

Tespelduyn heeft veel verschillende biotopen waardoor de variëteit van bloemen groot is. De zanderige droge grond op en rond de terp is altijd goed voor een keur aan veldbloemen: Duizendblad, Klaproosje, Reseda, Akkerdistel, Vlasbekje en Wilde peen zijn daar volop te vinden. Waar de terp in het voorjaar geel kleurt van de Narcissen, kleurt hij in de zomer hier en daar geel van het Jacobskruid.

Aan de zuidkant van de terp is een ander feestje gaande. Hier grazen alleen de schapen, verder wordt er niet gemaaid. Akkerdistel, Koningskaars en Grote klit maken het hier en daar tot een ondoordringbaar woud van bloemen.

Langs de waterpartijen zie je een mix van natuurlijke oeverplanten en aanplant. Natuurlijk doen het Riet, de Kleine en Grote lisdodde en de Gele lis het prima. Maar tussendoor vind je ook Waterdrieblad en Moerashyacint, Gevleugeld herts-hooi en Harig wilgenroosje. En de Rietorchis was er ook nog volop te vinden.

Ingezaaid bloemenperk Tespelduyn (Maud van der Veen)

Bij de ingezaaide veldbloemenperken was het weer een heel ander beeld. Aan het eind van Hole 3 kleurt het lichtblauw met rode, paarse en gele kleuraccenten; Phacelia, Teunisbloem, Koolzaad, Gele kamille, Papaver en Stokroos strijden voor een plekje in de zon. Bij het perk op Hole 7 is het een komen en gaan van insecten en vlinders. Knoopkruid heeft hier op dit moment de overhand, afgewisseld met Kaasjeskruid, Rolklaver en Witte Honingklaver. Langs de zijlijn heeft de Brede wespenorchis zich gehandhaafd en heeft inmiddels drie stengels.

Met al die bloemen vind je natuurlijk ook veel vlinders. We zagen Atalanta, Dag-pauwoog, Kleine vuurvlinder, Distelvlinder, Bruin zandoogje en Bont zandoogje. En rond het water verschillende juffers: Lantaarntje en Azuurwaterjuffer. En af en toe een echte libel, de Gewone oeverlibel.

Na ruim twee uur keerden we tevreden terug. Veel plantennamen waren de revue gepasseerd en soms ook weer even snel vergeten. Gelukkig blijft het beeld van fleurige bloemenweides en afwisselende vijverranden makkelijker in het geheugen hangen. En daar gaat het uiteindelijk om.

Zomerse Pannenkoekenwandeling

Door: Annelies Moolenaar

Traditiegetrouw maakt onze vereniging aan het begin van een nieuw kalenderjaar een wandeling onder leiding van natuurgids Clarence Wever in de Amsterdamse Waterleidingduinen, waarna de winterkou wordt verdreven bij een warme choco en een pannenkoek in Boshut 't Panneland. Maar door de coronamaatregelen was daar in januari niets van gekomen. De excursiecommissie kwam daarom met het plan voor een herkansing in hartje zomer. En zo vertrok op zaterdag 23 juli een groep van 14 personen met de gids mee het duingebied in. En zomers was het!

In het gebied vlakbij de ingang attendeerde de gids ons op de vele hoge Adelaarsvarens. Omdat Damherten deze niet eten vanwege de giftigheid ervan, en wel de andere duinvegetatie, kan deze soort zich makkelijk vermeerderen. Vanwege het culinaire thema van onze wandeling kwam natuurlijk ook de vraag op of die varens dan misschien wel voor mensen eetbaar zijn. Maar wie ervan eet krijgt serieuze vergiftigingsverschijnselen – al zou de smaak als van asperges zijn. Ondertussen klonk de roep van de Groene Specht, van een Holenduif, een Staart-

mezenfamilie, verschillende Boomkruipers en de Boomklever. Even verderop kwam ook nog een Koolmezengezin voorbij.

Een Argusvlinder (Annelies Moolenaar)

De duinflora om deze tijd van het jaar heeft veelal gele bloemen. De kruiskruiden vallen op: Clarence stond stil bij het Bezemkruiskruid, het Jacobskruiskruid en Duinkruiskruid. Het Duinkruiskruid heeft platte gele bloemetjes, niet stervormig, en lijkt een beetje op het Boerenwormkruid. Het Duinkruiskruid is de waardplant van een specifieke vlinder: de Sint-jacobsvlinder. Die is als vlinder minder bekend dan zijn rups: de oranje-zwart-gestreepte 'zebrarups'. En als het om eetbaarheid gaat: ook de kruiskruiden zijn giftig, evenals de rupsen die deze planten wel kunnen eten en daar niet dood aan gaan.

Wie vaker in de Pannelandse duinen wandelt, weet dat om deze tijd van het jaar er een mooie vlinder te vinden is: de Keizersmantel. Die stond dus hoog op de wensenlijst. Eigenlijk al vrij snel kwam er eentje voorbij. Maar de vleugels daarvan deden nog niet echt aan een keizersmantel denken, eerder een gefarfelde parka. Deze was al aardig op leeftijd en 'afgevlogen'. Dat moest beter!

Andere specifieke duinvlinders kwamen al snel in beeld: Bruin zandogje, Kleine vuurvlinder, Bruin blauwtje. En een stukje van een vleugel van de Argusvlinder. Vlinders worden ook smakelijk gegeten, door bijvoorbeeld libellen. We zagen een Keizerlibel en een Paardenbijter, jagend boven de bloemen. Later ook een paar

keer een Gewone oeverlibel. Op dode takken zaten kleinere libellen op de uitkijk: Bruinrode heidelibellen.

De Sabesprinkhanendoder (Thomas van Haaster)

De pan in

We stonden stil bij een enorme boomstam op de grond, met daarop prachtig grote Zadelzwammen. En die leken beslist op pannenkoeken, compleet met poedersuiker en stroospikkels! Deze zwammen doen zich tegoed aan dood hout. Ondertussen kwam er ineens een roepende IJsvogel aan, laag over het water. Hij schrok zich een hoedje van die hele excursiegroep en ging rechtsomkeert. Een 'pan' is een stukje land waar vroeger kleinschalig op geteeld werd. Daarom heet het ook Panneland. Deze voormalige akkertjes zijn om deze tijd van het jaar ook rijk begroeid met kruiskruiden. De gids liet de groep los in zo'n mooi geel bloeiende pan waar heel veel vlinders fladderden. Minstens drie mooie verse Keizersmantels vlogen daar, heel veel Bruine Zandoogjes, en het Hooibeestje. Een groot zwart-rood wespachtig insect bleek de naam Sabesprinkhanendoder te hebben. Veel sprinkhanen waren er, en die zijn moeilijk op naam te krijgen. Maar het Knopsrietje is wel zeker, evenals de Blauwvleugelsprinkhaan. En er werd een Harkwesp gezien, nijdig brommend op zoek naar haar nestholletje. Al wandelend werd soort na soort gevonden. Twee Zuidelijke keizerlibellen kwamen jagend voorbij, goed herkenbaar aan het blauwe zadeltje op hun rug. Dat zijn zeldzame verschijningen, dus een mooie 'vangst' van de dag!

En twee Heivlinders hingen rond op een zanderig stukje. Dat zijn vrij onopvallende dagvlinders in het duingebied. Ze moeten het vooral van hun mooie vlekjes- en ogenpatroon op de voorvleugels hebben. Een deel van een schild van een Julikever werd gevonden, onmiskenbaar: wit met zwarte vlekken.

Een Zuidelijke keizerlibel (Annelies Moolenaar)

Gallen, korstmossen, zwammateriaal en een laagje sneeuw

Ondertussen werd er ook naar gallen en korstmossen gekeken. Door een loepje zag ik een prachtig klein wereldje van een gal op een eikenblad, waar iets zompigs uit aan het komen was waar weer een luis van aan het smullen was. Je loopt er zo onderdoor, maar hoeveel leven zit er wel niet in een eik....! Voor uitgebreide determinatie van eikengallen was nu geen tijd, maar eentje heeft een naam gekregen: die van de Gordelgalwesp.

Een paar namen van gevonden korstmossen: Witte Schotelkorst, Vliegenstrontjesmos, Witte kringkorst, Heksenvingermos. Gele korstzwammetjes op een dode tak lieten zien dat ze iets teveel regenwater over zich heen hadden gehad. Het teveel aan vocht parelde als soort zweetdruppels in de zon. Iets te veel gedronken, ja dan moet je dat kwijt... Guttatiedruppels is daarvoor de term. En op diezelfde tak ook Witte tandzwam en Elfenbankje. Ook werd er even gevoeld aan ontspruitende Platte tonderzwammen op een ander stuk dood hout. Die waren knuffelzacht en fluwelig. Hadden iets weg van smakelijke chocoladetruffels, ze zouden het goed doen in de vitrine bij een patissier.

Verdere houtzwammen die gezien zijn: Echte tonderzwam, Echte vuurzwam, Duindoornvuurzwam. Jan Bischoff Tulleken, die de excursie georganiseerd had, vond ook nog een Bleke oesterzwam met daarop een Zwameter. Alles eet alles, lijkt het wel! En een wat vreemd uitzijende hertenkeutel bleek ook een zwam te zijn: een Houtskoolkogelzwam. En toen..., ging het toch ook nog sneeuwen! Denkend aan de koude januariwandelingen was het nu het populierenpluis dat door de lucht dwarrelde en op de bodem een wittig laagje achterliet. Zomerset kan een pannenkoekenwandeling niet zijn!

We begonnen wat slapjes te worden door de warmte, en de pannenkoeken begonnen meer en meer te dienen als visioen om kracht in de benen te houden. Na nog een inkijkje in het ingenieuze trechterweb van de Doolhofspin en het horen van de Kleine Karekiet, liepen we weer richting de ingang. Nog even een korte stop om Zandhagedissen te vinden, en ook dat lukte! Twee dames die de start van de excursie gemist hadden, voegden zich verheugd bij ons om dan in ieder geval de pannenkoek niet te hoeven missen.

En zo kwamen we bij de Boshut aan, waar vlakbij nog het Knopig helmkruid met de daarbij behorende Helmkruidbladwesp gevonden werd.

Het wonder van de dag was dat niemand door een wesp gestoken is, bij alles wat er rondom onze drankjes en pannenkoeken wemelde. Kortom, het was een geweldige ochtend zo met elkaar en je blijft je verbazen over hoe de natuur in elkaar zit. Het is eten en gegeten worden, maar daarbij ook een krachtig geheel waarin ieder leven een eigen ruimte heeft.

Zweefvliegencursie in het Middenduin

Door: Agaat Mesman

Het is zaterdag 30 juli en het is prachtig weer. We zijn met zeven personen en we gaan op weg naar het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, Ingang Middenduin dat in Overveen ligt. We wachten op de gids en dan blijkt er iets mis in de communicatie te zijn. Dat kan soms gebeuren en we besluiten om maar te gaan lopen zonder gids. Het eerste dat Thomas ontdekt is een Plooirokje, een heel klein inktzwammetje. En dan al gauw staat iedereen bij de Gewone engelwortel om insecten te fotograferen. Thomas zorgt voor mooie namen bij al die insecten zoals Hoornaar, Grote zeefwesp, Doodskopzweefvlieg, Stadsreus, Wollig gitje en de Roodbaardbromvlieg. Er vliegen ook aardig wat vlinders rond. Bont zandoogje, Bruin blauwtje en het Hooibeestje. Van het Bruin zandoogje en het Icarusblauwtje vliegen er heel veel exemplaren rond. Daarna zie ik een, weliswaar afgevloden vlinder, Kei-

zersmantel die er heel wat vlieguren op heeft zitten. Voor mij is deze vlinder nieuw in Nederland. Ik heb ze alleen in Duitsland gezien.

De allermooiste vondst is door Cees gedaan. De enorme rups van het Groot avondrood, een nachtvlinder, zit in een Harig wilgenroosje. De rups kan wel acht cm groot worden en is een bijzondere verschijning. De rups wordt olifantsrups genoemd en trekt bij verstoring zijn kop iets in en beweegt dan zijn 'nek' heen en weer. Ook de ogenvlekken zijn heel opvallend. De rups foerageert 's nachts maar komt op mooie dagen soms tevoorschijn. Het is dus een geluk dat we 'm gezien hebben. Een andere nachtvlinder die voorbij fladdert, was de Porseleinvlinder. In de Moerasspirea ontdek ik nog een gal van de Moerasspireabladvogelgalmug.

De rups van het Groot avondrood (Riek Bischoff Tulleken)

Jammer dat de gids Alfons Vaessen er niet bij was, die had ons vast veel kunnen vertellen over de zweefvliegen. Maar het mooie weer en de prachtige omgeving heeft ervoor gezorgd dat we veel insecten en vlinders hebben gezien. Al met al was het een hele geslaagde excursie.

Vlinderexcursie De Bult in Nieuwe Wetering

Door: Lidy van der Salm en Maud van der Veen

Agaat Mesman en Hanneke Duivenvoorden hadden het top georganiseerd. Een heerlijke zonnige dag, beetje bewolkt, heldere luchten en licht windje. Wat wil je nog meer als natuurliefhebber. Graafwerkzaamheden aan de HSL leverden tien jaar geleden veel zand op. En op dat zand kun je een leuk nieuw natuurgebiedje maken, bedachten enkele enthousiastelingen uit Nieuwe Wetering. Zo is De Bult ontstaan. Het is nu een prachtige “natuurbelevingstuin”, die wordt onderhouden door vrijwilligers.

Met 16 deelnemers togen we zaterdagochtend 6 augustus enthousiast op pad. Agaat legde eerst nog iets uit over vlinders. Vlinders hebben een waardplant nodig om hun kinderen groot te brengen. Zo hebben de Daggauwoog en de Atalanta allebei de Brandnetel als waardplant. Daar leggen ze hun eitjes op waaruit later de rupsen te voorschijn komen. Na een aantal keer vervellen en na een popstadium wordt het uiteindelijk een vlinder. Dat proces duurt twee maanden. Als de rupsen te weinig te eten hebben, groeien ze niet erg en worden het kleine vlinders. Eenmaal als vlinder kunnen ze niet meer groeien. Zo kan een Groot Koolwitje uiteindelijk kleiner zijn dan een Klein Koolwitje. De grootte van de vlinder is dus niet doorslaggevend voor de naam. De tekening op de vleugels en de kleuren zijn belangrijk. Het is dus fijn als ze even stil willen zitten.

Muntvlinder (Jan Bischoff Tulleken)

Vanwege de droogte waren er helaas weinig vlinders, de planten hadden niet veel nectar meer. Maar stug doorzoeken leverde toch een aardige oogst op. Groot en Klein koolwitje en een Klein geaderd witje. Veel Bonte zandoogjes die vroeger zeldzaam waren, maar tegenwoordig veel gezien worden. En slechts één Bruin zandoogje, die in deze tijd heel veel voorkomen. Enkele Atalanta's, die zaten te zonnen op de kiezels. Een Muntvlinder op de Marjolein. Een Bruin blauwtje langs de oeverkant en een pieplein Stro-uiltje maakte het toch weer bijzonder.

Libellen en juffers, zoals de Paardenbijter en de Houtpantserjuffers graasden de ruimte tussen de bomen af. Aan de oever vonden we nog enkele Lantaarntjes, die begerig werden aangestaard door een Bastaardkikker.

Op plantengebied was er veel te zien. De randen van het terrein zijn jaren geleden ingezaaid en zijn nu een bonte verzameling van veldbloemen geworden. Akkerdistel, Phacelia, Knoopkruid, Perzikkruid, Gele honingklaver, Bijvoet, Muskuskaasjeskruid, Timoteegras en Wilde cichorei stonden nog in bloei en verdrongen elkaar aan de randen van de paadjes. Kleine watereppe, Waterzuring, Boerenwormkruid, Ganzenvoet en Zwart tandzaad bloeiden langs de oevers van de sloten. Tegen de hellingen van De Bult stonden allerlei verschillende soorten Rozenbottels met prachtige verschillend gekleurde bijna rijpe bottels en een enkele Egelantier. Een eldorado voor de vogels en de jammers.

Atalanta op Vlinderstruik (Lidy van der Salm)

In de randen van de bosjes werden natuurlijk ook enkele gallen gespot. Bladje omdraaien van een boom en je ziet ze zitten. We vonden Lensgal en Appelgal op Eik. En op een lep het lep-grasluis.

Overal zagen we gelukkig insecten rondvliegen, maar het blijft toch moeilijk die op naam te brengen. Dat lukte wel bij de Stadsreus, een erg imposante zweefvlieg, een Groene vleesvlieg en een Blinde bij.

Blinde bij op Boerenwormkruid (Jan Bischoff Tulleken)

Het was een veelzijdige, gezellige en vooral goed verzorgde excursie, want halverwege was daar opeens een kruiwagen met koffie en heerlijke zelfgebakken boerencake.

Een speciaal dankwoord voor Hanneke Duivenvoorden en Cees Wesselius!

Bijpraten over Wassergeest

Door: Adrie van Dam

We zijn nu ruim een half jaar bezig met de natuurinventarisatie voor het project Wassergeest en willen ieder kwartaal een update geven en bijpraten over onze inventarisatierondes.

In mei kwam Pieter Balkenende van het Zuid-Hollands Landschap (ZHL) kennismaken met de werkgroep. Hij vertelde over de doelen en het beheer van dit unieke laagveengebied en welke maatregelen ZHL neemt om deze doelen te bereiken. Het Hoogheemraadschap van Rijnland heeft de stroming van de watergangen omgedraaid om de waterkwaliteit van het gebied te verbeteren. De afvoer van water van het bollenland met resterende nutriënten en (resterende) vervuilingen loopt nu niet meer door Wassergeest. De SNL-soorten (Subsidie Natuur en Landschap) werden nog eens genoemd. Dit zijn de gewenste soorten planten, vogels en vlinders die een gebied interessanter maken. Het beheer van de graslanden is gericht op verschraling; niet bemesten, wel hooien. De weilanden zullen gefaseerd gemaaid worden. We hebben gelijk een verzoek ingediend om bij de slootkanten een strook van een meter vrij te houden en niet te maaien voor de insecten. Het verzoek werd positief ontvangen en daar zouden ze rekening mee houden. Het gras werd dus voorlopig niet gemaaid en er gebeurde van alles in het hoge gras. Ganzen hebben er gebroed. Op een windstille dag was er wat beroering in het gras alsof er heel lokaal een kleine windvlaag door het gras ging. Het waren de kuikens van de Grauwe gans die rond renden als in een doolhof. De ouders die net met de kop boven het gras uitkwamen hielden de omgeving links en rechts in de gaten om eventueel gevaar te ontdekken en de familie bij elkaar te houden! Een Ree deed een middagdutje en keek loom om zich heen en meende zich ongezien in het hoge gras.

In een brede sloot zwom een futenfamilie met vier jongen. Moederfuit probeerde een van de jongen de handigheid van een visje eten aan te leren. Het visje was echter te groot om door het kleine keelgat te verdwijnen. Moeder gaf het niet snel op en de vis ging heen en weer van moeder naar kind onder toezien oog van vaderfuit. Vanaf de rug van moeder Fuit bekeken de drie andere pullen de visuitwisseling, maar zij waagden zich er ook niet aan. Vanachter het hoge riet was dit tafereel mooi te volgen. Een andere goede visvanger was een Visdief die meermalen een duikvlucht in de sloten tussen de weilanden nam.

De Havik die in februari was gesignaleerd heeft op Wassergeest een nest gebouwd. Daar hadden we zo op gehoopt en we waren vol verwachting of daar gebroed zou gaan worden. In juni kwamen de eerste signalen binnen dat de Havik

een jong had!! Het broedsel in het nest hield zich lange tijd heel stil en pas toen ze groter werden en uit het nest probeerden te komen was de verrassing nog groter toen er drie jongen tevoorschijn kwamen. Onze groep werd er helemaal hyper van. Om de beurt zijn we op gepaste afstand op kraamvisite geweest. De ontwikkeling van het grut werd op de voet gevolgd en de havikskinderen vlogen allemaal uit. Dat is toch een prachtig resultaat.

Drie jonge Haviken (Annelies Moolenaar)

De grote afwezige deze zomer leek de IJsvogel te zijn, die nog niet gesignaleerd was. In andere jaren werd de IJsvogel juist in de Lageveense polder, waar Wassergeest onderdeel van is, vaak gezien en er werd gebroed. Het blauworanje vogeltje liet zich nog niet zien en werd dan ook gemist. Pas medio juli kwam er een bericht dat er een IJsvogel voorbij geflitst was. Eindelijk! En nu allemaal op de uitkijk. Eind juni werd het eerste weiland gemaaid en de andere weilanden zouden in etappes volgen. Helaas werd ons verzoek om de slootkanten niet te maaien door de boer vergeten en het gras werd toch tot aan de slootkant gemaaid. Dit was een gemiste kans. Wat wel een stevige maaibeurt nodig had was het Laarzenpad. Met name de paden door de bospercelen waren op veel plekken bijna dicht gegroeid met hoog riet en braamstruiken. Dit belemmerde de doorgang en ook de toegankelijkheid voor bepaalde delen van het gebied voor de inventarisatie. Er werd een

verzoek bij de boswachter ingediend om deze paden weer begaanbaar te maken en deze zou ermee aan de slag gaan. Begin augustus kwamen de jonge dameskoeien op het weiland. Nieuwsgierig stonden ze langs de waterkant te kijken wat die tweevoeters aan de overkant aan het doen waren. De koeien hebben hun eigen ideeën over maabeleid en hoe je gras kort kan houden.

Blaarkoppen (Adrie van Dam)

In de WhatsApp groep komt een spannend filmpje voorbij. De shot was gericht op een naderende trein (wat gaat hier gebeuren?) en het beeld zakte langzaam naar de grond waar een Rietorchis te zien was. Een nieuwe vondst. Rietorchissen komen soms in grote getale voor - zelfs in het centrum van Lisse - dus zo bijzonder is dit niet. Maar dit is voor zover bekend de eerste orchidee van Wassergeest. De Rietorchis groeit op schrale grond. Orchideeën zijn zeer gevoelig voor veranderingen op hun groeiplaats en daarom zijn ze goede indicatoren voor de toestand van de natuur. Zou dit al te maken kunnen hebben met de verbetering van de waterhuishouding en het maabeleid?

Bij de inventarisatie werd een opvallende sprinkhaan met een roze kleur gezien. Dit zorgde voor veel vraagtekens wat het nu precies voor soort was. De roze sprinkhaan bleek een gewone soort te zijn, namelijk van de *Chorthippus biguttulus*-groep, maar vermoedelijk is de roze kleur een afwijking in de genen en dit zie je niet vaak.

De wildcamera bewees ook z'n nut voor de ongeziene gasten. Naast verschillende soorten muizen (o.a. Rosse woelmuis) en ander klein spul is ook een keer de Boommarter voor de lens geweest. In 2021 is volgens waarneming.nl al eens een Boommarter in Wassergeest gezien. Goed om te weten dat deze nog steeds in dit gebied woont. Een Boommarter jaagt o.a. op muizen en die worden regelmatig door de wildcamera vastgelegd.

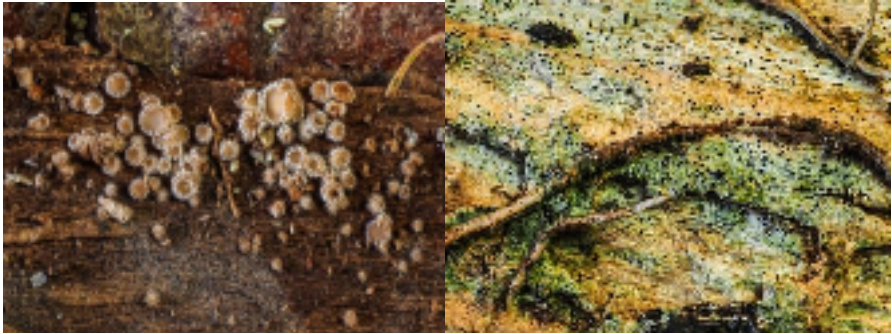
De roze gekleurde sprinkhaan, foto gekanteld (Sjaak Weijers)

Voor onze werkgroep werd er een late avondshow voor nachtvinders georganiseerd. Op een zomerse avond werd er een opstelling gemaakt om nachtvinders te tellen. Een wit laken was gespannen tussen twee palen en een UV-lampje scheen erop. In het voorprogramma zaten heel veel kleine insecten en mugjes. Twee Hoornaars deden zich te goed aan al dat voedsel dat zich verzamelde op het witte doek. Voor het echte werk moest gewacht worden tot het donker werd en ja hoor, daar kwamen de nachtvinders. Snel een foto nemen van een fladderend geheel en dan thuis uitzoeken wat het eigenlijk was. 's Middags waren de fruitbomen al ingesmeerd met een zoetig goedje en ook daar waren nachtvinders te vinden. En op de achtergrond begon een jonge Ransuil te roepen en dat zorgde voor een speciaal sfeertje. De oogst was mooi, zeker 25 verschillende soorten kwamen in de spotlight.

Het soortenaantal in de Bioblitz haalde in juli al de 1.000 soorten. En dan te bedenken dat ons oorspronkelijk doel 500 soorten was. We overtreffen onszelf en

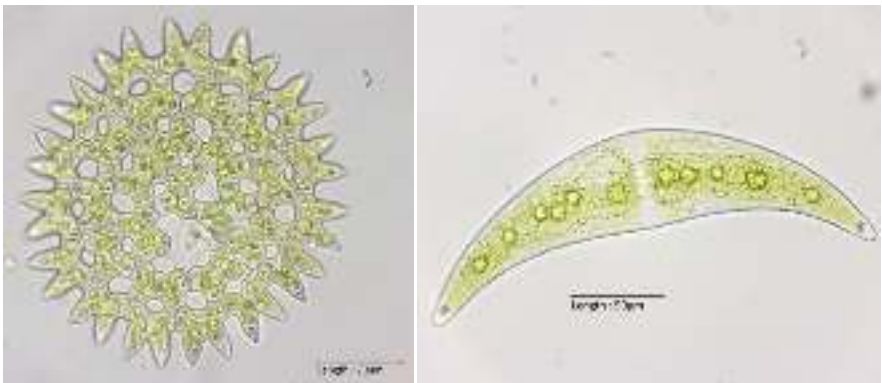
hebben een nieuw doel gesteld. Het soortenaantal is op 1.500 gezet. Een van de redenen dat er zo veel soorten gezien worden, is dat het gebied vaak en intensief bezocht wordt. In tegenstelling met ons vorige inventarisatieproject Tespelduyn, waar de inventarisatie maar een keer per maand was omdat het golfterrein niet zomaar toegankelijk was.

In de afgelopen maanden hebben Jan en Riek Bischoff Tulleken zich op de minipaddenstoelen gestort. Ze hebben inmiddels bijna 200 soorten op naam gebracht.

Schorsfranjekelkje en Wimperkransbolletje (Jan en Riek Bischoff Tulleken)

We mochten ook dankbaar gebruik maken van de soortenkennis van onze KNNV-leden die een dagje meeliepen en meehielpen met de inventarisatie. Ook werd er een vriendin, Marijke Wagner, met veel kennis van plankton, uitgenodigd om in Wassergeest het zoetwaterleven eens te bekijken. Dit leverde heel wat soorten op die onder de microscoop werden bekeken en de meeste soorten konden op naam gebracht worden.

Pediastrum duplex en Closterium Moniliferum (Marijke Wagner)

Van de SNL-soorten hebben we inmiddels ook mooi resultaat:

- Kruidenrijk en faunarijk grasland: 6 van de 18 soorten gevonden = 33%
- Haagbeuken- en essenbos: 3 van de 75 soorten gezien = 4%
- Vogels: 5 van de 10 soorten gezien = 50%
- Vlinders: 4 van de 9 soorten gezien = 44 %

Naast de SNL-soorten zijn er ook oeverplanten die iets over de natuurkwaliteit van de oevers en diversiteit zeggen. Op de wensenlijst van ZHL staat ook het in kaart brengen van de slootkanten.

Naturalis doet al jaren onderzoek naar de vegetatiekwaliteit langs de sloten in de Leidse regio. Er zijn 24 planten als indicator aangemerkt die iets zeggen over de bodemgesteldheid. Des te voedselrijker de grond is des te minder soorten er kunnen groeien. Des te schraler de grond is des te meer soorten er zullen zijn. Meer soorten betekent meer biodiversiteit. Om de grond schraler te maken is het toverwoord maaibeleid. Hoe staat het er met de oeverplanten van Wassergeest voor? De methode die door Naturalis ontwikkeld is zullen we ook voor Wassergeest gaan gebruiken.

Wil je weten wat er allemaal al gezien is? In waarneming.nl is mooi de verdeling per soort te zien. Neem eens een kijkje op de site van waarneming.nl via de volgende link: [BioBlitz Lisse - Wassergeest 2022 - Waarneming.nl](https://www.waarneming.nl/bio-blitz-lisse-wassergeest-2022)

Inventariseren oeverplanten op Koudenhoorn

Door: Adrie van Dam

Het is geen officiële KNNV-excursie, maar de aankondiging komt wel via de bekende mail: een uitnodiging van het NOCK (Natuur Ontdekking Centrum Koudenhoorn) te Warmond om een middag de oevervegetatie op eiland Koudenhoorn te inventariseren. Het is laagdrempelig en je hoeft geen expert te zijn. Ik ben al een aantal maanden in de inventarisatiemodus op Wassergeest dus ik meld me dan ook hiervoor aan. De inventarisatiemiddag blijkt een workshop "Inventariseren oevervegetatie" te zijn voor vrijwilligers. Er wordt nieuwe aanwas gezocht en met deze workshop word je enthousiast gemaakt, je kan zelfs 'oeverexpert' worden, en daar gaan we voor.

Naturalis doet al jarenlang onderzoek naar de vegetatiekwaliteit langs de sloten in de regio Leiden. Het onderzoek brengt in kaart met welke oevers het goed gaat en welke oevers een beter beheer kunnen gebruiken. De regio Leiden is niet beperkt

tot Leiden en omgeving, maar het onderzoeksgebied ligt tussen Haarlem – Leiden – Gouda. En daar valt Lisse ook onder. Met dit project hoopt men een voorbeeld te zijn en uiteindelijk heel Nederland in kaart te brengen.

Jacqueline Henrot, verbonden aan Naturals, is de hoofdonderzoeker en geeft in het gebouw van de NOCK een inleiding over het project. Het onderzoeksproject is een Citizen Science onderzoek om de kwaliteit van de oevervegetatie in kaart te brengen. Citizen Science houdt in dat burgers actief betrokken worden bij het onderzoek. Er zijn vele handjes nodig om slootkanten te inventariseren. Door verstedelijking en de intensieve landbouw is de biodiversiteit achteruit gegaan en het leefgebied voor vogels en insecten kleiner geworden en versnipperd. Oevers – ook in stedelijk gebied – bieden kansen voor de ‘wilde natuur’ door natuurvriendelijke oevers in te richten en door o.a. het aanpassen van het maaibeleid. Oevers zijn belangrijke nest- en schuilplaatsen voor diverse diersoorten. Door natuurvriendelijk beheer kan de biodiversiteit verbeterd worden.

Het doel van dit project is gegevens te verzamelen en de kwaliteit van oevers in kaart te brengen. Met de hulp van vele vrijwilligers worden zoveel mogelijk oevers geïnventariseerd. Het is noodzakelijk om deze oevers voor een langere periode – drie tot tien jaar – te monitoren. De gegevens die hierdoor verzameld worden zijn voor iedereen beschikbaar en worden vaak gebruikt door gemeenten bij hun keuzen voor oeverbeheer en inrichting.

Voor de methode van de oeverinventarisatie heeft men 24 goed herkenbare planten als indicator uitgekozen. De indicatorplanten zijn in vier kleur categorieën ingedeeld die iets zeggen over de bodemkwaliteit. De bodemkwaliteit hangt nauw samen met de voedselrijkdom en welke planten daar kunnen groeien. De voedselrijkdom kan beïnvloed worden door een goed maaibeleid. Het maaisel opruimen, waardoor de bodem verschraalt, of sinus maaien, waarbij er gedeelten ongemoeid blijven en er kleine ‘eilandjes’ ontstaan zodat bloemen goed tot zaadvorming kunnen komen.

1	Riet	9	Moerasandoorn	17	Heelblaadjes
2	Lisdodde	10	Grote kattenstaart	18	Dotterbloem
3	Grote brandnetel	11	Koninginnenkruid	19	Moerasspirea
4	Haagwinde	12	Echte valeriaan	20	Gewone brunel
5	Bitterzoet	13	Wolfspoot	21	Wilde bertram
6	Harig wilgenroosje	14	Watermunt	22	Grote ratelaar
7	Hondsdrif	15	Moerasvergeet-mij-nietje	23	Egelboterbloem
8	Gewone smeerwortel	16	Gele lis	24	Echte koekoeksbloem

Zwarte kleur: geeft een neutrale status aan. Het is niet goed en het is niet verkeerd. Hier groeit voornamelijk Riet en Lisdodde. Een natuurvriendelijke oever is voor een vogel anders dan voor een insect. Het Riet is vooral voor vogels van belang tijdens het broedseizoen.

Rode kleur: geeft slechte omstandigheden aan voor een biodiverse en bloemrijke oeverkant. De bodem is rijk aan voedingsstoffen waardoor maar enkele planten de overhand hebben en er voor andere soorten geen plaats is.

Groene kleur: geeft goede omstandigheden en een goed oeverbeheer aan. De bodem is minder voedselrijk en hier groeien veel bloemrijke plantensoorten.

Gele kleur: geeft omstandigheden aan die tussen rood en groen liggen en toch al goed zijn. Het biedt kansen voor een bloemrijke oever als er een zorgvuldig slootkanten beheer is.

De 24 indicatorplanten zijn zo gekozen dat deze ook zonder bloem goed te herkennen zijn. Van tevoren was al informatie rondgestuurd over de plantensoorten die gezocht zullen worden, compleet met foto's en een duidelijke uitleg, zodat je de plantensoorten al eigen kon maken, en met een quiz om je kennis te testen. Voor de registratie van de oeverplanten is een speciale App ontwikkeld die 's middags werd gebruikt.

Na deze introductie en uitleg over de aanpak gaat een ieder naar buiten om de 24 indicatorplanten te zoeken. Jacqueline duikt vol enthousiasme een rietkraag in om de sloot-/waterkant te controleren of daar nog planten staan.

Jacqueline Henrot laat de verschillen tussen planten zien (© Richard Hijdra - www.rhi.nl)

Het is dus echt goed en actief kijken en niet vanaf een afstandje je mobiel bewerken. De bladeren van de Lisdodde, de Gele lis en de Grote egelskop (geen indicatorplant) lijken op het eerste gezicht veel op elkaar. Jacqueline weet precies de verschillen aan te wijzen waar je op moet letten. Er worden nog een aantal plan-

ten bekeken die qua blad lookalikes hebben en we leren hoe we de verschillen kunnen herkennen.

In groepjes gaan we aan de slag en proberen we de App uit. Een sloot moet minimaal 40 meter lang zijn en ongeveer dezelfde vegetatie hebben. Er wordt op vijf plaatsen, steeds met 10 meter ertussen naar de planten gezocht. In een stukje oever van 1 meter vanaf de slootkant en 2 meter breed noteer je alleen de indicatorplanten. Niet meer en niet minder. Er komen vanzelf vragen als “*Mag dat ene plantje dat net buiten het gebiedje valt ook meegeteld worden?*”. Nee, Jacqueline is onvervaardig.

Een fotograaf van BOL (Blik op Lisse) houdt ons op gepaste afstand in de gaten en is in de weer met fotocamera en een drone om deze middag in beeld en verslag vast te leggen. Zijn bijdrage kan je bekijken via deze link:

<https://youtu.be/qZm2cNDwais>

Natuurmomentje: “Vogels tellen bij zonsopkomst”

Door: Maud van der Veen

Deze Duinrel zijn we begonnen met de Bollenvogelexcursie. Daarom als afsluiter mijn natuurmomentje als vogelteller voor Sovon Vogelonderzoek Nederland. Ik tel al weer 4 jaar voor het Broedvogel Monitor Project (BMP) voor Sovon. En dat betekent vanaf eind februari tot eind juni minimaal 10 keer bij zonsopgang uit de veren en alle vogels, die broedgedrag vertonen, in kaart te brengen. Zie voor meer informatie: <https://www.sovon.nl/bmp>.

Waarom vind ik dat nu zo leuk? Dat is vooral de sfeer in de vroege ochtend. Het is nog net donker, het is stil en hier en daar begint er een vogel voorzichtig een geluidje te maken. Roodborstjes zijn vroeg, maar Merels kunnen er ook wat van. Een Bosuil doet zijn laatste rondje. Heel langzaam zie je wat vliegen en hoor je wat bewegen. Soms een brul van een hert, waar ik elke keer toch weer van schrik.

De zon komt langzaam op, je ziet allerlei horizontale lichtstrepen door het groen van het bos. En dan opeens wordt iedereen tegelijkertijd wakker. En dat betekent dat je heel veel vogelgeluiden door elkaar hoort. En probeer dan maar eens te identificeren wie waar zit en probeert een vrouwtje te versieren; want dat is waar vogeltellers naar op zoek zijn. Hoeveel broedgevallen zitten er in een specifiek

gebied en hoe is het verloop in de jaren. Je moet dus je oren als het ware op een steeltje zetten en rondom de locatie van de vogel proberen te vinden. In het vroege voorjaar kun je de vogels meestal nog wel zien, maar al snel worden de bladeren groter en is het veel luisterwerk.

Ik loop ook door de bollenvelden. Daar zie je de zon natuurlijk het mooist opkomen. Alles glinstert om je heen van de dauw. Hazen zitten rustig te eten in de grasranden. Eenden dobberen door de sloten. En bij de eerste stralen van de zon klimmen de Veldleeuweriken de lucht in om er hun jubelliedje te laten horen. Daar houden ze pas weer mee op als de zon ondergaat. Gele Kwikstaarten staan wat later op en laten een veel bescheidener tjilp-tjilpje horen. In de verte komen de eerste gemolken koeien de wei in en begroeten elkaar met hun geloei. Ook hier die specifieke natuurgeluiden in een verder nog stille wereld. Dat is, ondanks het vroege opstaan, toch echt één van mijn favoriete natuurmomentjes.

Waarnemingen 1 mei t/m 31 juli 2022

Door: Sarah Humphrey

Een wat beknopt overzicht van de afgelopen periode, het is vrij rustig geweest qua bijzonderheden. Toch zijn er een paar leuke soorten te melden: een overvliegende Grauwe Kiekendief in Noordwijkerhout, een zingende Iberische Tjiftjaf bij Huis te Warmond, een Kwak op een recreatiepark in Warmond en een roepende Kwartel in de polder Het Langeveld. Wij zwaaien de zomergasten uit en verwelkomen binnenkort onze trouwe wintergasten; wie weet wat het najaar ons brengt!

Een ♂ Pijlstaart is op 11 mei aanwezig op precies dezelfde plaats waar een jaar geleden ook een mannetje Pijlstaart verbleef: langs een sloot op de 1^e Poellaan in Lisse (AMO). Drie Zomertalingen vliegen op 25 mei over de Fagelsloot in de Zweterpolder te Noordwijkerhout. Het zijn twee ♂♂ die achtervolgd worden door een ♀ (RJA). Een Roerdomp vliegt op 1 mei in zuidelijke richting over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR, HVS). Op 5 juli vliegt er een exemplaar over de Sint Bavo in Noordwijkerhout (MWI). Verrassend is de waarneming van een Kwak op 12 juli op het terrein van Recreatiepark De Hoflee in Warmond (FKL). Een Ooievaar zit op 26 mei op de nestpaal in Park Rusthoff te Sassenheim (WNL). Zes vogels zijn op 15 juni aan het kleppen en zweven rond boven Warmond (WNL). Leuk is de waarneming van een Zwarte Ooievaar op 30 juli in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL). Een groep van vier Lepelaars vliegt op 4 mei over de Oude Vuilnisbelt in

Sassenheim (HVS). Tien vogels zijn op 15 juli ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (WNL). Een Casarca is op 14 mei ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL).

Casarca (Annelies Moolenaar)

Op 11 mei vliegt een Rode Wouw in zuidwestelijke richting over Klein Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (MWI). Een Wespendief is op 18 juli roepend te horen op de Sollassi bungalowpark in Noordwijkerhout (RJA). Op 13 juni vliegt een ♂ Blauwe Kiekendief in oostelijke richting over Sassenheim (EBO). Een ♂ Bruine Kiekendief vliegt op 10 juni over het centrum van Sassenheim (JWI). Op 12 juli is er een exemplaar roepend te horen op Landgoed Wassergeest in Lisse (WNL). Een Grauwe Kiekendief vliegt op 10 mei in noordelijke richting over bedrijventerrein Gravendam in Noordwijkerhout (CZU). Een paartje Haviken weet drie jongen groot te brengen op Landgoed Wassergeest, zij hadden hun nest in een bomenrij gemaakt. Het gekrijs van de jonge vogels is goed te horen (VWA). Een andere Havik vliegt op 8 juli over de Parklaan in Sassenheim (HVS). Op 2 mei zorgt een ♀ Sperwer voor grote paniek onder de volièrevogels, de plaatselijke Huismussen en de Huiszwaluwen van de lokale kolonie in de wijk Elsbroek te Hillegom. Na meerdere

pogingen een Huiszwaluw te grijpen, trekt de roofvogel echter onverrichter zake weer verder (TVH). Een Boomvalk vliegt op 28 mei over Landgoed Wassergeest (SHU). Op 2 juni is er een exemplaar jagend op Huiszwaluwen in Hillegom te zien (TVH). Op 4 juli vliegt er een exemplaar over de Oranjebuurt in Sassenheim (HVS). Op 14 mei zijn de drie jonge Slechtvalken van Leeuwenhorst in Noordwijkerhout geringd, het zijn twee mannetjes en een vrouwtje (VNN). Een waarnemer ziet op 8 juli twee vogels al vliegend bezig met prooioverdracht over de Parklaan te Sassenheim (HVS). Een Smelleken vliegt op 19 mei in zuidwestelijke richting over de Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (WNL).

De grootse groep Patrijzen van de afgelopen periode is er een van 15 vogels (2 adulten en 13 juvenielen) op 29 juni in de Hoogeveense Polder (WNL). Een aantal dagen eerder, op 24 juni, is er een groep van minstens 13 vogels ter plaatse in de Elsgeestepolder te Voorhout (WNL). Een roepende Kwartel is op 16 juni te horen in Polder Het Langeveld (RGE). Op 7 mei zijn er 32 Scholeksters foeragerend in de Hemmeerpolder te Warmond (WNL). Zes Kleine Plevieren lopen op 13 mei op een droog gevallen bollenveld in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Hier zijn op 13 mei ook 51 Kieviten, drie Bonte Strandlopers en een Kemphaan ter plaatse (WNL). Op 24 juni zijn er 31 foeragerende Grutto's ter plaatse in de Elsgeestepolder te Voorhout (WNL). Drie Groenpootruiters vliegen op 9 mei in noordelijke richting over de Parklaan in Sassenheim (HVS).

Twee Oeverlopers zijn op 12 mei aanwezig bij de Klinkenbergerplas (HVS). Een vogel is op 19 juli ter plaatse in de Elsgeestepolder te Voorhout (PSP). Een Witgat is op 3 juli te zien in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). Vier Bosruiters zijn op 13 mei ter plaatse in de Hoogeveense Polder (WNL). Van 2 juni tot en met 12 juli zijn er twee adulten, een tweede kalenderjaar en een juveniele Zwartkopmeeuw waar te nemen in de Elsgeestepolder (WNL). Hier zijn van 11 juni tot en met 10 juli een maximum van drie Dwergmeeuwen ter plaatse (WNL). Op 21 juni zijn er 34 Visdieven ter plaatse in de Elsgeestepolder (WNL). Apart is de waarneming op 17 juni van een Zwarte Stern, vliegend over de Postwijk in Sassenheim (WNL).

Een roepende Koekoek is op 3 mei te horen op Landgoed Wassergeest (WNL). Een vogel is op 15 mei ter plaatse in de Hellegatpolder te Sassenheim (JDR). Twee roepende Ransuilen zijn op 5 juli te horen in de Hoogeveense Polder (WNL). Een stuk of 50 Gierzwaluwen zijn op 19 juli ter plaatse in de omgeving van de Heemtuin in Hillegom (TVH). Leuk is de waarneming op 29 juli van een Ijsvogel op Landgoed Wassergeest, dit is een van de 'wenssoorten' van de groep die daar regelmatig inventariseert (PVE). Op 4 juli hoort een waarnemer een roepende Draaihals langs de Leidse Vaart ter hoogte van Halfweg (RJA). Op 6 mei zijn ongeveer 60

Boerenzwaluwen ter plaatse bij Oud Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). Tien bezette nesten met eieren van Huiszwaluwen zijn op 30 mei geteld in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (RJA). Een zingende Nachtegaal is op 2 mei te horen in de Hellegatpolder te Sassenheim (JDR). Een ♂ Zwarte Roodstaart is op 7 juni zingend te horen in De Engel te Lisse (JWI). Een maand later, op 6 juli, is de vogel nog steeds aanwezig (HVS). Op 14 juni is er een Gekraagde Roodstaart roepend te horen op Landgoed Wassergeest (WNL). Op 13 mei zijn drie Tapuiten aanwezig in de Elsgesteerpolder te Voorhout (EBO). Een ♂ Paapje is op 1 mei ter plaatse bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS, JDR, SHU). Een paartje Rietzangers met 4 uitgevlogen jongen is op 8 juni te zien bij de Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (JVD). Een Bosrietzanger zingt op 22 mei in de voortuin van een recreatiewoning op het Sollasi bungalowpark in Noordwijkerhout (RJA). Op 13 mei zingt er een Kleine Karekiet in de wijk Oosthout te Voorhout (WNL). Spotvogels zijn de afgelopen periode overal zingend te horen: o.a. op Landgoed Wassergeest, bij de Oosterduinsemeer, in het Keukenhofbos en in Sassenheim (VWA). Een Braamsluiper is op 1 mei ter plaatse in de wijk Elsbroek te Hillegom (PVE). Een zingende Tuinfluit is op 27 juni te horen in de Eendenkooi te Sassenheim (WNL). Op 6 mei lokt een zingende Iberische Tjiftjaf veel vogelaars naar het terrein van Huys te Warmont. Deze dwaalgast lijkt zeer sterk op de Tjiftjaf en is alleen te onderscheiden door zijn roep en zang (VWA). Een foeragerende groep van 14 Appelvinken is op 6 juni te zien in het Keukenhofbos (WNL). Een Kruisbek is op 22 mei kort ter plaatse in de Oranjebuurt te Sassenheim (JDR).

Met dank aan de waarnemers:

AMO	Annelies Moolenaar	PVE	Paul Venderbosch
CZU	Casper Zuyderduyn	RGE	Reinder Genuit
EBO	Erik Boekhoven	RJA	Rob Jansson
FKL	Fred Klootwijk	SHU	Sarah Humphrey
HVS	Hans van Stijn	TVH	Thomas van Haaster
JDR	Job de Ridder	VNVN	Vereniging voor Vogel- bescherming Noordwijk
JVD	Jelle van Dijk	VWA	Vele waarnemers
JWI	Jan Wierda	WNL	waarneming.nl
MWI	Maarten Wielstra		

Waarnemingen voor de periode 1 augustus t/m 30 november kunnen worden doorgegeven via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per e-mail: vogelsbollenstreek@gmail.com.

Gedicht "Biodiversiteit II"

Door: Paul Venderbosch

Biodiversiteit II

Sommige ganzen zijn groot
Sommigen zijn Canadees
Canadees en ook nog klein
Het blijft gewoon ganzenvlees

Sommige eekhoorns zijn rood
Sommigen gestreept Chinees
Zwart, Thais... te veel voor mijn
brein
Ik houd het bij Europees

Sommige muggen zijn snood
Een tijgermug is dat wat ik vrees
Hij mag mooi Aziatisch zijn
Hij brengt vira overzees

Soms hebben bomen een noot
Een vleugelnoot is wat ik lees
zal dan Kaukasisch zijn
En dus gewoon Europees

Maar de poolvos, hoe idioot...
is noords. Daarmee Europees
Niet pools. Hij zal arctisch zijn
En daarmee ook weer Chinees

Grote Canadese Gans (Paul Venderbosch)

Soms word ik dan een malloot
De esdoorn kan als ik dat lees
Noors, noords, wit of Tataars zijn
Voor mij te divers naar ik vrees

Soms krijg ik, hotemetoot
met een virus wat griep in mijn vlees
Geen Spaanse of een Mexicaanse lijn
Welke wel? Geen idee. Als ik maar
genees.

In mei 2021 schreef Paul Venderbosch ook al een gedicht over biodiversiteit. Dit gedicht verscheen in Duinrel nummer 2, 27ste jaargang, juni 2021

Activiteitenprogramma

Zaterdag 24 september 2022: Paddenstoelenexcursie op Elswout in Overveen

Elswout is een zeer fraai landgoed uit de 19^e eeuw. De grond is na de stichting van het landgoed zoveel mogelijk met rust gelaten, waardoor er een zeer rijke paddenstoelenwereld is ontstaan. Alfons Vaessen, onze gids, weet hier alles van en zal ons soorten laten zien die vrijwel uitsluitend op Elswout voorkomen. Wij vertrekken om 12.45 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven voor 22 september bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen €3,00 aan hun chauffeur.

Woensdag 19 oktober 2022: “Voor Leden Door Leden”-avond

De avond “Voor Leden Door Leden” is een goede gewoonte geworden. Vandaar dat de excursiecommissie deze avond weer op het programma heeft gezet. Ook nu rekenen we weer op enthousiaste leden die hun natuurbelevissen willen laten zien d.m.v. foto's, filmpjes of een boeiend verhaal. Er is gelegenheid voor vier presentaties van 20 minuten, tussendoor is er een pauze. Na afloop nog even napraten onder het genot van een drankje en een hapje. Wie neemt de uitdaging aan en laat de andere leden genieten van de natuur zoals zij die beleven? Opgeven voor 12 oktober bij Jan Plomp per e-mail janplomp2017@gmail.com of via tel. 0252-516545. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in 't Onderdak, J.P. Gouverneurlaan, 2171 ER, Sassenheim. Toegang is gratis.

Zaterdag 22 oktober 2022: Minicursus paddenstoelen

Natuurvereniging de Bollenstreek organiseert, met dank aan het Ger van Zanenfonds, wederom een Minicursus Paddenstoelen, en wel op zaterdag 22 oktober 2022 van 9.30 tot 15.30 uur. De cursus is bedoeld voor beginners, die graag iets meer willen leren over paddenstoelen. Hoe groeien ze, waar groeien ze en hoe breng je ze op naam. In de ochtend behandelen we de theorie, die we 's middags in het veld in de praktijk gaan brengen. De cursus wordt gegeven door Arie Dwarswaard en Agaat Mesman.

Het theoretisch deel van de cursus vindt plaats in 't Onderdak, J.P. Gouverneurslaan 40d, 2171 ER, Sassenheim. De excursie zal waarschijnlijk in het Keukenhofbosch plaatsvinden, Spekkelaan 18, 2161 GH, Lisse. Wij zorgen voor koffie en thee, voor de lunch moet iedereen zelf wat meenemen. Het maximum aantal deelnemers is 20. Tip: neem een loepje mee voor de details. U kunt zich opgeven voor deze cursus bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Graag ontvangen wij uw naam,

adres, telefoonnummer en e-mailadres. We nemen dan contact met u op en kunnen achteraf nog de aangetroffen soorten met u delen.

Zaterdag 12 november 2022: Najaarswandeling in Koningshof

Deze wandeling is bedoeld om gezellig te wandelen waarbij we onderweg aandacht besteden aan de dingen die we tegenkomen en gebruik maken van de kennis die in de groep aanwezig is. Een ieder kan op deze wijze een aandeel hebben in de excursie. De wandeling duurt ongeveer twee uur. We verzamelen om 9.00 uur bij gemeentehuis Lisse. U kunt zich tot 15 november opgeven bij Jan Plomp via tel. 0252-516545 of per e-mail janplomp2017@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen €2,00 aan hun chauffeur.

Woensdag 16 november 2022: Het belang van een groene tuin

In deze tijd van sterk opwarmend klimaat en teruglopende biodiversiteit wordt een groene tuin steeds belangrijker. Of minimaal een tuin waarbij het regenwater weer direct de grond in kan zakken. John van Velzen, die ook tuinambassadeur is, zal ons de nodige tips en trucs laten zien om uw tuin nog groener te maken. De lezing vindt plaats in 't Onderdak, J.P. Gouverneurslaan 40d, 2171 ER, Sassenheim en begint om 20.00 uur. Opgeven voor 14 november 2022 via e-mail: Secretaris@bollenstreek.knnv.nl of per tel: 06-11098194. Toegang is gratis.

Zaterdag 26 november 2022: Vogelexcursie op de Zuidpier van IJmuiden

De vogels trekken weer! Wij gaan daarom naar IJmuiden waar wij op de 3,5 km lange Zuidpier gaan genieten van de vogels die in deze periode van het jaar slechts korte tijd in ons land te zien zijn. Wij vertrekken vanaf het gemeentehuis in Lisse om 09.00 uur. Opgeven per e-mail bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com uiterlijk 24 november. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen hun chauffeur €5,00. Vergeet uw verrekijker niet en een warme jas op de vrijwel altijd winderige pier is meestal niet overbodig.

Woensdag 14 december 2022: De Archeologie van Rijnland

Het Rijnlandse heeft een lange en boeiende geologische en archeologische geschiedenis, die al meer dan 6000 jaar oud is. Voor WO II dachten archeologen dat het gebied niet bewoond was tot aan de Middeleeuwen, nu weten we wel beter. In de voordracht wordt een overzicht gegeven van de geschiedenis, mede aan de

hand van recent geologisch onderzoek naar de loop van de Oude Rijn, en de betekenis daarvan voor de bewoning en het gebruik van het gebied. De voordracht wordt gegeven door Bert van der Valk, geoloog en vrijwillig archeoloog bij Deltares/Werkgroep 's-Gravenhage. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in 't Onderdak, J.P. Gouverneurlaan, 2171 ER, Sassenheim. Toegang is gratis.

Zaterdag 7 januari 2023: Winterpannenkoekenwandeling in de AWD

In 2022 kon deze winterse wandeling in de Amsterdamse waterleidingduinen wegens de coronapandemie helaas niet doorgaan. De alternatieve Zomerpannenkoekenwandeling in juli was druk bezocht en vraagt om herhaling. Ook dit jaar zal Clarence Wever weer onze gids zijn. Na afloop van de wandeling (rond 12.00 uur) gaan wij in de Boshut van 't Panneland genieten van een heerlijke pannenkoek. De vereniging biedt u een drankje aan, de pannenkoek is voor eigen rekening. Vertrek om 09.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com uiterlijk 5 januari. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerijders betalen €2,00 aan hun chauffeur.

Zwartkopmeeuwen en Kokmeeuwen (Annelies Moolenaar)

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

28ste jaargang, december 2022

Bestuur voorzitter John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie de Duinrel Adrie van Dam, Annelies Moolenaar, Thomas van Haaster en Maud van der Veen
mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Duin- & Bollenstreek Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 41,50 over op NL32 INGB 00005 61947 t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Contributie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateurschap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet vóór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Thomas van Haaster
ontwerp logo Sarah Humphrey
foto's omslag Voorkant: "Girafje", Adrie van Dam
Achterkant: "Weidebeekjuffer", Annelies Moolenaar
Achterkant binnen: "Bliksem in boom", Otto Thomas

De volgende Duinrel verschijnt half maart 2023.
De sluitingsdatum voor de kopij is 15 februari 2023.
De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek, onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 28ste jaargang, nr. 4, december 2022

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	136
<i>Gallenexcursie in de Amsterdamse Waterleidingduinen</i>	137
<i>De vleermuizen op Wassergeest in de nazomer</i>	139
<i>Paddenstoelenexcursie in Elswout</i>	141
<i>Paddenstoelenwandeling Tespelduyn</i>	145
<i>Voor leden door leden</i>	147
<i>Minicursus Paddenstoelen</i>	151
<i>Minicursus Paddenstoelen – Impressie van een deelneemster</i>	153
<i>Najaarswandeling Landgoed Koningshof</i>	153
<i>Bijpraten over Wassergeest</i>	156
<i>Gi-Ga-Groen op school</i>	159
<i>Libellen in Overijssel</i>	162
<i>Natuurmomentje Bliksem</i>	165
<i>Gedicht: Dierlijk lief en leed</i>	171
<i>Activiteitenprogramma</i>	172

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Bij geval brengen alle ingezonden artikelen een bepaald sprookjessfeer met zich mee. Zo maken we kennis met Meidoornroosje en worden bij een vleermuisen-show wel meer dan zeven dwergen gezien. Op de mosheuvels van Elswout gaat het helemaal los met saprotrofe zwammen, tonderzwaarddoodskisten, elfenbankjes en een boleet die het gemunt heeft op de rood-met-witte-stippen-paddenstoel. En ja, duikt daar ook Sneeuwwitje op, tussen Bepoederde rupsendoders? Als dat maar goed gaat!

Op Tespelduyn werd Heksenboter gevonden. Op de voor-leden-door-leden-avond kwam iets voorbij over kabouters die een karig maal genoten. En ja: past het schoentje wel? Anders zakken de wadlopers weg in het slik, zonder van korstmossen voorziene brugleuningen.

Wat zijn sommige van onze leden toch actief in het geven van cursussen! Aan schoolkinderen werd bijvoorbeeld bijgebracht prinsheerlijk kikkers te bewonderen. En zo werd er bij de Minicursus Paddenstoelen geleerd: *spiegeltje, spiegeltje op het zand, zitten er buisjes aan de onderkant?*

U kunt lezen over een onopvallende poort die toegang geeft tot Koningshof: waar zich een wonderschone wereld openbaart, en het krioelt van hoefsporen van mysterieuze dieren. Kersenbonbons voor het oprapen in Wassergeest – restanten van een snoephuisje?

De Duinrel houdt het spannend, want dan volgt er een verhaal over leergierige kinderen die door een bos rondlopen. En of zij er ooit weer uitkwamen is natuurlijk een cliffhanger. Menig juf zal nooit meer rustig slapen na dit avontuur.

Bij een toverwereld horen vanzelfsprekend slangen op het pad. Ook daar wordt over verhaald, en huiver bij de beschrijving hoe door bliksem verhitte olie als uit een kookpot stomend uit een boom ontsnapt. Tenslotte een poëtische bijdrage over de Wolf, die, Roodkapje voorbij, de mens nog altijd angst inboezemt.

Fantasie? Nee, wie zijn/haar ogen opent in de natuur komt dit alles gewoon tegen. Wat is het toch een feest om je te laten betoveren door al die schoonheid. Het ontbreekt echter aan ezels die munten poepen, dus de contributie moet wel zelf worden voldaan. Check de bijlage daarover!

De redactie, en het bestuur van de KNNV De Bollenstreek wensen u fijne Kerstdagen, en een wonderschoon 2023!

Gallenexcursie in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Door: Maud van der Veen

Zaterdag 27 augustus verzamelden zes deelnemers zich bij de Oase van de Amsterdamse Waterleidingduinen voor de Gallenexcursie onder leiding van Marja Koning van KNNV Haarlem. Ja, je moet ervan houden. Maar als je leert de blaadjes van bomen regelmatig om te draaien, gaater een hele nieuwe wereld voor je open. Elke boom heeft zijn eigen collectie gallen. De Eik heeft er zeker 40, maar sommige bronnen spreken zelfs van 80 verschillende soorten.

Wat zijn gallen eigenlijk? Om het eenvoudig te houden citeer ik hier Wikipedia ([https://nl.wikipedia.org/wiki/Gal_\(plantkunde\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Gal_(plantkunde))). "Een (planten-) gal is een woerking van een plant, ontstaan door een parasiet of symbiont, meestal een insect (een galwesp, galmug, gewone vijgenwesp, vlieg, bladluis of galmijt) dat zijn eieren in de plant legt. De gal, waarvan de vorm specifiek is voor een bepaalde parasiet, dient als behuizing en voedsel voor de larve." Marja liet zien dat de larve al een gaatje in de gal maakt, zodat de mug er later uit kan komen. Of zoals Jan Plomp het verwoordde: "Een gal is eigenlijk de kraamkamer van een insect"

Na een korte introductie gingen we los. Eerst maar eens de Eiken onder de loep genomen. We vonden Knoppergalwesp. Op een volgende Eik vonden we Lensgalwesp, die eruit ziet als een kleine bolling met sterharen, en Plaatjesgalwesp, die eruit ziet als een hol kuiltje. Verder nog een Oestergalwesp en de Gordelgalwesp. Allemaal net iets anders gevormd. En ten slotte vonden we de Ananasgalwesp, die inderdaad aan een Ananas doet denken. Marja liet ons ook nog een exemplaar van de Ramshoornagalwesp uit een doosje zien, omdat die nog erg zeldzaam is. We vonden hem dan ook niet tijdens de excursie.

Op een Beuk vonden we gallen van de Beukenhaargalmug (kleine pluizige gelige bolletjes) en van de Beukengalmug (spitse groenige en later rode bolletjes). En op de blaadjes van de Vogelkers zaten de gallen van de Pruimenhoortjesmijt. Ze vormen kleine bolletjes op een steeltje en zijn groen en rood.

Ondertussen zie je op de stammen en takken van al die bomen ook andere kleine beestjes zitten. Zoals de Sigaarzakdrager, een nachtvlinder. De rupsen maken ter bescherming zelf een gladde zak van boomschors. Je moet dus goed kijken. Onder de schors vonden we heel veel Pissebedden. Die werden vroeger gekookt en aan kinderen gegeven tegen het bedplassen. Ook zagen we nog de rups van een Witvlakvlinder, die zich stillietjes op een blad had genesteld. En dan al die kleine Min-eermotjes, die op de stam geplakt zitten. Haast niet te determineren. Een Kogel-

spin keek belangstellend toe of er iemand in zijn web wilde komen. En zo waar stiltejes op een blad de Snuitkeverschilddwants.

Elzenvlag en Ananasgal (Adrie van Dam)

Maar we waren voor de gallen gekomen, dus toch maar weer blaadjes omkeren. Op de Esdoorn zat de Esdoornknobbelmijt. Op de Els spotte we al snel de Elzenvlag en de Elzenviltmijt. En op een Meidoorn moest toch echt de Meidoornrozetgal te vinden zijn. Vele meidoorns later vonden we er gelukkig toch een paar. Een rommelige blaadjeskluwen, ook wel een Meidoornroosje genoemd, aan het einde van een takje. Niet te missen als je weet wat je zoekt. Tja ...

Aan de waterkant was het ondertussen een komen en gaan van waterjuffers en waterbeestjes. Houtpantserjuffers hingen loom aan de kleine takjes, net een glinsterend koperdraadje. Heidelibellen vlogen langs de oevers. Watersnuffels en Lantaarntjes hingen in het riet. Schaatsenrijders snelden over het water. En in het water zagen we lange groene slierten drijven. Dat bleek de wortelrozet van het Pijlkruid te zijn.

Als we bijna bij de parkeerplaats zijn, zien we op het blad van een Iep de Iepen-zigbladwespe die, zoals de naam al zegt, een zigzaggend spoor in de bladeren had achtergelaten. De Iepen-zigbladwespe is ook nog niet zolang bekend in Nederland en een nieuwe exoot.

De vleermuizen op Wassergeest in de nazomer

Door: Cees Timmermans

Deze zomer waren de vleermuizen er ook op Wassergeest, maar om ze in een excursie te horen en zien moet je dan wel erg laat op stap. Om onze nachtrust niet teveel te verstoren hebben we daarom besloten om in september nog een excursie daarvoor te plannen. Drie september werd de geplande datum met als reserverdatum 10 september. Mede dankzij een aankondiging in de lokale pers, liep de aanmelding als een tierelier. Voor 3 september waren er al snel meer aanmeldingen dan er in de prachtige tribune-hal van Arjan Vergunst passen. De reserverdatum van 10 september werd daarom maar meteen ingezet als tweede excursieavond en ook die avond was flink ingetekend.

Vleermuizen excursie (Sarah Humphrey)

De aanvang van de excursie was gepland rond de zonsondergang. Voordat de vleermuizenshow zou beginnen, was er nog even tijd en licht, om aan de hand van wat foto's en informatiebladen te laten zien wat vleermuizen zijn en hoe ze leven. Voor veel deelnemers kwam er aardig wat nieuwe informatie aangewaaid over de

bouw van een vleermuis, over hun voedsel, over de jachttechnieken van verschillende soorten en over het leven van deze dieren in zomer en winter.

Als show lieten daarna de Rosse Vleermuizen, die hun slaappleatsen in de boomholtes in het Keukenhofbos hebben, hun jachttechniek zien. Met meerderen tegelijk vlogen ze voor onze 'tribune' langs. Door de batdetector konden we ze van een meter of 20 horen aankomen. Dan heb je net de tijd om ze ook in beeld te krijgen. Een batdetector 'vertaalt' als het ware het ultrasonegeluid dat deze dieren uitzenden (20 Khz) naar een geluid met een frequentie die wij mensen goed kunnen horen. De vleermuizen vangen met hun oren zelf het ultrasonegeluid op dat weerkaatst wordt door objecten. Dat zijn bijvoorbeeld de insecten die in de lucht vliegen. Zo kan de vleermuis die insecten in zijn bek vangen en vliegen ze zelf in het donker nergens tegenaan.

Vleermuis (Cees Timmermans)

Toen de vroeg vliegende Rosse Vleermuizen het voor gezien hielden, hebben we ons verplaatst naar een plek verderop op het erf van Arjan. Waar de dieren liepen waren ook de muggen en daar troffen we de gewone Dwergvleermuizen. Deze dieren zijn overal rond onze huizen te vinden. Overdag verblijven ze vaak in spouwmuren van huizen. Je kunt ze daarom overal in onze omgeving zien vliegen in de avond en nacht. Alleen een batdetector maakt het mogelijk om ze te horen en daardoor ook makkelijker om ze te zien.

Als laatste zijn we nog even naar de weg gelopen, omdat daar lantaarnpalen staan met sterke lampen. Wat later op de avond verzamelen zich op zulke punten vaak grote insecten en die vormen een prima prooi voor de Laatvliegers, een tweede grote vleermuis, ongeveer ter grote van een spreeuw. Helaas, vanavond hadden ze kennelijk een ander jachtterrein gekozen. Wij moesten het deze avond doen met de Rosse Vleermuizen en de Dwergvleermuizen.

Op 10 september was er weer een flinke groep geïnteresseerden voor de vleermuisshow. Deze avond waren er vooral ook veel kinderen in de groep. De informatie vooraf werd daar dan ook wat meer op afgestemd. Ze hadden zelf ook opvallend veel vragen, wat het tot een levendige informatieronde maakte. Het programma met de Rosse Vleermuis was deze avond fraai en daarna lieten ook de Dwergvleermuizen zich horen en zien. Een wandelingetje naar de straat voor de Laatvliegers bood de kinderen de ook wel noodzakelijke lichaamsbeweging. Alles bij elkaar was het deze avond een enthousiaste verkenning van het leven van de vleermuizen waarbij er gelukkig ook een aantal zichzelf lieten zien en horen.

Paddenstoelenexcursie in Elswout

Door: Joop Kortselius

De zomer van 2022 was een van de warmste, zonnigste en droogste zomers sinds 1901. Ook in september is het nog warm en zonnig, maar het is niet langer droog. We hebben afgesproken op 24 september en het is lekker weer. Er is voldoende regen gevallen om ons op een mooie paddenstoelenexcursie te verheugen. Op de parkeerplaats zien we de eerste paddenstoelen. Op de voet van een eik staat een Biefstukzwam. En in het gras groeien Mycena's, Gestreept nestzwammetje, Eikenbladzwammetje en Oranjegeel trechtertje. De laatste twee soorten zullen we op Elswout nog vaker tegenkomen. Maar Biefstukzwam en Gestreept nestzwammetje zien we alleen hier. Onderweg naar het poortgebouw wordt de Toefige labryntzwam gemeld. De 16 deelnemers verzamelen zich bij de ingang rond Alfons Vaessen, onze gids, ervaren mycoloog en kenner van Elswout. We zijn niet de enige bezoekers, het is er best druk, er is zelfs een bruidspaar met fotograaf.

Van oorsprong is Elswout geen middeleeuws kasteel, maar is het gebouwd als Moulins hofstede, vanaf 1633. In die tijd was Carl du Moulin een van de belangrijkste Rusland-handelaren van de Republiek. Hij liet bij Overveen een buitenplaats bouwen in de stijl van het Hollands classicisme. Hij kreeg ook vergunning om de

oorspronkelijke duinen te ontzanden. Na de verkoop in 1654 is het landgoed meerdere keren van eigenaar gewisseld. De ontzanding ging nog vele jaren door. Over de latere naam Elswout kon ik niets vinden, maar het ligt voor de hand dat het gebied vernatte en zo geschikt werd voor elzenbos. De huidige inrichting kreeg Elswout in de 19^e eeuw. Sindsdien is de bodem zoveel mogelijk met rust gelaten, waardoor er een zeer rijke paddenstoelenwereld is ontstaan. Alfons Vaessen, onze gids, bestudeert hier de mycoflora al vele jaren en zal ons soorten laten zien die vrijwel uitsluitend op Elswout voorkomen.

Door het poortgebouw betreden we de oude beukenlaan. Dat biedt Alfons de gelegenheid enkele paddenstoelen aan te wijzen die op of onder beuken groeien. De Beukwortelzwam groeit op een dikke wortel van de beuk. Hij is gemakkelijk herkenbaar aan de glanzende, rimpelig geplooide hoed en de langesteel. Een beuk verder zien we Echte tonderzwammen, grote houtige paddenstoelen die tot hoog aan de stam groeien. Veel paddenstoelen zijn de opruimers in het bos, hier zijn de Beukwortelzwam en de Echte tonderzwam daar voorbeelden van. Met andere woorden: deze opruimers leven saprotroof, van sapos = verrot en van trophein = voeden. Is dat schadelijk voor de boom? Vaak wel: de beuk met de Echte tonderzwam is al half ingestort door deze schadelijke parasiet. Maar aan de beuk met de Beukwortelzwam is nog geen schade te zien; deze paddenstoel leeft wel saprotroof maar is slechts een beetje parasiet. Alfons vertelt dat er tegenwoordig van de Echte tonderzwammen ook doodskisten worden gemaakt, speciaal voor toepassing op natuurbegraafplaatsen.

Op de grond onder de beuken staan Eikenbladzwammetjes. Ze groeien op afgeval- len blad van eik en beuk, niet op het vers gevallen blad maar op dat van vorig jaar. Ze leven wel saprotroof maar zijn geen parasiet. Er staan ook amanieten op de grond, hier de Groene knolamaniet en de Panteramaniet. Ze leven samen met de beuk tot wederzijds voordeel (symbiose). Het uitgebreide netwerk van schimmel- draden geeft water en opgenomen mineralen aan de haarwortels en krijgt foto- synthese-producten van de boom. Er staan er nog meer die in symbiose met bo- men leven: Zonnerussula's, Vliegenschwammen en Blauwvlekkende fluweelboleten. De fluweelboleten zijn even een puzzeltje, totdat door druk op de buisjes blauwe vlekken ontstaan. De symbiose tussen schimmels en planten noemen we mycor- rhiza, denk aan mycor = schimmel en rhiza = wortel. Extra aandacht schenkt Alfons aan een klein boleetje, de Peperboleet. Boleten krijgen hun voeding via de wortels van bomen, maar niet deze rakker. Het mycelium van de Peperboleet maakt contact met het mycelium van de Vliegenschwam en onttrekt daar zijn voeding aan. Ook hier groeien beide soorten niet ver van elkaar. Voordat de echte peper in ons land

kwam werd de Peperboleet gedroogd en gemalen en in gerechten verwerkt. Wie wil mag proeven, even op het puntje van de tong. Hij smaakt peperig scherp maar niet zo scherp als de Zonnerussula. Veel animo om te proeven is er niet.

Blauwvlekkende fluweelboleet en Peperboleet (Michel Langeveld)

Dan gaat Alfons even een paar eeuwen terug in de tijd. Ooit behoorde dit gebied bij de duinen. Het duinzand werd gewonnen voor de uitbreiding van Amsterdam. Daardoor ligt het lager dan het aangrenzende duingebied. Van Koningshof naar Elswout is slechts 1 km, maar het hoogteverschil is liefst 26 m. Daardoor stroomt er ondergronds water uit de duinen naar Elswout. Dat kwelwater voert extra kalk aan, waar sommige planten en bijzondere paddenstoelen juist van houden. Zo groeien hier soorten die vrijwel uitsluitend op Elswout voorkomen.

We verlaten het pad en lopen over een speelweide. Daar zien we heel andere paddenstoelen, geen mycorrhiza-vormers maar alleen saprotrofe soorten, zoals Plooirokje, Oranjegeel trechtertje, Grijsbruine grasmycena en Kleinsporige trechterzwam. Er staat ook een groepje spierwitte fragiele paddenstoeltjes die sprekend lijken op de Sneeuw witte mycena (niet bevestigd, Alfons meent dat ze eerst microscopisch onderzocht moeten worden).

Dan volgen we een pad langs een beboste helling. Een paar witte kromme staafjes, die uitsteken tussen de bladeren, blijken te groeien op de pop van een vlieg. Het zijn Bepoederde rupsendoders. Een kleine mycena met een oranje hoedje van ongeveer 5 mm op een heel dun geel steeltje heet Oranje dwergmycena. Alfons weet over veel soorten wel iets bijzonders te vertellen. Over de Langsteel franje-hoed, waarvan DNA-onderzoek suggereert dat het eigenlijk een inktzwam is. Over

de Esdoornvlekkenzwam waarvan een vondst in Teylers Museum ligt, maar als fossiel van ongeveer 20 miljoen jaar geleden. Van de Stinkparasol, een kleine parasolzwam die onaangenaam ruikt en bovendien dodelijk giftig is. Onder een beuk hurkt hij neer bij een paar baby-paddenstoeltjes waar wij niets van kunnen maken. Alfons kent deze groeiplaats al jaren en weet dat dit Violetbruine gordijnzwammen zijn, een van de zeldzame soorten. Over een paar weken zal de violette kleur beter zichtbaar worden, daarna verkleurt hij naar bruin.

We vinden nog Gekraagde aardsterren en Plooiervoetstufzwammen, dat zijn buikzwammen waarbij de sporen niet op plaatjes of in buisjes of in gaatjes groeien, maar binnen in de paddenstoel.

Op een stronk groeit een Dakloze huiszwam, anders dan de Echte huiszwam die vaak binnen in gebouwen leeft, groeit deze zo maar zonder dak boven zijn hoofd in de buitenlucht. We zien meer houtzwammen met gaatjes: Gele korstzwam, Witte bultzwam, Elfenbankje, Franjeporiezwam, Zadelzwam, Grijs buisjeszwam, Reuzenzwam.

Langsteelfranjehoed en Kersrode boleet (Michel Langeveld)

De “kers op de taart” is vandaag de Kersrode boleet (niet verwarren met de Rode boleet). Het is de zeldzaamste paddenstoel die we vandaag zien. Verspreidingsatlas.nl meldt de Kersrode boleet vanaf 1990 in slechts 26 atlasblokken, waarvan slechts 2 in de binnenduinen. De meeste waarnemingen zijn in het rivierengebied. Alfons ziet een overeenkomst tussen het voorkomen op de (licht) kalkrijke bodem langs de rivieren en de kalkrijke kwel uit de nabijgelegen duinen. Hij kent deze vaste groeiplaats onder een beuk. We zien een nu nog jong exemplaar. De hoedhuid is gebarsten, waarschijnlijk door de eerdere droogte. We bewonderen de

heldergele kleur. Het kersrood is nu nog niet te zien. Zonder onze excursieleider zouden we deze opvallende boleet geen naam hebben kunnen geven. Dat geldt ook voor meer paddenstoelen. Terug bij het poortgebouw wordt Alfons heel erg bedankt voor de fijne en leerzame excursie.

Paddenstoelenwandeling Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

Vier keer per jaar organiseert KNNV Bollenstreek een wandeling op Landgoed en Golfbaan Tespelduyn. Op 15 oktober was het tijd voor de paddenstoelen. Een beetje regenachtig weer hoort wel bij een paddenstoelenwandeling. Liefst natuurlijk enige dagen voordat de wandeling start, zodat de paddenstoelen er zin in hebben. Nou dat lukte mooi dit jaar. Tijdens de wandeling slechts een klein beetje regen en in de dagen voor 15 oktober voldoende om te zorgen dat de grond lekker nat was en er veel te zien was. Met ongeveer 30 deelnemers trokken we erop uit na een korte introductie door Arie Dwarswaard.

Instructie en uitleg (Maud van der Veen)

Er was veel te zien, zoals we de vorige dag al hadden gemerkt, toen we gingen voorlopen. En het leuke is, dat we eigenlijk alleen maar rond het restaurant, de parkeerplaats, de driving range, de parkholes en hole 7 hebben gezocht. We vonden daar alleen al zo'n 70 verschillende soorten. Genoeg om de deelnemers te overvoeren. We liepen in twee groepen het terrein door en kregen steeds uitleg

over de verschillende paddenstoelen, die we tegen kwamen, dankzij de deelnemende kenners, die ook graag op Tespelduyn komen kijken. Hoe voelt de paddenstoel, hoe ziet de onderkant eruit, waar groeit hij?

Leuke anekdotes en weetjes gingen de groep door. Zoals bijvoorbeeld over de Heksenboter, die we tegen kwamen. Zijn dat ook paddenstoelen? Vroeger wel, maar met nieuwe DNA technieken blijken ze toch wat anders in elkaar te zitten. We rekenen ze nu tot de wereld van de slijmzwammen. Ze kruipen over dood hout en zien er met hun opvallende kleuren prachtig uit. En hoe ruik je aan een paddenstoel? Niet diep ademhalen, want dan krijg je alle sporen in je neus. Dicht onder je neus houden en dan er zachtjes overheen ademen. En hoe kijk je nu door zo'n loepje? Loepje dicht bij je oog houden en paddenstoelen bewegen tot je hem scherp hebt. Alles werd netjes uitgetprobeerd. Het werd een interactieve wandeling.

Op de parkeerplaats vonden we natuurlijk weer de Weidekringzwam, die prachtige heksenkringen vormde. Onder de Elzen langs de parkeerplaats was de Elzen krulzoom aanwezig. Onder de Dennen bij de driving range zagen we veel Koeienboleten, maar ook leuke Witte Kluifzwammen. Onder de Dennen stonden nog een Smakelijke melkzwam, een Bruine ringboleet en enkele Taailingen. En tussen het houtschors vonden we nog een fraaie Bekerzwam.

Dooiergele mestzwam en Mycena's (Michel Langeveld)

Op hof 7 stonden de Dooiergele mestzwammetjes weer overal in het gras, hier en daar afgewisseld met de Zwartwordende wasplaten. Maar ook de Plooirokjes hadden het naar hun zin in het gras. Het blijft toch echt bijzonder. Driekleinen ... op een rij in die grote grasvlakten.

Eikenbloedzwam, Spechtinktzwam (Michel Langeveld)

Langs de rand van hole 6 stonden veel Anijschampignons, die echt naar anijs ruiken. En in het bos naast parkhole 2 groeiden tussen de oude takken verschillende russula's, zoals de Regenboogrussula, de Grofplaatrussula en de Scherpe kamrussula. Op de diverse takkenrillen was ook veel te vinden, zoals de Eikenbloedzwam, Kaaszwam, Paarse korstzwam, Vals judasoor en de Gele trilzwam. Op de grond vonden we onder andere het Gestreept nestzwammetje, Geweizwammetjes, Hazenpootjes, Melksteelmycena, Sombere Honingzwam, Groene knolamaniet en natuurlijk de Spechtinktzwam, die het elk jaar beter lijkt te doen. Met al die regen van de laatste tijd was het echt een mooi paddenstoelenjaar.

Voor leden door leden

Door: Maud van der Veen

19 oktober hadden we weer een gezellig avond georganiseerd onder het bekende thema: Voor leden Door leden. De eerste binnen bijeenkomst sinds lange tijd. Een echte traditie. We zaten voor de eerste keer in 't Onderdak in Sassenheim, omdat de Klister gesloten is. Dat was wel even wennen. Veel tafels en stoelen, maar ook veel belangstellenden. Met z'n dertigen leek het zaaltje toch wel wat klein. We moeten nog even oefenen.

Er waren vier prachtige presentaties.

Koninginnepage (Pel van Hattum)

Pel van Hattum had uit de foto's van Frans van der Hulst, Jan Plomp, Jos van Schie, Paul Venderbosch, Pel van Hattum en Thomas van Haaster allemaal foto's verzameld over een onderwerp dat met een K begon. De titel was dan ook KKKKKKKK-KKKKKKKKK. De serie begon met het Kaasjeskruidkoppje en eindigde met het Kwarts. Het was een reis door heel Europa, van IJsland tot de Extremadura, van Hongarije en Bulgarije tot Norg. Vlinders, vogels en planten, dieren, alles passeerden de revue. Maar ook Kabouters, Karig maal, Kerk, Kijkhut en Kleurrijk.

Wadlopen (Jan Plomp)

Jan Plomp gaf ons vervolgens een inkijkje in het wadlopen. Vooral zijn schaakvrienden worden vaak uitgenodigd mee te gaan. Voor sommige een ware beproeving, maar voor Jan altijd een genot. Die enorme ruimte, weidsheid en stilte. Het slik is berucht en breekt veel deelnemers op. Verkeerde schoenen mee is een ramp. Van het pad afwijken, levert meestal grote problemen op. Maar uiteindelijk weet de gids iedereen veilig thuis te brengen.

Het bewaarde land (Arie van der Lans)

Daarna kwam Arie van der Lans met een presentatie over Het Bewaarde Land. Dat is een scholenproject in Meijndel, waar kinderen tussen 8 en 10 jaar uit verschillende scholen in de regio Den Haag drie dagen van 9 tot 15 uur van alles over de natuur wordt geleerd. Ze leren onder andere op elkaar te vertrouwen, hun zintuigen te gebruiken, goed om je heen te kijken, kikkers te bewonderen, slakken over je hand te laten kruipen, in bomen te slapen en soep te maken van allerlei planten, die ze zelf hebben gezocht. Een indrukwekkend vrijwilligersproject dat vast een onuitwisbare indruk bij de kinderen achter laat.

Jan en Riek Bischoff Tulleken sloten de serie af met Mossen & Korstmossen, die zij op verschillende plekken in Europa hebben gefotografeerd.

Jan en Riek brengen in hun vakanties vaak een paar uur op eenzelfde plek door, zoals bijvoorbeeld een oude brugleuning of een stalen hek om alle verschillende mossen in kaart te brengen. Maar ook in de bergen is er van alles te vinden. Als ze thuis komen wordt er vervolgens wekenlang gewerkt om alles op naam te brengen. Al die mossen leveren prachtig gedetailleerde plaatjes op, die vaak een landschap op zich zijn.

Jan BT aan het werk (Riek Bischoff Tulleken)

Kercitroenkorst en Zonnetjesschildmos (Jan en Riek Bischoff Tulleken)

Minicursus Paddenstoelen

Door: Maud van der Veen

Nadat Agaat Mesman, Arie Dwarswaard en ik vorig jaar onze eerste Minicursus paddenstoelen hadden georganiseerd, durfden we het dit jaar aan nogmaals een minicursus te organiseren. Met de steun van het Ger van Zanenfonds konden we dit keer ons cursusmateriaal laten drukken, waardoor we de deelnemers van wat meer tastbare informatie konden voorzien.

Na de publicatie van de cursus in juli op de website begonnen de eerste aanmeldingen al snel binnen te lopen. Uiteindelijk hadden we zelfs een wachtlijst, omdat we 24 deelnemers echt wel het maximum vonden. Toen we naar de uiteindelijke deelnemerslijst keken bleek niemand lid of donateur van KNNV Bollenstreek te zijn. We hadden een nieuwe doelgroep bereikt.

Nadat we onze presentaties van vorig jaar bijgewerkt hadden, liepen we vrijdag 21 oktober nog een voorrondje om te kijken of er wel voldoende paddenstoelen te vinden waren in het Keukenhofbos. Na een uurtje kwamen we met een lijst van zestig verschillende paddenstoelen terug. Ja, er was genoeg te vinden. Vooral het Gewone vuurzwammetje en de Gele knotszwam waren echte eyecatchers.

Gewone vuurzwam en Gele knotszwam (Maud van der Veen)

Zaterdagochtend 22 oktober meldden de deelnemers zich al om 9.30 uur in 't Onderdak. Arie had zijn presentatie "Een eerste kennismaking met de een moeilij-

ke, maar ook mooie wereld” genoemd. Arie vertelde eerst het een en ander over de historie van onze kennis van paddenstoelen. Waar in eerdere eeuwen de paddenstoel iets was wat je beter kon vermijden, begon vanaf de zestiende eeuw er meer belangstelling voor te ontstaan. Langzamerhand werd duidelijk hoe de paddenstoel kon groeien, dat de “boom” eigenlijk onder de grond lagen dat de paddenstoel de vrucht was.

Na de verschillende onderdelen van de paddenstoel uitgelegd te hebben, begonnen we met een eenvoudige determinatietabel voor de beginners onder het mom: determineren kun je leren. Kijk naar de steel, zijn er plaatjes of gaatjes, is er een ring, welke kleur hebben de sporen en hoe zijn ze aangehecht. En ten slotte kijk om je heen, waar groeit de paddenstoel? Hoewel we het eenvoudig probeerden te houden, is het voor de niet-kenners toch altijd weer (te) veel informatie. Dus Agaat herhaalde de kenmerken nogmaals op een andere manier onder het motto: oefening baart kunst.

Gewapend met spiegeltjes en camera’s togen we naar het Keukenhofbos. En ja, daar vonden we dus heel veel verschillende soorten, waarbij veel determinatiekenmerken mooi geoefend konden worden. Plaatjes of gaatjes? Breed of smal aangehecht? Waar staat de paddenstoel onder? Er werden veel foto’s gemaakt en namen opgezocht. En nu maar afwachten of al die informatie bij een volgende wandeling gebruikt kan worden. In ieder geval gingen de meeste deelnemers verzadigd met heel veel informatie moe en tevreden naar huis.

Fotograferen om te leren (Maud van der Veen)

Minicursus Paddenstoelen – Impressie van een deelnemer

Door: Anneke

Aangekomen in het 't Onderdak, waar de minicursus Paddenstoelen werd gehouden, bleek het klaslokaal al bijna vol te zitten! En er kwamen nog meer mensen bij. De belangstelling voor deze minicursus was dus zeer groot.

De inleiding door Arie, de paddenstoelendeskundige was al heel informatief. Ik had er eigenlijk nooit bij stilgestaan dat paddenstoelen een vrucht zijn en dat paddenstoelen deel uitmaken van een groot netwerk onder de grond en in symbiose leven met de bomen in het bos. De theorieles werd ondersteund door dia's en het was heel fijn dat we ook sheets meekregen om alles nog eens na te lezen.

Na de lunchpauze gingen we naar het Keukenhofbos. Het was deze dag prachtig herfstweer en dat was boffen. Verrassend dat er zo veel verschillende soorten paddenstoelen te vinden waren in zo'n klein stukje van het bos!

Het was een leerzame dag, maar alles onthouden wat we vandaag gehoord en gezien hebben is heel moeilijk.

Maud, Agaat en Arie, hartelijk dank voor de organisatie van deze cursus.

Najaarswandeling Landgoed Koningshof

Door: Sjef Leermakers

Zaterdag 12 november bezochten we landgoed Koningshof, een van de vele buitens in dit oude duingebied. Het landgoed ligt dicht bij het bekende Elswout en is toegankelijk via een onopvallende poort, waar je ongemerkt zo voorbij zou kunnen rijden. Het gebied stamt als landgoed uit einde 19^e eeuw en is nu eigendom van Natuurmonumenten.

We waren met slechts vijf deelnemers. Dat kwam zo: Jan Plomp had deze wandeling geannonceerd, maar moest op het laatst afzeggen door familieomstandigheden. Dat afzeggen deed hij allereerst via facebook, maar omdat niet iedereen daarvan een account heeft stuurde hij ook een e-mail naar de vijf deelnemers die geen facebook hebben. Vervolgens besloot Cees Timmermans Jan's taak over te nemen, maar omdat Cees zo'n facebook-vrije vogel is, meldde hij dat enkel via een e-mail bericht aan de vijf e-mail deelnemers en de facebook-deelnemers werden daardoor gemist. Misschien een punt van aandacht bij een volgende soortgelijke gebeurtenis.

Hoe dan ook, Cees leidde de excursie en dat deed hij voortreffelijk. Bijkomend voordeel is dat Cees hier regelmatig komt. Hij heeft als vrijwilliger de taak bij tijd en wijle de afraasting te repareren die door de Damherten worden vernield. En zo kon Cees ons allerlei interessante feiten geven en kreeg onze nationale taalvirtuoes weer eens gelijk: 'elk nadeel heb....'

In het park bevindt zich het oudste huis uit de streek - een boerderij met twee kappen - dat daarmee een nationaal monument is. Het grote landhuis waar de eigenaar woont, is gebouwd in Engelse stijl met torentjes, schoorstenen en uitbouwen.

Koningshof (Sjef Leermakers)

Ervoor ligt een tuin die ontworpen is door Springer, een bekende tuinarchitect. Ook is er een vrij grote groentetuin. Het meest bijzonder vond ik de bunker als veilige opslagplaats vol met oude films (celluloid). Deze behoorde bij het filmmuseum dat jarenlang in een belendend pand was gehuisvest. De bunker is toegankelijk gemaakt voor vleermuizen en er wordt een constante temperatuur en vochtigheid gehandhaafd, zodat de oude films goed bewaard worden.

Maar we kwamen natuurlijk ook voor de natuur. Ook op dat punt viel er van alles te beleven en we zagen veel zwammen, mossen en korstmossen. Er openbaarde zich een wonderschone wereld, althans voor mij, met bijzondere waarnemingen zoals het uitgebloeide Trosglidkruid. Je ziet enkel nog de zaaddoosjes die paars-gewijs aan een iel stengeltje bungelen. Het is een plantje dat oorspronkelijk uit het oostelijk Middellandse zeegebied komt en in Nederland vooral te vinden is in het oosten van het land. En nu dus ook hier op Koningshof.

Daarnaast vonden we Porseleinzwam, Parasolzwam, Muizenootje (die groeit enkel op dennenkegels), Dennenvlamhoed en natuurlijk heel veel Tonderzwammen, zowel zwarte (dood), als witte (vitaal) exemplaren. Wat de vogels betreft zagen en hoorden we: Roodborst, Pimpelmees, Staartmees en een groepje Goudhaantjes.

Porseleinzwam (Maud van der Veen)

We maakten tot slot nog kennis met een paar langs sukkelende Koniksparden en we bezochten de drinkplaats, waar het krioelde van de hoefsporen. Het moet daar tegen de avond erg gezellig zijn met al die Damherten, Schotse Hooglanders en Koniksparden.

Kortom een landgoed om nog eens naar terug te gaan, ook in een ander seizoen. Bijvoorbeeld als het Trosglidkruid bloeit.

Bijpraten over Wassergeest

Door: *Adrie van Dam*

Bij onze inventarisatierondes liepen we af en toe tegen verschillende determinatieperikelen aan. Die onverwachte verrassingen maken het determineren zo leuk. Even niet weten wat iets is. Soms doen we heel veel moeite om erachter te komen wat we gezien hebben. Om jullie een idee te geven waar we soms tegenaan lopen, hoe iets toch opgelost kan worden of waar we helemaal niet uitkomen, volgen hier een paar voorbeelden.

In een van de tuinen grenzend aan Wassergeest werd een Hermelijn gezien. Of was het een Wezel of een Bunzing? De hulptroepen werden ingeschakeld om te achterhalen wat het geweest zou kunnen zijn. De suggesties buitelden over elkaar heen zoals speelse marterachtigen dat zouden kunnen doen. Details over grootte, kleur en vorm werden opgevraagd. De verspreidingsatlas werd voor de zekerheid ook bekeken. De marterachtige liet zich nog een tweede keer zien en nu kon met alle beschikbare detailinformatie vastgesteld worden dat het een Bunzing was. Dit zou dan de tweede martersoort zijn in Wassergeest. Nu hopen dat er op de wildcamera iets te zien is voor sluitend bewijs. Team zoogdieren, die de wildcamera beheert, zullen de honderden foto's controleren of daar een wit snuitje tussen zit.

Een andere uitdaging waren uitwerpselen van een dier. Maar welk dier? Rode bessen van de Vogelkers omhuld met bruine faeces als ware het kersenbonbons. De hoopjes werden op verschillende plaatsen gevonden en dit was niet van een kleine jongen. Poepherkenningskaarten werden erbij gehaald. Speciale Facebookgroepen met poep als gespreksonderwerp werden bezocht. Een Vos misschien? Of mogelijk een Boommarter? In het grote boek met de kleine drollen leek het van een Eekhoorn afkomstig te zijn. Voor deze atypische hoop kwam toch niet een echt definitieve oplossing. Zullen we ooit weten wie deze poeptert was?

We zijn ook in de ban geraakt door bladmineerders. Op de bladeren verschenen mineergangen. Lichte kronkelende patronen op blad die veroorzaakt worden door de larven van insecten, de zogenaamde bladmineerders. Insecten leggen hun eitjes op het blad van een plant. Als de eitjes uitkomen, kruipen de jonge rupsjes in het bladmoes en maken een gang door het blad heen. Zo'n gang noem je een mijn en de larven kruipen als echte mijnwerkers door een gangenstelsel in het blad en doen zich tegoed aan de plant. Naar mate het larfje groeit, wordt de mijn breder en eindigt in een blaas waar uiteindelijk het rupsje uitkruipt. Deskundigen

kunnen aan de waardplant, de vorm van zo'n gang en de afscheidingen van het larfje die in donkere puntjes te zien zijn, bepalen welk insect dit is. Deze deskundigheid in kronkelende poepgangetjes is niet wijd verbreid en voor onze groep is dit nieuwe uitdaging.

Mineergang van een Esdoornmineermot

Vermoedelijk een bladschimmel (Adrie van Dam)

Op de bladeren van de Vogelkers werd een vertakte gang ontdekt die de vorm had van een hertengewei en ook een blaas heeft. Dit specifieke patroon moest wel op te lossen zijn. Verschillende websites werden doorzocht, beeldherkenning maakte er van alles van behalve het goede. Dan maar een deskundige bladmineerder aanschrijven. Het antwoord kwam snel. "Nee, dit kan geen bladmineerder zijn. Die kan niet van die ingewikkelde draaien maken. Het is vermoedelijk een schimmel". We werden op een ander been gezet en de zoektocht ging verder, want we werden steeds nieuwsgieriger. Andere specialisten en soortenforums werden geraadpleegd. De natuur is nooit saai. Zo kom je van de insectenwereld in de schimmelwereld terecht. En dat alleen door een enkel boomblaadje. De oplossing is helaas nog niet gevonden. En wie dit patroon herkent, alle suggesties zijn welkom. Dit waren een paar van die determinatie uitdagingen waar we soms voor staan, maar de meeste determinaties verlopen heel wat vlotter. Ook dankzij deskundigen van de KNNV of uit de kennissenkring die soms met ons meegaan.

Jaarlijks vindt halverwege de maand oktober de schouw van de watergangen plaats en voor die tijd dienen sloten schoon te zijn. Joop Kortselius, die regelmatig met ons Wassergeest bezoekt en helpt bij de inventarisatie, tipte ons. Voorstel was om, voordat de sloten leeggehaald zouden worden, nog eens langs de slootjes te gaan om te zien of we nog iets konden ontdekken. Tussen het kroos werd door Joop het Gewoon watervorkje herkend, dat dezelfde kleur heeft als kroos en daardoor voor de leek onopvallend is. Het Gewoon watervorkje is een wortelloos en drijvend mosplantje, een levermos. Bij sommigen misschien wel bekend als

zuurstofplant in het aquarium. In de sloot biedt zo'n tapijtje drijfmoss vooral bescherming aan jonge visjes. Een ander wortelloos plantje is Groot blaasjeskruid dat ook uit de sloot gevestigd werd. Blaasjeskruid is een vleesetend plantje dat prooidiertjes vangt en verteert en zo extra stikstof - zoals in eiwitten - bemachtigt. Daardoor heeft het een concurrentievoordeel ten opzichte van andere wortelloze waterplanten. Op plaatsen met veel stikstofdepositie gaat dit voordeel verloren en verliest Blaasjeskruid de concurrentiestrijd. Ook blaasjeskruid wordt in de aquariumhandel aangeboden, als vleesetende zuurstofplant. We waren net op tijd want de week erna werden de sloten aangepakt. Niet alleen planten, ook de Rode Amerikaanse rivierkreeft en nog meer wat eigenlijk in het water hoort kwam op het weiland terecht.

De Grote Zilverreiger is een trouwe bezoeker in Wassergeest en is weer regelmatig foeragerend te zien langs de slootkantjes. Karakteristiek met zijn lange nek in een S-vorm om razendsnel uit te schieten en zijn prooi te pakken. In de maanden mei, juni en juli, het broedseizoen werd ie gemist. Deze moerasvogel broedt in kolonies in rustige en natte gebieden en Wassergeest is hiervoor te klein. In waarneming.nl kunnen we mooi zien wanneer, waar en hoeveel waarnemingen van deze mooie statige vogel in Wassergeest te zien zijn geweest. In het magazine Roots staat een artikel over de Grote Zilverreiger die begin 19^e eeuw bijna uitgeroeid was door de jacht op z'n witte veren. Deze veren waren een gewilde decoratie voor op de dameshoedjes. Niet alleen in Nederland, maar in veel andere landen.

Om o.a. de jacht op deze vogel tegen te gaan werd in 1899 de Vogelbescherming opgericht. De Grote Zilverreiger is nu een beschermde inheemse soort. In Wassergeest is de Grote Zilverreiger veilig. Hier wordt niet met andermans veren gepronkt, hier wordt alleen in onopvallende kleding gestruind en waargenomen.

Aantal waarnemingen

Locatie waarnemingen Grote Zilverreiger

Na een lange, lange droge zomer kwam er eindelijk regen. En het moest wel een paar keer flink regenen, voordat het paddenstoelenseizoen geopend kon worden. De eerste paddenstoelen verschenen op de drassige paden, maar in de bospercelen bleef de grond nog lang droog. Maar uiteindelijk kwamen ze daar ook te voorschijn. Weer een soortgroep waar we ons volledig op kunnen storten. En de determinaties? Dat zal voor een aantal paddenstoelen ook voor de nodige hoofdbrekers gaan zorgen. Voor veel paddenstoelen zijn macroscopische of veldkenmerken voldoende om de soort te bepalen, maar voor veel andere soorten zijn ook de microscopische kenmerken van belang en doorslaggevend voor de soort. Maar wij geven niet op en leren steeds wat bij.

De nachtcamera's draaiden ook weer overuren. Dit keer hadden we een paar leuke waarnemingen.

Boommarter (Cees Timmermans, Thomas van Haaster en Sjaak Weijers)

Gi-Ga-Groen op school

Door: Maud van der Veen

Het thema van de Kinderboekenweek was dit jaar Gi-Ga-Groen. En dan is er opeens een school, die iets over groen wil organiseren en KNNV Bollenstreek daarvoor benadert. Agaat Mesman, Lidy van der Salm en ik vonden dat wel een leuke vraag. En zo togen we naar de Regenboogschool in Voorhout.

We hadden bedacht dat de bladen van de Gunnera een prachtig voorbeeld zijn voor Gi-Ga-Groen. En zo ontstond het plan voor elke klas een blad mee te nemen en de klas te vragen het blad te versieren met groen. Aan het eind van de week zouden dan alle bladen tentoongesteld kunnen worden. Tespelduyn was zo aardig ons 8 bladeren van de Gunnera te schenken. Daarnaast zouden we in de lagere

groepen een presentatie over groen houden en voor de hogere groepen een speurtocht in het Overbosch maken.

Op 12 oktober togen we met z'n drieën naar de school om de jongste 4 groepen

iets te vertellen over de natuur en natuurlijk het een en ander te laten zien. Wistje dat dennennaalden bij een dennenappel horen, eikeltjes een dopje hebben en er ronde en ovale rode besjes zijn? Het werd al snel een gegraai in alles wat we meegenomen hadden en tot onze verbazing waren er best wel veel kinderen, die enige groene kennis hadden. Het Gunnerablade werd met enige aarzeling vanwege de stekeltjes toch door veel kinderen aangeraakt en de Gunnerabloem was echt imposant.

Maar ook een Grote parasolzwam was erg in trek. Leuk om te zien dat iets Giga's voor sommige kinderen heel fascinerend is, maar dat andere kinderen vooral voor het hele kleine gaan, zoals bijvoorbeeld hele kleine blaadjes. Samen met de onderwijzeressen zijn de kinderen daarna met onze versiertips bij de school op zoek gegaan om hun blad het mooiste blad van de school te maken.

Op dinsdag 18 oktober hadden we een speurtocht in het Overbosch in Voorhout voor groep 5, 6 en 7 georganiseerd. Met allerlei vragen hadden we ervoor gezorgd dat ze goed om zich heen moesten kijken en bordjes moesten lezen om zodoende de quizvragen te kunnen beantwoorden. Vol verwachting stonden we bij de ingang van het bos te wachten. Groep 5 en 6 kwamen lopend en waren dus een beetje laat. Maar na de eerste introductie renden ze het bos in. Onze zorgvuldige planning liep af en toe volledig in het honderd, maar ze zagen wel heel veel verschillende dingen. "Mevrouw-ouw, wat is dit?" klonk het uit alle uithoeken. Overal zag je oranje en gele hesjes in het bos rondlopen. Handenvol eikels werden verzameld als versiersel (moeilijke opgave voor de juffen om die op een blad te krij-

gen), alle paddenstoelen werden aangewezen, maar blijven netjes staan en de omtrek van de bomen werd fanatiek gemeten.

Groep 7 zou starten als groep 5 en 6 weg waren. Maar zij waren op de fiets en dus veel te vroeg. Gelukkig hielpen de juffen en de begeleidende ouders ons met de chaos. Een aantal van de oudere kinderen zaten bij de scouting en kwamen daarvoor veel in het bos. Zij wisten al veel over de planten, bomen en paddenstoelen. Zo wezen zij ons op de Oranje bekerzwammen, die bij de wortels van een omgevallen eik opkwamen. Het was leuk om te zien hoe betrokken kinderen bij de natuur kunnen zijn.

Agaat, Lidy en ik vonden het leuk om te doen. We werden ook fanatiek en hebben zelf ook een Gunnera blad versierd. We zijn benieuwd of we de eerste prijs krijgen.

Libellen in Overijssel

Door: *Annelies Moolenaar*

Een prachtige uitgave van de KNNV trok mijn aandacht: *Libellen in Overijssel* (2020 ISBN: 9789050117739) met, zoals de ondertitel luidt, briljante foto's van Alex Huizinga. Het is een geweldig boek (ook van formaat)! De service die de uitgeverij biedt, is dat de gebieden die erin beschreven zijn ook als wandelroute apart te downloaden zijn. Het enorme boek hoeft dus niet mee in de rugzak. Het is vooral een prachtboek om thuis een wandeling voor te bereiden.

Zo'n prachtig libellen-fotoboek is tot stand gekomen door vele seizoenen veldwerk, en waarschijnlijk ook wel door toegang op plekken waar je als doorsnee toerist-wandelaar niet komt. De uitgezette wandelroute gaat deels om de drassige gebieden heen, waardoor niet alle vennen bereikbaar zijn.

Overijssel is wel een grote provincie: de locaties liggen niet echt dicht bij elkaar. Begin juli dit jaar kon ik een paar van deze mooie gebieden bezoeken. In de buurt van de Wieden-Weerribben ligt **Kiersche Wijde**. Je kunt daar goed parkeren en verschillende routes staan uitgezet. Het is daar werkelijk prachtig en zo rustig! Helaas was er nu net strak gemaaid. De verwachte hoeveelheden libellen waren er niet. Een paar leuke soorten nog wel: Bruine Korenbout, Vuurlibel, Viervlek, Bloedrode heidelibel.

Mijn vakantieverblijf was in de streek Twente, redelijk dichtbij **Engbertsdijkvenen**. De leukste soorten, die ik daar gezien heb, zijn de zeldzame Venwitsnuitlibel en Gevlekte witsnuitlibel. De Blauwe Glazenmaker vloog in die periode (5-14 juli) ook tamelijk talrijk. Je kan je daar ook uitleven om pantserjuffers op de foto te krijgen: de Gewone, de Tengere en de Houtpantserjuffer. De Gewone pantserjuffer heeft heel mooie blauwe oogjes. Doordat juffers, net als libellen, na het uitsluipen nog niet meteen op volle kleur zijn, bleek achteraf dat ik toch wel heel vaak steeds de Gewone pantserjuffer op de foto had gezet. Vlinders waren er volop: Oranje zandoogje, Koevinkje, Landkaartje, niet te tellen zoveel. Ook een Eikenpage gezien. Een heel fraai soort was de Grote Weerschijnvlinder. Die zat op een 'bloedende' eik heerlijk sap te drinken. Hoe groot deze vlinder is, is te zien op de foto: vergeleken met de Atalanta is het echt een flinke dame.

Venwitsnuitlibel (Annelies Moolenaar)

Bij de parkeerplaats van het gebied staan borden met de oproep, om zonnende reptielen/amfibiëën met rust te laten. Ik ging ervan uit dat ik die niet tegen zou komen, maar tot mijn verrassing staker toch een keer een enorme Adder het zandpad over. Ook de Boomkikker heb ik gezien, dankzij de tip van een paar andere natuurliefhebbers. Een paar heel mooie vogelsoorten kruisten ook mijn pad. Wielewaal en Wespendif, daar word je toch wel heel blij van!

Het **Haaksbergerveen** was ook een bijzonder gebied om te verkennen. De wandelroute ging deels langs het gebied, maar ook er doorheen. In de omgeving was alom het protest tegen het landelijk stikstofbeleid zichtbaar, met borden in streektaal en omgekeerde vlaggen. Wat ook een schril contrast bood met de Nederlandse worsteling om hoogveen gebieden als deze te kunnen behouden: net over de grens, aan de Duitse kant, wordt dit zelfde hoogveen rijkelijk afgegraven om potgrond van te maken.

Als wandelgebied is het er heerlijk rustig, de vergezichten zijn prachtig en er wemelt inderdaad van alles. Leuke soorten daar gezien: Penseelkever en Heideblauwtje.

Grote weerschijnvlinder en Atalanta (Annelies Moolenaar)

In een stromend water-biotoop zijn weer andere libellensoorten te vinden dan bij het hoogveen. Dus heb ik ook twee keer een dag doorgebracht in het natuurgebied **Beneden-Regge** bij Hancate. Daar is een vistrap, waar het stromende water lekker bruist. Daar kan je je uitleven om Weidebeekjuffers te fotograferen, en dat heb ik dan ook uitgebreid gedaan. Wat zijn die mooi, zowel zittend als in de vlucht!

Een veel voorkomende soort is daar ook de Blauwe breedscheenjuffer. Die is makkelijk te herkennen, omdat zowel de dames als heren echt flinke kuitenscheenbeentjes hebben en dat is zelfs met het blote oog al te zien. En dat onder Wielewalenejodel, het zien en horen van Groene Specht, IJsvogel, Kleine Karekiet en Bosrietzanger. Het is zo mooi daar! Een passerende dame in kano riep met luide stem dat ze een Bever zag. Had zij zich maar gedeisd gehouden, want het dier kreeg volgens mij de schrik van zijn leven en die liet zich dus echt niet meer zien. Hopelijk komt daar een volgende keer dan nog eens van. Zo was er behalve de libellen dus nog zoveel meer te zien en te genieten in Overijssel! Dankzij dit prachtige fotoboek heb ik er een heerlijke vakantie gehad.

Gewone pantserjuffer (Annelies Moolenaar)

Natuurmomentje Bliksem

Door: Otto Thomas

Op 22 oktober na een paar uurtjes rondstruinen in het AWD stuitte ik in het Pan-nenland op een eik met een lelijke streep losgelagen bast. Hoewel ik dit nog niet eerder zo gezien had was de conclusie vrij snel getrokken dat dit een blikseminslag moet zijn geweest. Bevers hebben we nog niet in de duinen en bovendien hebben die andere tafelmannieren.

Omdat een waarneming als dit weer nieuwsgierig maakt heb ik wat documentatie gezocht over dit natuurverschijnsel. Voor een vrij zeldzaam bliksemspoor als dit is een inslag van 10.000 tot 100.000 ampère nodig. Doordat onder andere eikenhout wat meer olie- en vethoudend is dan andere houtsoorten lopen eiken een groter risico dan bijvoorbeeld beuken en naaldhout. De sappen onder de bast worden in een fractie van een seconde een stoomexplosie en de bast wordt weggeblazen. De vellen liggen erbij en de grond aan de voet van de stam is wat omgewoeld. Ook ondergronds zal er schade zijn aan het wortelstelsel.

Juist bij bomen die nog droog zijn vóór de regen losbarst, ontstaat schade over de volle lengte. Bij beuken stroomt geleidend regenwater langs de bast naar beneden en zijn zo beter beschermd tegen bliksem. Vrijstaande bomen in een meer open landschap lopen meer risico getroffen te worden, maar afhankelijk van plaats en groeihoogte kan dit dus ook in bosachtig terrein gebeuren. Gek genoeg zijn bepaalde bomen dan soms meer dan eens de sigaar. De scheur in de bast is een risico met het oog op schimmels en micro-organismen die kunnen binnendringen maar deze eik zal een schade als dit wel overleven, er zijn ook bomen die letterlijk ontploffen. Monumentale risico-bomen worden tegenwoordig zelfs uitgerust met bliksemafleiders! Ik ben blij dat ik er niet bij was op het moment van inslag maar verder was het een interessant geval.

Bliksem in boom (Otto Thomas)

Waarnemingen 1 augustus t/m 30 oktober

Door: Sarah Humphrey

Wegens een goed gevulde Duinrel is er deze keer een zeer beknopt overzicht. Ik heb de meeste waarnemingen moeten weglaten, voor een volledig overzicht van de afgelopen periode kijk even op <https://knvbollen.waarneming.nl/>

In de zomer filmde een waarnemer een Jan van Gent op het Norremeer, ver uit de koers want dit is natuurlijk een zeevogel (JDR). Op 8 augustus duikt er weer eentje ver weg van de kust op, in de buurt van de Leidsevaart ter hoogte van de KTS in Voorhout. Als de waarnemer een uur later terug gaat om meerdere foto's te maken is de vogel verdwenen....(WNL)

Van de reigersoorten zijn de Grote Zilverreiger, de Kleine Zilverreiger, de Blauwe Reiger, de Purperreiger en de Roerdomp de afgelopen periode goed vertegenwoordigd. Een slaapplaatsstelling van Grote Zilverreigers op 21 oktober op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim levert 48 vogels op (HVS). Van 30 augustus tot en met 4 september is er een Purperreiger ter plaatse in de Hemmeerpolder te Warmond (VWA). Een Kleine Zilverreiger is van 5 tot en met 15 oktober te zien in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (VWA). Op 13 augustus is er een Roerdomp ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt te Sassenheim (JDR).

In het najaar en in de winter zien wij andere ganzensoorten dan in andere jaargetijden. Van de 'winter ganzen' zijn al drie soorten gesignaleerd: 31 Toendrarietganzen vliegen op 19 oktober over de Herenweg in Noordwijkerhout (WNL) en op 24 oktober vliegt een groep van 25 Kleine Rietganzen in zuidelijke richting over Polder Boekhorst in Voorhout (JWI). De eerste Kolganzen van de winter vliegen op 19 oktober in zuidelijke richting over het centrum van Sassenheim (HVS).

Verreweg de leukste waarneming onder de roofvogels is die van een Steppekiekendief op 25 september in Sassenheim, dit is de eerste ooit voor Sassenheim! (HVS, SHU). De vogel vliegt rustig in zuidelijke richting over het dorp, waarschijnlijk op weg naar zijn Afrikaanse winterverblijf.

De laatste waarneming van het jaar van een Bruine Kiekendief is van 15 september, de vogel is ter plaatse op de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR).

Leuk om te melden is de ♂ Pijlstaart (AMO, TVH) op 29 oktober ter plaatse in een slootgrenzend aan een achtertuin in Lisse, hij blijkt een vaste gast te zijn want vorig jaar is hij hier ook gezien.

Pijlstaart (Annelies Moolenaar)

Er is tenminste een succesvol broedgeval van Patrijzen de afgelopen periode. Op 3 augustus is er een paartje ter plaatse in Polder Het Langeveld te Noordwijkerhout met niet minder dan 16 jongen! (RGE).

De afgelopen periode zijn er een aantal bollenvelden onder water gezet. Een in de Elsgestepolder levert verschillende soorten steltlopers op, onder andere Bosruiter, Kleine Plevier, Bontbekplevier, Goudplevier en Kemphaan (VWA). In de Zilkerpolder te Noordwijkerhout zijn Regenwulp en Zwarte Ruiter te zien (VWA).

Bosuil, Kerkuil en Ransuil zijn allemaal de afgelopen periode waargenomen (WNL). Bosuilen zijn in Hillegom, Noordwijkerhout en Sassenheim gezien (JDR, RGE, WNL). De laatste Gierzwaluw van de zomer is op 16 september in onze omgeving vliegend te zien over de Noordzijdepolder in Noordwijkerhout (WNL).

Het is leuk om te melden dat de laatste periode vele waarnemingen van Ijsvogels zijn binnengekomen. Kennelijk heeft een zachte winter in 2021/2022 geholpen, bijvoorbeeld na een afwezigheid van twee jaar is deze soort weer in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom gezien (WNL). Het gaat om een jagende ♂ ex.

Gaaf is de waarneming van een Hop in september midden in een woonwijk in Noordwijkerhout! (VWA) De vogel foerageert op zijn gemak ondanks vele voge-

laars die met verrekijkers en fototoestellen op hem af zijn gekomen. Deze Hop is de derde exemplaar voor de Bollenstreek en blijft drie dagen op deze plek. Ook leuk zijn de waarnemingen van Draaihalzen in augustus op de St. Bavo in Noordwijkerhout (MWI) en op landgoed Wassergeest in Lisse (WNL).

Hop (Sjaak Weijers)

De laatste Boerenzwaluw van de zomer is op 12 oktober te zien in de Elsgeesterpolder te Voorhout (JWI). De eerste Grote Gele Kwikstaart van het najaar is op 10 september ter plaatse op Nieuw Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). 8 Paapjes zijn op 31 augustus ter plaatse in de omgeving van de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS). Op 10 september zijn er 5 Tapuiten te zien in de Elsgeesterpolder (WNL).

In de avond van 18 oktober hebben honderdduizenden Koperwieken Scandinavië verlaten om na een nachtelijke trektocht over de Noordzee op 19 oktober *land fall* te maken in Nederland. Op 19 oktober telt een waarnemer meer dan 6000 vogels vliegend over de Herenweg in Noordwijkerhout (WNL). Een Bladkoning is op 28 september te zien op landgoed Wassergeest in Lisse (WNL). Deze soort is

meestal in het najaar te zien tijdens de trektijd. Dit is de enige waarneming van deze soort dit jaar.

Ik rond dit overzicht af met een leuk bericht over Huismussen in de wijk Elsbroek te Hillegom (WNL). Op 19 augustus telt een waarnemer 56 vogels maar er zitten waarschijnlijk meer verstopt. De kolonie blijft groeien, 'Toen wij hier 5 jaar geleden kwamen wonen waren het er maximaal 20', meldt de waarnemer.

Met dank aan de waarnemers:

AMO	Annelies Moolenaar	RGE	Reinder Genuït
HVS	Hans van Stijn	SHU	Sarah Humphrey
JDR	Job de Ridder	TVH	Thomas van Haaster
JWI	Jan Wierda	VWA	Vele waarnemers
MWI	Maarten Wielstra	WNL	waarneming.nl

Waarnemingen voor de periode 1 november 2022 t/m 31 januari 2023 kunnen worden doorgegeven via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per email: vogelsbollenstreek@gmail.com

Knobbelzwanen (Sarah Humphrey)

Gedicht: Dierlijk lief en leed

Door: Paul Venderbosch

zoals
Een wolf die, heimelijk verkleed,
ging consumeren
Heel wreed zo wat schaapjes eet
in schaaapse kleren

zoals
Rudolf die een sleetje reed
Wilde proberen
dat de kerstman, ook verkleed
zal arriveren

zoals
de mens, die hem welkom heet.
Hem kan waarderen
Wat rendiervlees, zoals u weet,
kan consumeren

zoals
Franciscus, een dierprofeet
die ons wil leren
dat al dat nare dierenleed
mag ommekeren

De allereerste dierendag vond plaats op 4 oktober 1930. Een jaar eerder was tijdens een internationaal congres van de dierenbescherming die datum uitgeroepen tot Werelddierendag om aandacht te vragen voor het welzijn van dieren. De keus viel op 4 oktober omdat het ook de gedenkdag is van Sint Franciscus van Assisi.

Activiteitenprogramma

Zaterdag 7 januari 2023: Winterpannenkoekenwandeling in de Amsterdamse Waterleidingduinen

In 2022 kon deze wandeling wegens de coronapandemie helaas niet doorgaan. De alternatieve Zomerpannenkoekenwandeling in juli was druk bezocht en vraagt om herhaling. Ook dit jaar zal Clarence Wever weer onze gids zijn. Na afloop van de wandeling (rond 12.00 uur) gaan wij in de Boshut van 't Panneland genieten van een heerlijke pannenkoek. De vereniging biedt u een drankje aan, de pannenkoek is voor eigen rekening.

Vertrek om 09.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven per e-mail uiterlijk 5 januari bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (graag het aantal personen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen € 2,00 aan hun chauffeur.

Zaterdag 28 januari 2023: Winterwandeling landgoed Leyduin

Deze wandeling is bedoeld om gezellige wandelen waarbij we onderweg aandacht besteden aan de dingen die we tegenkomen en gebruik maken van de kennis die in de groep aanwezig is. Een ieder kan op deze wijze een aandeel hebben in de excursie. De wandeling duurt ongeveer twee uur. We verzamelen om 8.30 uur bij gemeentehuis Lisse. Autokosten € 1,00 p.p. te betalen aan de chauffeur. U kunt zich tot 25 januari opgeven bij Jan Plomp tel. 0252-516545 of email janplomp2017@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal personen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden?

Donderdag 2 februari 2023: Lezing Spitsbergen en Groenland

Piet Veel vaart met het Haarlemse zeilschip de "Anne Margaretha" als gids en kok naar zowel zuidelijke (Antarctica, Patagonië en South Georgia) als noordelijke bestemmingen. Daarbij gaat dan om gebieden zoals Spitsbergen, IJsland en Groenland. Over het reizen in het noordelijk poolgebied, woest en verlaten maar vaak van een grootse schoonheid en met de bijbehorende bijzondere natuur gaat deze lezing. Daarbij gaat Piet ook in op de geschiedenis en cultuurhistorische aspecten. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in 't Onderdak, J.P. Gouverneurlaan, 2171 ER, Sassenheim. Toegang is gratis. Graag van te voren opgeven bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl.

Zondag 19 februari 2023: Mossen en Korstmossenexcursie in de AWD

Onder leiding van Thijs van Trigt gaan we op zoek naar mossen en korstmossen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. We verzamelen bij de ingang van de Zilk en we beginnen om 10.00 uur. De excursie duurt naar verwachting tot ongeveer 12.30 uur. Kneed je goed aan, want er wordt veel stilgestaan. Tip neem een loepje mee voor de kleine details. Geef je op voor 17 februari bij Agaat Mesman per mail agaat@quicknet.nl of per telefoon: 06 55061112. **Let op deze excursie is op zondag.**

Vrijdagavond 10 maart 2023: Eindrapport inventarisatie Wassergeest

Een werkgroep van KNNV Bollenstreek heeft in 2022 een uitgebreide inventarisatie uitgevoerd op Landgoed Wassergeest. We hebben daarover in het afgelopen jaar regelmatig verslag gedaan. Nu presenteert de werkgroep het eindrapport met de aanbevelingen voor het Zuid-Hollandslandschap. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in 't Onderdak, J.P. Gouverneurlaan, 2171 ER, Sassenheim. Graag van te voren opgeven bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl.

Zaterdag 18 maart en vrijdag en zaterdag 14 en 15 april 2023: Minicursus vogels

KNNV Bollenstreek organiseert in 2023 wederom een tweedaagse Minicursus Vogels

1^e dag: zaterdag 18 maart 2023 van 9.30 tot 15.30 uur

2^e dag is gesplitst in twee delen: vrijdagavond 14 april 2023 van 19.30 tot 21.30 uur en zaterdagochtend 15 april 2023 van 9.00 tot 11.00 uur.

De cursus is bedoeld voor beginnende vogelaars, die graag iets meer willen leren over vogels. Hoe herken je ze aan hun vorm, kleuren, gedrag en zang. De eerste dag behandelen we veel voorkomende water- en weidevogels en de tweede dag de algemene bos- en tuinvogels. De eerste helft van de cursusdag behandelen we de theorie, die we vervolgens buiten in de praktijk gaan brengen. De cursus wordt gegeven door Annelies Moolenaar, Sarah Humphrey en Maud van der Veen.

Het ochtenddeel op 18 maart en het avonddeel op 14 april zullen plaatsvinden in 't Onderdak, J.P. Gouverneurlaan, 2171 ER, Sassenheim.

Het middagdeel op 18 maart zal plaatsvinden in de Polders Poelgeest in Oegstgeest. Het ochtenddeel op 15 april zal plaatsvinden in Nieuw Leeuwenhorst, Gooweg 36, 2211 XX Noordwijkerhout.

Voor koffie en thee wordt gezorgd, voor de lunch moet iedereen zelf wat meenemen. Het maximum aantal deelnemers is 20. U kunt zich opgeven voor deze cursus bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Graag ontvangen wij uw naam, adres, telefoonnummer en emailadres. We nemen dan contact met u op.

Zaterdag 25 maart 2023: Lentevreugd in Wassenaar.

Lentevreugd is een voormalig stuk bollengrond uit de jaren '20. Het is een overgangsgebied tussen duin en polder. Het ligt in Wassenaar tegen de binnenduinrand en is 18 jaar geleden omgevormd naar een natuurgebied. Met als doel, betere leefomstandigheden te ontwikkelen voor kwetsbare planten en dieren. Wij gaan daar ongeveer 2 uur rondwandelen, o.l.v. onze duingids, de heer Hugo Woudenberg. Wat treffen we daar zoal aan? Een kudde runderen "Schotse Hooglanders en Konikpaarden". Zij zorgen voor variatie in de begrazing. Er zijn meer dan 100 vogels gezien op Lentevreugd. O.a. Waterrietzanger, Kiekendieven, Boomvalken en Lepelaars. Wellicht horen we hoog boven ons de veldleeuwerik. Deze soort is in aantal erg afgenomen, daarom is er onlangs een fonds in het leven geroepen om o.a. het Leeuwerikveld en Vlinderveld goed te beheren. U kunt zich voor deze excursie opgeven tot 22 maart bij Lidy van der Salm, per email vdsalm@hotmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen, of dat u liever met een ander mee wilt rijden. We verzamelen om 9.30 uur bij het gemeentehuis Lisse. Meerijders betalen hun chauffeur € 2,00.

Bruine korenbout (Annelies Moolenaar)

